

1981/82:154

Måndagen den 24 maj

Kl. 11.00

1 § Justerades protokollen för den 12, 13 och 14 innevarande månad.

2 § Talmannen meddelade att Stina Eliasson (c) den 20 maj återtagit sin plats i kammaren, varigenom Erik Egervärns uppdrag som ersättare upphört.

3 § Svar på fråga 1981/82:406 om yttrandefriheten inom radio/TV-bolagen, m. m.

Anf. 1 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Eva Hjelmström har frågat mig hur jag bedömer yttrandefriheten inom radio/TV-bolagen och om jag avser att föreslå förändringar i avtalet mellan bolagen och staten, i Sveriges Radios organisation och i sammansättningen av dess styrelser.

Ramen för Sveriges Radios och dotterbolagens verksamhet anges i avtalet mellan staten och företaget. Avtalet syftar bl. a. till att trygga företagets integritet och ange de regler som företaget måste följa.

När det gäller att bedöma tillämpningen av de regler som finns för programverksamheten är det radionämndens sak eller, då det gäller ansvar för yttrandefrihetsbrott, allmän domstols.

Jag anser att yttrandefriheten är väl tillgodosedd med det regelssystem vi har i dag.

Regeringen har således inte anledning att ingripa i enskilda fall så länge Sveriges Radio inte bryter mot reglerna i radioavtalet. Att göra det skulle kunna vara ett hot mot yttrandefriheten.

Anf. 2 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag tackar utbildningsministern för svaret på min fråga.

Min utgångspunkt är och förblir att vi behöver en ifrågasättande, uppkäftig journalistik i etermedia, en journalistik som kritiskt granskar myndigheter,

Måndagen den
24 maj 1982

*Om yttrandefri-
heten inom radio/
TV-bolagen,
m. m.*

politiska och andra organisationer, företag osv. Tyvärr finns det risk för att utvecklingen nu blir den motsatta.

Vi har, som utbildningsministern väl känner till, ställt oss kritiska till den omorganisation som den borgerliga regeringen genomförde för ett par år sedan, av flera skäl. Uppsplittningen i flera bolag, de nya riktlinjerna för programinnehållet, radionämndens nya funktion – allt detta har inneburit att Sveriges Radio-TV som samhällelig institution försvagats och att möjligheterna för påtryckningar har ökat.

Detta är uppenbarligen vad som har skett i Göteborg. Utvecklingen där är snarast en bekräftelse på de farhågor vi fört fram. Jag tycker att det som sker där är någonting alldeles häpnadsväckande i svensk etermediehistoria. Att styrelsen i yttrandefrihetens namn stängt en lokalradiostation är en satir som är grövre än någon av de utpekade manusförfattarna någonsin kunnat komma på.

Det som skett är till skada inte bara för de inblandade. Det allvarliga är ju att allmänhetens förtroende för hur radioverksamheten styrs måste ha fått sig en ordentlig knäck.

Herr talman! Etablissemanget har på ett sällsynt klumpigt sätt sökt förhindra en självständigt driven politik. Nu är det så att allmänheten vill ha sin radio. Journalisterna är beredda att ta sitt ansvar för att sända. Jan-Erik Wikström avslutar med att förklara att regeringen inte har någon anledning att ingripa så länge man inte bryter mot reglerna i avtalet. Det skulle vara ett hot mot yttrandefriheten. Jag tycker att yttrandefriheten är avhängig av att det över huvud taget går att säga något. Här bryter uppenbarligen styrelsen mot sändningsskyldigheten.

Jag skulle vilja ha utbildningsministerns kommentar till detta. Jag skulle också vilja att han dementerade att det skulle ha förekommit påtryckningar från vissa politiska partier, eftersom deras kolleger angripits i satirens form.

Anf. 3 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Eva Hjelmström säger att vi behöver en ifrågasättande journalistik. Ja, självfallet. Men vi behöver också en journalistik som, när den bedrivs i etermedierna, följer avtalets krav på saklighet och opartiskhet.

Eva Hjelmström kritiserar den nya organisatoriska ordningen inom Sveriges Radio-koncernen. Men för lokalradions del är det en oförändrad enhet. Radionämnden har inga nya funktioner. Det är fortfarande dess uppgift att bevaka att avtalet följs. Det är samma krav på saklighet och opartiskhet som gällt tidigare.

Så frågar Eva Hjelmström hur jag ser på det förhållandet att man skulle bryta mot avtalet när man säger att man inte kan svara för sändningarna. Poängen här är att lokalradions ledning uppenbarligen anser att den inte kan ta ansvar för sändningarnas innehåll, därför att det har skett så många brott mot avtalets krav på saklighet och opartiskhet. Då står alltså olika krav mot varandra, och det är lokalradions sak att göra de bedömningar som erfordras.

Hittills har man inte vänt sig till regeringen i denna fråga.

Att det skulle ha förekommit några påtryckningar från något parti känner jag inte till – det har inte varit några kontakter mellan regeringen och lokalradions ledning. Det tycks mig vara ett fantasifoster från frukostbordet.

Anf. 4 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Man kan naturligtvis tvista om vem som bär största skulden till det som har skett. Jag anser att det finns flera som i detta ärende har begått uppenbara fel. Dit hör t. ex. radionämnden. När den sände sina fällningar av dessa kabaréprogram till regeringen var det en direkt invitation till ingripande.

Det stora brottet har dock begåtts mot den allmänhet som i dag inte får höra någon lokalradio i Göteborg. Det är klart i strid med yttrandefriheten. Vi vet ju alla hur situationen på pressmarknaden i övrigt är i den staden. Vitsen med lokalradion var att den skulle utgöra något av en motvikt till en pressdominans som finns på många håll i landet – och som är klart borgerlig.

Jag konstaterar att utbildningsministern inte har någon kritik att framföra i detta fall. Det är beklagligt. Jag skulle gärna se att han tog initiativ för att rätta till de ofullkomligheter som uppenbarligen smög sig in när riksdagen fattade beslut om hur den nya radion skulle vara organiserad.

Anf. 5 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Om Eva Hjelmströms inlägg har någon innebörd, måste det vara den: att hon som politiker och ledamot av riksdagen kritiserar lokalradions ledning för dess ställningstaganden i enskilda programärenden. Jag vill bestämt avvisa tanken att vi skulle börja lägga oss i enskilda program eller bedöma radionämndens ställningstaganden. Det är en princip som vi har försökt vara överens om.

Lokalradions ledning har bedömt att programmen inte kan fortsätta, därför att det inte har funnits förutsättningar för att avtalet skulle respekteras. Inte heller där finns det någon anledning för regering och riksdag att lägga sig i.

Anf. 6 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Jag har inte tagit upp enskilda program. Min fråga – som fortfarande kvarstår – var om man från styrelsens sida i detta fall verkligen har följt avtalet mellan Sveriges Radio och staten.

Min kritik gäller den nya organisation som tillkom genom uppsplittringen i bolag. Den har på ett helt annat sätt än tidigare möjliggjort påtryckningar från starka intressegrupper, från etablissemang. Det är klart oroväckande att så har kunnat ske. Den stora förloraren i sammanhanget är – det återkommer jag till – den allmänhet som inte får höra några lokalradioprogram.

Nr 154

Måndagen den
24 maj 1982

*Om yttrandefriheten inom radio/TV-bolagen,
m. m.*

Anf. 7 Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Det är på *en* punkt som det har skett ett avtalsbrott, och det är radionämnden som har konstaterat detta. Jag har, precis som lokalradions ledning, respekt för radionämndens utslag.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1981/82:180 om kurdernas situation i Turkiet och Syrien

Anf. 8 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Oswald Söderqvist har i en interpellation frågat mig

1. vilka officiella rapporter eller upplysningar den svenska regeringen erhållit om massakern i Diyarbakir den 21 mars 1982,
2. om jag är villig medverka till att en internationell protest mot massakern kommer till stånd,
3. om jag är villig att ta upp den kurdiska frågan i samband med den svenska regeringens allmänna protester mot den turkiska militärjuntan, och slutligen
4. vilken uppfattning jag har om kurdernas situation i Syrien.

Kurdernas traditionella bosättningsområde sträcker sig in i fem länder: Turkiet, Iran, Irak, Syrien och Sovjetunionen. De utgör där en av många etniska och religiösa minoriteter. Det totala antalet kurder uppskattas till ca 10 miljoner – uppgifterna varierar – varav ungefär hälften bor i Turkiet.

Deras stamområden i Turkiet omfattar framför allt de ekonomiskt eftersatta östra och sydöstra delarna av landet. Kurderna, liksom annan befolkning i området, har drabbats hårt av den ekonomiska underutvecklingen.

Sedan många år har centralmakten i Ankara bedrivit en konsekvent assimileringspolitik gentemot kurderna. Uttryck för kurdisk nationalism undertrycks, t. ex. användningen av det kurdiska språket. Under förutsättning att kurderna accepterar den turkiska statsbildningen och det turkiska språket har de emellertid i princip samma möjligheter som andra till studier, statlig anställning etc.

I staden Diyarbakir i östra Turkiet pågår sedan den 13 april förra året en massrättegång mot 447 medlemmar av det förbjudna kurdiska arbetarpartiet PKK (Partiya Karkeren Kürdistan). Huvudanklagelsen gäller strävanden att bilda en självständig marxist-leninistisk kurdisk stat i östra och sydöstra Anatolien. Åtalet omfattar även mord på 243 personer, varav ett trettiotal medlemmar av säkerhetsstyrkorna. Åklagaren har yrkat dödsstraff för 207 av de åtalade. Den 3 maj i år inleddes rättegångsförhandlingar avseende ytterligare 136 medlemmar av PKK. Enligt uppgift är f. n. drygt 3 000 medlemmar av PKK fängslade, vilket enligt de turkiska myndigheterna skulle motsvara i stort sett hela organisationen. Samtidigt pågår rättegångar i Diyarbakir mot medlemmar av andra kurdiska organisationer. Åklagarna

*Om kurdernas
situation i Turkiet
och Syrien*

har där yrkat dödsstraff för ytterligare ett nittiotal personer.

Det är trots allt osäkert om – som Oswald Söderqvist vill hävda – just kurderna skulle vara mer aktiva än andra i motståndet mot den nuvarande regimen eller eljest vara särskilt utsatta. Någon enhetlig kurdisk politisk rörelse existerar inte och har aldrig existerat i Turkiet. I stället finns ett antal mindre, lokalt baserade organisationer, varav PKK alltså är en. De rättsliga åtgärderna mot PKK och andra kurdiska organisationer inleddes i stor utsträckning redan före kuppen och gäller äldre anklagelser.

Vad beträffar påståendena om en massaker i Diyarbakir har den svenska regeringen inga uppgifter som styrker att en sådan skulle ha ägt rum. En tjänsteman från ambassaden, som besökte rättegången i Diyarbakir förra året, har i dagarna återkommit från ett nytt besök där. Med reservation för de svårigheter som alltid föreligger att få fram uppgifter av detta slag finns inga bevis som stöder påståendena om en massaker. Vi har även varit i kontakt med Amnesty International i London, som likaså saknar belägg för uppgifternas riktighet.

I fråga om vår allmänna uppfattning om läget i Turkiet har den svenska regeringen åtskilliga gånger, bl. a. i riksdagen, i Europarådet och direkt till den turkiska regeringen gett uttryck för sin oro, särskilt vad gäller de mänskliga rättigheterna. Ingen osäkerhet torde därför kunna råda på denna punkt vad gäller Sveriges inställning.

Oswald Söderqvist har också frågat mig om min uppfattning om kurdernas situation i Syrien.

Kurderna har i flera omgångar inflyttat till vad som i dag är syriskt territorium, första gången redan på 1100-talet. De kurder som kom under de första inflyttningsvågorna har i stort sett assimilerats.

Under mellankrigstiden förekom en omfattande immigration från framför allt Turkiet och Irak. Det finns i dag olika uppskattningar om antalet etniska kurder i Syrien. Vanligtvis uppskattas antalet till mellan 5 och 10 % av landets befolkning.

I dag bor de flesta kurder i den norra delen av landet, men det finns även omfattande kurdiska grupper i andra delar, exempelvis i Damaskus.

Det är svårt att finna belägg för påståenden att den kurdiska minoriteten skulle vara utsatt för systematiskt förtryck och trakasserier i Syrien. Kurdiska partier är visserligen förbjudna men tolereras i praktiken av regeringen och tillåts agera tämligen fritt. Det kan vara värt att påpeka att det i Syrien finns ett stort antal etniska, religiösa och språkliga minoriteter, varav flera spelat en viktig – och ibland dominerande – roll i det syriska samhället. Det finns således i dag många kurder som nått höga positioner, och bland försvarsmaktens officerare är kurderna väl representerade.

En annan sak är att den syriska regimen vidtar synnerligen hårdhänta åtgärder mot dem som uppfattas som motståndare till regeringen. Detta illustrerades senast i samband med upproret i Hama för ett par månader sedan. Det är emellertid svårt att identifiera någon enad och utbredd kurdisk opposition också mot den syriska regeringen.

Måndagen den
24 maj 1982

*Om kurdernas
situation i Turkiet
och Syrien*

Anf. 9 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det finns ingen anledning att ha några andra uppfattningar än utrikesministern i fråga om den allmänna beskrivning som interpellationssvaret inleds med – och jag ber att få tacka för svaret. Möjligen kan vi ha olika uppfattningar om antalet kurder i de här länderna. Jag anser att den siffra som nämnts är för låg, men det är inte om detta vi skall diskutera i dag.

Vad det gäller kurderna i Turkiet är det riktigt som utrikesministern säger i interpellationssvaret, att man där under många år har bedrivit en konsekvent assimileringspolitik, som har riktat sig mot kurdernas rättigheter att använda sitt språk, att ge uttryck för sin kultur och liknande saker. Däremot är det inte korrekt som sägs i svaret, att om kurderna accepterar det här förtrycket, blir de också accepterade som fullgoda medborgare i Turkiet. Så är inte fallet, och det har inte heller varit så under tidigare regimer. Kurderna har faktiskt hela tiden diskriminerats – det finns tillräckligt många belägg för detta. Även om de accepterar att tala turkiska osv., har de haft svårigheter att hävda sig bl. a. när det gäller att få statlig anställning.

Det som framför allt gjorde att jag framställde min interpellation var emellertid händelserna i Diyarbakir, centralorten för de kurdiska bosättningarna i de östra områdena. Man måste konstatera att efter det att juntan tog makten i Turkiet har förtrycket ökat mycket kraftigt, framför allt mot kurderna. Jag är alltså oense med utrikesministern på den punkten. Det säger sig ju nästan självt, att om regimen redan tidigare har betraktat en befolkningsgrupp som ett hot och därför förtryckt och undertryckt den under många decennier, så blir naturligtvis förtrycket ännu mer accentuerat när en militärjunta som denna tar makten. Som utrikesministern också har sagt är ju militärjuntan mån om att slå ner alla slags motståndsgrepp, och då slår den givetvis hårdare mot just befolkningsgrupper som har etniska krav som juntan inte vill gå med på. Så visst har förtrycket mot kurderna ökat. De har ju också varit mycket ledande just när det gäller motståndet mot juntan, inte bara i de östra områdena, utan också i Ankara, dit stora grupper kurder har flyttat in.

Jag skulle vilja varna litet för etiketter. Utrikesministern säger i svaret att partiet PKK skulle ha en strävan att bilda en marxist-leninistisk kurdisk stat, och det är kanske korrekt. Men PKK är bara en av många grupper. Det finns andra partier, och uppgifterna om massakern i Diyarbakir kommer framför allt från det kurdiska demokratiska arbetarpartiet, som inte alls ställer upp på en extrem marxist-leninistisk linje utan som mera är att betrakta som en nationell organisation. Det är som sagt framför allt det partiet som har slagit larm om massakern i Diyarbakir, och jag vill återkomma till den.

Som också sägs i svaret är det naturligtvis svårigheter när det gäller att få fram uppgifter, eftersom regimen givetvis gärna mörklägger sådana här händelser. Men vi vet ändå så pass mycket – och det är konstigt att det inte har kunnat gå att få belägg för detta – att 13 döda har utlämnats från fängelset i Diyarbakir. Det är namngivna personer som avrättats, skjutits på olika sätt. De har skjutits utan något slags dom eller rannsakan eller sådant. Det har

alltså hänt någonting i det här fängelset den 21 mars i år. Det torde vara ganska klart.

Man har alltså fått ut en del av dem som har dödats. Det är också många som har försvunnit efter det här datumet och som man inte kunnat få nya kontakter med. Anhöriga har inte kunnat komma på besök som vanligt. De intagna har inte kunnat träffa sina anhöriga i fängelset osv.

Med allt beaktande av de svårigheter som naturligtvis finns tycker jag ändå att det är ganska egenomligt om regimen skulle kunna mörklägga det här upproret. Det var faktiskt fråga om ett fängelseuppror. Det var det kurdiska nyåret, och det förekom protestaktioner i fängelset som slogs ner. Detta är bakgrunden.

Utrikesministern säger att den svenska regeringen fördömer den turkiska militärjuntan. All right – det är riktigt. Jag är mycket glad för att man har tagit en bestämd ställning för detta. Min följdfråga är: Varför vill den svenska regeringen inte särskilt ta upp förtrycket mot kurderna? Det är faktiskt på det sättet att de är särskilt utsatta. Finns det någon speciell anledning till att den svenska regeringen inte på något sätt vill nämna kurderna? De är ändå utsatta för ett nationellt förtryck utöver det vanliga juntaförtrycket. Det är alltså en stor folkgrupp som förtrycks på ett ganska hårt sätt.

Det är min följdfråga till utrikesministern.

När det gäller den syriska frågan tackar jag för den redogörelse som lämnats här. Det kan finnas olika uppfattningar om vad som händer i Syrien, men det är klart att det inte går att jämföra på något sätt med det som försiggår i Turkiet. Jag utgår från att regeringen med intresse följer utvecklingen i Syrien när det gäller den här frågan, liksom utvecklingen på andra ställen.

Anf. 10 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är riktigt att läget i Turkiet har utvecklats på ett mycket beklagligt sätt. De politiska fri- och rättigheterna existerar inte. Alla som utövar något slags opposition, t. o. m. Bulent Ecevit som har gjort försiktiga uttalanden i pressen, fängslas med eller utan rättegång. Det finns givetvis bland dessa oppositionella också många kurder. Jag ser inget skäl till att vi skulle hävda att kurderna skulle vara mera utsatta än andra etniska minoriteter i Turkiet. Jag ser inte heller något skäl till att vi i dag, när vi bedömer den turkiska regimen politik vad gäller mänskliga rättigheter, skulle behöva göra åtskillnad mellan olika enskilda grupper. Vårt stöd gäller alla, ingen nämnd och ingen glömd. Självfallet är vi också beredda att, när det finns belägg för det, i särskild ordning ta upp den kurdiska minoritetens situation eller situationen för någon annan minoritet som kan vara utsatt för regimen behandling.

När det gäller massakern i Diyarbakir har vi gjort betydande ansträngningar att ta reda på hur det förhåller sig. Det enda vi har att gå efter är uppgifter som finns i norsk press och som sägs härröra från organisationen *Alternative Türkeiilfe* i Bielefeld i Förbundsrepubliken Tyskland. Som jag nämnde i mitt svar har inte heller Amnesty International, som får anses vara

Måndagen den
24 maj 1982

*Om de fördel-
ningspolitiska
konsekvenserna
av regeringens
sparplaner*

en trovärdig organisation, kunnat framlägga några belägg för att den här massakern har ägt rum. Jag hoppas fortfarande att så inte heller är fallet.

Anf. 11 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag beklagar att utrikesministern inte vill göra en särskild markering för det kurdiska folket.

Som jag sade i mitt första inlägg så kvarstår det faktum att kurderna är speciellt utsatta. Det är ganska självklart. De har varit i opposition tidigare – också under den nämnde Bulent Ecevit's regim, och långt tidigare. I ett sådant här läge när militärjuntan skärper förtrycket blir det naturligtvis ytterligare skärpningar av förtrycket just mot en sådan här grupp, som redan tidigare befinner sig i opposition och protesterar mot den behandling den har utsatts för av centralmakten.

Jag tycker att den svenska regeringen gott skulle kunna ta mera bestämd ställning just för kurderna och deras etniska, kulturella och språkliga rättigheter, och särskilt nämna dem när man framför protester i andra sammanhang mot den turkiska juntan. Jag beklagar som sagt att regeringen inte kan göra det ställningstagandet.

När det gäller massakern i Diyarbakir, som framför allt riktade sig mot kurder av olika politiska färg o. d., så är den ett bevis för hur militärjuntan väldigt effektivt lyckas stoppa all information och alla försök att få någon kontakt med människor i fängelset eller få något begrepp om vad som verkligen har hänt i det här fängelset. Varken Amnesty International, som utrikesministern har redovisat här, eller den svenska regeringen har lyckats få belagt att denna massaker verkligen har förekommit mot fångar i detta fängelse.

Jag hoppas att regeringen fortsätter att bevaka det här ordentligt, därför att det som händer i Diyarbakir och i fängelserna på andra håll i Anatolien i östra Turkiet är någonting av det värsta som f. n. pågår i Europa, alla andra jämförelser att förtiga. Det förekommer en systematisk tortyr och systematiska avrättningar – för att inte säga direkta massakrer, som i det här fallet.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1981/82:400 om de fördelningspolitiska konsekvenserna av regeringens sparplaner

Anf. 12 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Olof Palme har mot bakgrund av vissa uppgifter i massmedia frågat mig om det är riktigt att regeringen beslutat att ej publicera en promemoria om de fördelningspolitiska konsekvenserna av regeringens sparplaner, och om jag i så fall är beredd att redovisa innehållet i promemorian.

Det är en självklarhet att det inom ekonomi- och budgetdepartementen

ständigt pågår ett arbete där man försöker klarlägga effekten av olika ekonomisk-politiska åtgärder.

I oktober 1981 sammanställdes en PM som kallades "Besparingarnas effekter på hushållens disponibla inkomster – Försök till studie gjord inom budgetdepartementet 1981".

Denna PM är inte externt presenterad. Vissa uppgifter ur densamma redovisades muntligen för regeringen i samband med budgetbehandlingen.

I PM:en sågs att det är nödvändigt att understryka att denna typ av hushållsstudie är behäftad med en rad osäkerhetsfaktorer. Därför har det inte varit aktuellt att publicera den som en rapport om de fördelningspolitiska effekterna.

Mot bakgrund av de ofullständiga och därmed missvisande uppgifter som i själva sakfrågan förekommit i massmedia redovisade dock ekonomi- och budgetministern i förra veckan vissa data ur de studier som gjorts.

Av dessa beräkningar framgår att de skattehöjningar som skulle ha krävts om man utan sparåtgärder hade velat uppnå ett likvärdigt budgetunderskott skulle ha minskat de disponibla inkomsterna för praktiskt taget alla hushåll, mer än vad besparingarna gör.

Anf. 13 OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

I mars berättade företrädare för regeringen i finansutskottet att man hade gjort en studie över nedskärningspolitikens fördelningspolitiska effekter. Sedan dess har vi försökt få fram den promemorian. Det har varit ohyggligt segt. Man förstår varför. Den här studien visar nämligen att regeringens s. k. sparprogram i första hand drabbar barnfamiljer och mindre inkomstagare – fr. o. m. 1982 även pensionärer. Thorbjörn Fälldin vågade i dag t. ex. inte läsa upp att:

Barnfamiljerna får de största neddragningarna, såväl nominellt som procentuellt. Besparingarna torde bli klart kännbara för de flesta barnfamiljer. Ett annat generellt drag är att högre inkomstagare får en relativt mindre neddragning av den disponibla inkomsten.

Egentligen är detta självklart, för om man drar in på det samhällsstöd som införts för att hjälpa de svaga grupperna i samhället, då blir det de svaga grupperna som drabbas. Det är denna enkla sanning som regeringen ihärdigt försökt förneka och fortsätter att försöka förneka genom att fly till egna konstruerade alternativ.

Men ändå ger denna studie inte hela bilden. Regeringen har skurit ner stödet till kommunerna och konfiskerat kommunernas inkomster. Det tvingar kommunerna till nedskärningar som också i första hand kommer att drabba de mindre inkomstagarna, och därmed ökar klyftorna i vårt land. Man har inte räknat med ökningen av arbetslösheten eller försämringen av kontantstödet till de arbetslösa, och det drabbar en av de allra svagaste grupperna i vårt samhälle, de arbetslösa. Inte heller har man med

Måndagen den
24 maj 1982

*Om de fördel-
ningspolitiska
konsekvenserna
av regeringens
sparplaner*

försämringen för de sjuka, som införandet av karensdagarna skulle föra med sig.

Sammantaget ger detta bilden av en orättfärdig och orättvis politik, som ökar de sociala och ekonomiska klyftorna i Sverige. När regeringens egna tjänstemän räknar fram dessa kalla fakta försöker regeringen att så gott det går smussa med siffrorna och dölja verkligheten. Och Thorbjörn Fälldin fortsatte väl den trafiken.

Detta är möjligen förstäeligt, men det är inte vackert. Och det är en oppositions självklara uppgift att se till att materialet så långt det går kommer till allmänhetens kännedom. Det är naturligtvis särskilt viktigt för ett parti som bekämpat regeringens orättvisa politik, och det har socialdemokratin gjort.

Nu börjar vi också mer och mer se det praktiska resultatet ute i verkligheten av den borgerliga politiken. Låt mig ställa en fråga. I kommun efter kommun kan man nu redovisa dramatiska ökningar av socialhjälpkostnaderna. Vad tror statsministern att det beror på?

Anf. 14 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Låt mig först tillbakavisa att det skulle vara fråga om något smussel. Olof Palme känner lika väl som jag till att det förekommer arbetsmaterial på en lång rad områden, att det förekommer promemorior. Den här promemorian – jag upprepar det – var inte presenterad för regeringen i någon annan mening än att vissa uppgifter ur den lämnades muntligt i samband med budgetbehandlingen.

Påståendena att regeringens politik skulle drabba de sämst ställda är felaktiga. Det bevisas bäst med några enkla siffror.

De sämst ställda pensionärerna, de som haft bara folkpension och pensionstillskott, har sedan 1976 fått sin pension ökad från 12 480 kr. till 24 920 kr. Det är en ökning med praktiskt taget 100 %. Beträffande barnfamiljerna var barnbidraget 1 800 kr. år 1976. Det är nu 3 000 kr. Det är en ökning med 1 200 kr. Och får jag påminna Olof Palme om att när det gäller flerbarnsfamiljerna, som bevisligen har det sämst, röstade ni socialdemokrater emot att familjer med tre eller flera barn skulle få ökat barnbidrag. De handikappade hade 6,2 miljarder förut och har nu 14,8 miljarder. Det är en ökning med 8,4 miljarder.

Inte är det möjligt, Olof Palme, att mot bakgrund av dessa fakta säga att regeringens politik skulle vara fördelningspolitiskt negativ.

Men det viktiga är att om man har ambitionen att dra ned budgetunderskottet har man två vägar att gå: antingen att minska de statliga utgifterna eller att höja inkomsterna. Varje jämförelse visar att om man, med ett likvärdigt budgetunderskott, skulle ha använt skattehöjningarnas väg, skulle effekten fördelningspolitiskt sett ha varit mycket sämre för praktiskt taget alla grupper.

Olof Palme talar i sin följdfråga om den dramatiska ökningen av socialhjälp. Självklart kan det, i påfrestande tider, vara fler som måste

söka den hjälpen än när det är goda internationella konjunkturer, gott om arbete och stigande inkomster i samhällsekonomin.

Nr 154

Måndagen den
24 maj 1982

Anf. 15 OLOF PALME (s):

Herr talman! Det är konsekvenserna av regeringens politik som nu diskuteras och inte era konstruerade alternativ. Det som ni kastade fram i ett pressmeddelande var så erbarmligt dåligt, att det säger väldigt mycket om den professionella standarden i kanslihuset nu för tiden.

Ni jämför 24 miljarder i indragningar via momsens av människornas disponibla inkomster med neddragningar via s. k. besparingar med 14 miljarder på människornas disponibla inkomster mot 10 miljarder för kommuner och andra. Det är inte konstigt att ni får det orimliga resultatet att det för alla människor blir sämre med en höjning av momsens. Men det har ingen föreslagit.

Det verkliga alternativet är något helt annat. Tänk om vi hade haft en litet bättre ekonomisk politik. Tänk om vi hade haft ett så blygsamt mål som samma tillväxt som vi hade mellan 1970 och 1976, som var relativt sett magra år, eller om vi hade haft samma tillväxt som genomsnittet av alla de andra europeiska länderna – också det ett ganska blygsamt mål. Då hade folkhushållet haft 60 000 milj. kr. mer att dela på. Då hade de svaga grupperna sluppit att drabbas. Det är det verkliga alternativet.

Sedan – och det är det väsentliga – finns det en grundläggande motsättning i det Thorbjörn Fälldin säger. Han säger: Titta, så här stora belopp, huvudsakligen inflationspengar, har vi delat ut till de svaga grupperna. Han skryter hejdlöst och talar om att de svaga grupperna har fått det så mycket bättre. Samtidigt visar hans egen utredning att det just är de svaga grupperna som har fått försämringarna. Om ni nu har ställt det så oerhört väl för de svaga grupperna, enligt er egen propaganda, varför stiger socialhjälpkostnaderna med 40, 50, 60 % i kommun efter kommun? De svaga grupperna tvingas till socialhjälpens. Varför gör de det? Det är den fråga som vi måste få ett rejält svar på.

Anf. 16 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Konstruerade alternativ, säger Olof Palme. Det är ingen som har föreslagit den här omfattningen av skattehöjningar. Nej, det har jag inte påstått. Det är inte det som är poängen. Men om man har en strävan att få ner budgetunderskottet, väljer man antingen en kombination av sparande och inkomstökningar eller också väljer man ensidigt sparande eller ensidigt ökade inkomster. Det är den jämförelsen vi har gjort. Men om Olof Palme och socialdemokratin inte bekymrar sig om budgetunderskottet är det klart att de kan bortse från att återhållsamhet med de offentliga utgifterna måste kännas av människorna. Det har vi aldrig hymlat med.

Vad gäller tillväxten är det just för att lägga grunden för en ökad tillväxt i Sverige som regeringen för denna ekonomiska politik. Det är för att frigöra resurser för ett expanderande näringsliv som denna politik är nödvändig. Olof Palme kan inte rimligen ha glömt bort att de offentliga utgifterna under

Om de fördelningsspolitiska konsekvenserna av regeringens sparplaner

*Om de fördel-
ningspolitiska
konsekvenserna
av regeringens
sparplaner*

1970-talet – och det inleddes redan i början av 1970-talet – ökade så snabbt att de tog mer än hela tillväxten i anspråk. Därför är den enda frågeställning som är intressant: Är socialdemokraterna obekymrade om budgetunderskottet? Och om ni vill göra någonting åt budgetunderskottet, vad är det för alternativ ni har lagt fram som skulle leda till att vi sanerar den svenska ekonomin men som inte drabbar flertalet människor? Vad vi hävdar är att de sämst ställda under den här perioden har haft en gynnsammare utveckling än alla andra.

Anf. 17 OLOF PALME (s):

Herr talman! Det senaste påståendet, att de sämst ställda har haft en bättre utveckling än alla andra, är helt enkelt inte sant, och det bevisas av regeringens egna studier, som ni smusslar med och inte vågar publicera.

Vi bekymrar oss mycket över budgetunderskottet. På socialdemokraternas tid var det ordning och reda i statens affärer. Det är ni som har ställt till budgetunderskottet. Men det kommer vi bara till rätta med om vi åter får fart på Sveriges ekonomi. Ni gav ert recept. Det är alltså för att få fart på Sveriges ekonomi – det sade herr Fälldin nyss – som man försämrar för barnfamiljerna, för de arbetslösa, för de sjuka. Det är ert recept för framsteg, och det leder till att socialhjälpkostnaderna rusar i höjden.

Härom säger socialvårdsdirektör Hedlén i Malmö:

”Jag vet inte riktigt vad som håller på att hända i vårt samhälle. Vi har ju under många år byggt upp ett samhälle präglat av solidaritet med de utsatta, de sjuka och svaga grupperna.

Nu verkar det som om alla dessa värderingar har förkastats.

Jag upplever dessa inbesparingar som orättvisa, ja näst intill orättfärdiga.

Det tog lång tid att bygga upp det sociala trygghetssystemet. Men det går väldigt snabbt att rasera det”. – Detta säger alltså Bengt Hedlén. Jag instämmer, och därför måste vi ha en socialdemokratisk regering i Sverige.

Anf. 18 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Jag tycker att det är litet fejt av Olof Palme att låtsas som om alternativet till regeringens sparåtgärder är att låta bli att spara och samtidigt kunna hävda att man är intresserad av budgetunderskottet! Det går bara inte. Det är luckan i Olof Palmes resonemang. Om man skulle få motsvarande effekt på budgetunderskottet som enligt vår metod med ert förslag skulle skatter och avgifter drabba köpkraften betydligt värre än de sparåtgärder som redan har satts in.

Och alldeles avgörande är att ingen av oss – ingen regering, ingen riksdag – kan acceptera att de offentliga utgifterna stiger så snabbt att de tar i anspråk mer än hela den samlade tillväxten i det svenska samhället. Det är detta grundproblem som Olof Palme inte kommer förbi.

Det är inte för att straffa de svaga som regeringen sätter in besparingarna utan det är för att ha de offentliga utgifternas ökningstakt under kontroll.

Och när vi sätter in åtgärder för att nå det målet ser vi också till att de sämst ställda inte drabbas hårdast – och de uppgifter jag lämnade intygar detta.

Anf. 19 OLOF PALME (s):

Herr talman! På socialdemokraternas tid var det ordning och reda i statens affärer. Ni har totalt förstört dem. Det budgetunderskott som är resultatet kommer vi aldrig till rätta med om vi inte åter får en tillväxt i landets ekonomi. Era besparingar är – som ni själva visar – ensidigt riktade mot de svaga grupperna i samhället. Det är barnfamiljerna och de mindre inkomsttagarna som drabbas, medan ni delar ut favörer och premier till skogsägare, kapitalägare och högre inkomsttagare. Detta är ofrånkomliga fakta.

Därför blir er politik orättfärdig. Därför ökar klyftorna i Sverige. Om ni kunde visa samma kostnadsmedvetande när det gäller subventioner till grupper som står er nära och när det gäller miljardrullningen i försvarsutgifterna som ni visar när det gäller att klämma ned och försämra för arbetslösa ungdomar, sjuka, gamla och handikappade, vore mycket vunnit. Men ni styrs av värderingar som ökar klyftorna, som bit för bit igen kommer att bygga upp ett klassamhälle i Sverige. Därför måste denna regering enligt min mening bort.

Anf. 20 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! På socialdemokraternas tid hände det, att de totala lönekostnaderna på två år steg med 40 %. Det ledde i sin tur till en försämrad konkurrenssituation, till att svenskt näringsliv förlorade marknadsandelar och till att inflationen kraftigt spädades på. Detta har satt sina spår på utvecklingen under en stor del av 1970-talet.

Nu är politiken inriktad på att de offentliga utgifterna skall anpassas till det utrymme som vår produktion ger. Genom att på detta sätt sanera ekonomin lägger vi en grund för en expansion inom näringslivet.

Att gå den socialdemokratiska vägen med ökat budgetunderskott, ökad inflation eller ökade skatter och avgifter, vore, herr talman, dråpslaget mot de sämst ställda i samhället.

Anf. 21 OLOF PALME (s):

Herr talman! Det märks alltid när Thorbjörn Fälldin är illa ute – då flyr han bort.

Ni har nu hållit på i sex år och sagt er sanera den svenska ekonomin. Resultatet är ett fullkomligt ras – 35 % – för de svenska industriinvesteringarna, den högsta arbetslöshet som vi haft i modern svensk tid, framför allt bland unga människor, och ett budgetunderskott på 10 % av BNP. Och sedan har ni mage att försöka skylla det på oss!

Detta är en flykt från det ämne vi diskuterar. Visst skall vi visa återhållsamhet med statens utgifter. Men era nedskärningsprogram har den egenskapen att de drabbar framför allt de svaga grupperna, de utsatta människorna i vårt samhälle, de som har de svagaste skuldrorna och svårast

*Om de fördel-
ningspolitiska
konsekvenserna
av regeringens
sparplaner*

att bära nedskärningarna. Samtidigt delar ni ganska skamlöst ut förmåner till de redan välbeställda. Därför får vi ökade klyftor i vårt samhälle. Det innebär icke en sanering av ekonomin – det innebär att ni undergräver den solidaritet som på sikt är en förutsättning för våra framsteg i Sverige.

Anf. 22 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! När Olof Palme talar om perioden från 1976 till nu, är det ingen flykt från ämnet att påminna om att under den perioden har folkpensionärerna fått sin pension fördubblad, att påminna om vad som har hänt med barnbidragen, att påminna om att Olof Palme och hans partikamrater röstade mot ett förhöjt barnbidrag till flerbarnsfamiljer – de barnfamiljer som bevisligen har det sämst. Enligt socialdemokratisk värdering var de inte berättigade till ett förhöjt barnbidrag. Det är heller ingen flykt från ämnet att påminna Olof Palme om vad som har hänt för de handikappade, där anslagen när han lämnade regeringen var 6,2 miljarder kronor. Nu är de 14,8 miljarder kronor. Detta, Olof Palme, är ingen flykt från ämnet – det är ett konstaterande av vad som faktiskt har hänt. Och det har hänt under en period då det gällde att försöka bringa reda i den kostnads- och inflationsutveckling som var en följd av den socialdemokratiska politiken.

Anf. 23 OLOF PALME (s):

Herr talman! Två enkla påpekanden.

För det första: Budgetunderskottet var 3,6 miljarder kronor när vi lämnade regeringsmakten. Det är nu 75 miljarder kronor.

För det andra: Vi ville höja bostadsstödet till flerbarnsfamiljerna i stället.

Men naturligtvis flyr statsministern från ämnet. Vad vi diskuterar är regeringens egen promemoria som visar att era sparprogram i första hand drabbar mindre inkomsttagare, barnfamiljer och numera också pensionärer, medan högre inkomsttagare kommer betydligt lindrigare undan. Det står i svart på vitt i de studier som ni försöker undanhålla allmänheten. Detta vill Thorbjörn Fälldin inte diskutera, utan han flyr till alla tänkbara områden för att slippa konstatera faktum, att de borgerliga s. k. sparprogrammen, nedskärningsprogrammen, är socialt orättfärdiga och orättvisa. Det har ni själva hjälpt oss att bevisa, och det får vi på sätt och vis vara tacksamma för, även om ni försökte hindra oss att ta del av ert material.

Anf. 24 Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Det har inte smusslats med någon promemoria. Jag påminner än en gång Olof Palme om att upprättaren själv säger att försöket till studier måste omgärdas med många reservationer. Jag vill påminna Olof Palme om att det är viktigt att sådant arbete bedrivs. Därför kommer det jobbet att fortsättas i riksrevisionsverket, i SCB osv. Har ni någon invändning mot att det görs ett sådant här kvalificerat arbete, så säg det! Men

upprättaren av promemorian varnade själv för att dra de slutsatser av den som Olof Palme nu drar.

Nr 154

Måndagen den
24 maj 1982

Anf. 25 OLOF PALME (s):

Herr talman! Jag vet inte vilket verb som är det mest lämpliga. I början av mars talade ni om i finansutskottet att denna promemoria förelåg. Sedan dess har vi begärt att få titta på den. Ni har i två, snart tre, månader hindrat oss från att – annat än i små utdrag här och där – se det material som ni själva berättade fanns.

*Om lokaliseringen
av det planerade
internationella
centret för gen-
och bioteknik*

Jag vet inte om man skall kalla det för att smussla. Man kan möjligen säga att det inte röjer någon överdriven längtan att för allmänheten redovisa det material som framställts inom regeringens kansli och att denna inte särskilt stora längtan att tala om vad man håller på med beror på att det man håller på med är utomordentligt ogynnsamt för barnfamiljer, för arbetslösa, för pensionärer och för handikappade.

Allt har således sin förklaring. Sedan kan man välja verb: smussla, fördölja eller icke känna någon överdriven längtan. Jag kan ta vilket verb eller vilket uttryck som helst. För mig är det väsentliga att en rad människor drabbas av er orätfärdiga politik. Vi står på de människornas sida.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på frågorna 1981/82:384 och 399 om lokaliseringen av det planerade internationella centret för gen- och bioteknik

Anf. 26 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jörgen Ullenhag har frågat mig om jag vill arbeta för att det planerade internationella centret för gen- och bioteknik förläggs till Sverige och Uppsala.

Britta Hammarbacken har frågat om regeringen kommer att ta initiativ till förslag om lokalisering av centret till Sverige.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Biotekniken är ett dynamiskt framtidsområde, där Sverige har en betydande kompetens. Kunskapen inom biotekniken är i hög grad koncentrerad till i-länderna. Det vore värdefullt, om u-ländernas möjligheter att förvärva kunskaper på detta område kunde förbättras.

Inom sekretariatet för FN:s organisation för industriell utveckling, UNIDO, pågår ett arbete med att försöka upprätta ett internationellt centrum för gen- och bioteknik. Flera svenska forskare har deltagit i detta arbete. Syftet med centret är att främja sådan forskning och utbildning inom bioteknikens område som är av speciell betydelse för att lösa u-ländernas problem. Projektet rymmer dock inte inom UNIDO:s budget. Sekretariatet har därför frågat vissa medlemsländer om intresset att stå som värdland för centret. Det säger sig självt att ett sådant värdskap är förenat med kostnader.

Måndagen den
24 maj 1982

*Om lokaliseringen
av det planerade
internationella
centret för gen-
och bioteknik*

Den svenska grundinställningen till institutioner på u-landsområdet är att dessa skall lokaliseras till u-länder. Undantag bör endast förekomma om u-landsförläggning skulle medföra klara olägenheter för institutionens funktion. Jag vill peka på att det vid diskussionerna om en liknande institution, ett sjöfartsuniversitet i Malmö, har krävts betydande garantier för att u-länderna direkt prioriterar förläggningen till ett i-land, att två tredjedelar av finansieringen kommer från andra internationella finanskällor samt att det ansetts att projektet bör föreläggas riksdagen.

Skulle emellertid en i-landslokalisering av centret vara aktuell, vore en förläggning av centret till Sverige intressant ur flera synvinklar. Dels skulle det innebära en stimulans för svensk forskning, dels skulle det vara attraktivt för u-länderna att ha centret förlagt till ett litet neutralt land utan stora kommersiella intressen involverade. Samtidigt bör erinras om att en förutsättning för att få centret förlagt till Sverige torde vara att Sverige bidrar till investeringskostnaderna. Dessa kan givetvis uppgå till betydande belopp.

UNIDO har nyligen erhållit en skrivelse från svenska ambassaden i Wien, där Sverige förklarar sig intresserat att närmare diskutera förutsättningarna för en förläggning av centret till Sverige. I detta syfte inbjuds en delegation från UNIDO att besöka Sverige för närmare diskussioner. För svenskt vidkommande är det naturligtvis angeläget att klarlägga bl. a. vilka kostnader som blir aktuella och hur de skall bestridas innan ställning kan tas.

Anf. 27 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag tackar industriministern för ett hyggligt svar på min fråga.

Bakgrunden till frågan är att FN:s industriorgan UNIDO undersöker, som industriministern sade, förutsättningarna för att inrätta ett internationellt centrum för genteknik och bioteknik. Enligt planerna skall vetenskapsmän och tekniker från i- och u-länder där gemensamt ägna sig åt forsknings- och utvecklingsarbete rörande problem av intresse för u-länderna. Personalstaben beräknas uppgå till omkring etthundra personer.

Här rör det sig om en mycket viktig forskning. Det råder inget tvivel om att lokaliseringen av centret till Sverige skulle ge Sverige många fördelar. Möjligheterna att få internationellt högkvalificerade forskare skulle öka och den intellektuella miljön skulle breddas. Det skulle också, som industriministern framhöll, vara intressant för u-länderna att ha centret förlagt till ett litet, neutralt land, där stora kommersiella intressen inte är involverade.

Många länder har nämnts som tänkbara värdländer, bl. a. Frankrike, Irland, Mexico, Argentina, Brasilien och Filippinerna. Från UNIDO-sekretariatets sida har man dessutom visat ett direkt intresse för Sverige.

Till bilden hör också att Uppsala har särskilt goda förutsättningar att svara för värdskapet. Vid Biomedicinska centrum – BMC – i Uppsala finns en för hela Europa unik, samlad och bred kompetens inom medicin, biokemi, biomedicin, farmaci, veterinärmedicin och agrikultur. BMC och övriga

biovetenskaper i Uppsala kan ge det nödvändiga stödet till UNIDO-centret.

Jag har, herr talman, ett dubbelt syfte med min fråga. För det första vill jag försäkra mig om att regeringen och industriministern gör vad som är möjligt för att det internationella centret för genteknik och bioteknik skall kunna förläggas till Sverige. För det andra vill jag gärna få industriministerns ord på att Uppsala vid en eventuell förläggning till Sverige är den självklara och naturliga orten.

På den ena av dessa två punkter har jag fått ett mycket tillfredsställande svar. Industriministern omtalar ju att Sverige nyligen anmält sitt intresse för en eventuell förläggning till Sverige och att man också från svensk sida alldeles nyligen har inbjudit en delegation från UNIDO att göra en resa till Sverige. Men jag vill upprepa min fråga när det gäller Uppsala som lokaliseringsort. Anser industriministern att Uppsala är den självklara orten vid en eventuell förläggning till Sverige?

Jag har till sist ytterligare en kort följdfråga: När kommer, enligt industriministerns bedömning, frågan om inrättandet av ett centrum och placeringen av detta att slutgiltigt kunna avgöras?

Anf. 28 BRITTA HAMMARBACKEN (c):

Herr talman! Jag vill tacka industriministern för svaret på min fråga. Jag kan instämma i Jörgen Ullenhags tillfredsställelse över den positiva tonen i regeringens inställning.

Jag har haft en möjlighet att följa utvecklingen på detta område under de senaste åren i delegationen för hybrid-DNA-frågor, och jag kan bara konstatera att forskningen och utvecklingen nu går i accelererande takt men att också det kommersiella utnyttjandet av tekniken ökar i motsvarande grad. Jag tycker därför att det är viktigt att utvecklingen på den internationella sidan är tillfredsställande. Vi var några centerpartister som under den allmänna motionstiden i våras väckte en motion där vi framhåller att ett svenskt initiativ för en lokalisering av det föreslagna centret till Sverige bör undersökas. Sverige skulle kunna medverka till att en helhetssyn anläggs på genteknikens utveckling, att den icke-kommersiella inriktningen blir tongivande och att verksamheten inriktas på att komma tredje världens länder till del.

Denna motion har nyligen behandlats av riksdagen, och den fick en välvillig men något passiv behandling, måste jag säga. Det är därför desto bättre att vi nu får dessa klart positiva reaktioner från industriministern i frågesvaret.

Jag tror nämligen att det ligger en risk i att allt fler forskare världen över knyts upp till företag och industrier. Enligt en artikel av Björn Fjæstad som jag läste häromdagen har mer än 200 företag startats i USA med huvudsyfte att tillverka produkter med denna teknik. Vidare sägs att det pågår en kamp mellan företagen om att kontraktera de bästa mikrobiologerna som konsulter eller styrelsemedlemmar. Som en kommentar till detta säger Donald Kennedy, rektor vid Stanford University: "Denna utveckling är

Nr 154

Måndagen den
24 maj 1982

*Om lokaliseringen
av det planerade
internationella
centret för gen-
och bioteknik*

Måndagen den
24 maj 1982

*Om lokaliseringen
av det planerade
internationella
centret för gen-
och bioteknik*

sannolikt mer oroande än de säkerhetsfrågor som restes i mitten av 1970-talet.”

Det är så att informationsflödet kan bromsas forskare emellan på grund av den naturliga konkurrensen företag emellan, och den tredje världens problem kan komma att hamna i skymundan. Det finns en risk för att klyftan mellan i- och u-länder ökar mer och mer, att det teknologiska gapet ökar.

Vad vi behöver nu och för framtiden är en helhetssyn, en breddning och en generös och öppen attityd vad gäller de resultat som forskningen kommer fram till. Sverige har en god tradition att försvara i detta avseende gentemot tredje världen och när det gäller de utvecklingsfrågor som är förknippade med genteknik och bioteknik, där också etiska och humanitära synpunkter naturligt kommer in.

Herr talman! Jag har ingen anledning att ställa några intrikata följdfrågor med anledning av svaret, eftersom diskussionerna redan föreberetts och jag alltså anser att vår motion har följts upp. Men jag vet att det finns ett intresse av att få tidsfaktorn närmare specificerad. Jag ber alltså att få en kommentar till ärendets vidare hantering och ett svar på frågan när man kan vänta ett resultat av de överläggningar som har inletts.

Anf. 29 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Får jag först till herr Ullenhag säga att det beträffande lokaliseringen ur min synpunkt knappast är någon tveksamhet om var en lämplig lokalisering av ett eventuellt centrum i Sverige skulle vara. Det är Uppsala med Uppsala biomedicinska centrum som enligt min uppfattning är den lämpliga basen för ett center av denna karaktär. Jag har dessutom med tillfredsställelse noterat att det föreligger enighet bland landets berörda vetenskapsmän och administratörer inom universitetsväsendet om att det är Uppsala biomedicinska centrum som är den lämpliga basen för centret i fråga.

När det gäller tidsfaktorn och arbetets fortsatta bedrivande vill jag nämna att detta pågår på tjänstemannaplanet. En av mina medarbetare har varit nere i Wien för att närmare diskutera hur arbetet kan bedrivas vidare. Jag väntar en rapport inom kort från denna medarbetare. Jag är själv beredd att ta en direktkontakt med UNIDO:s ledning när förutsättningarna härför är närmare klarlagda. Jag hoppas att det skall kunna ske i augusti månad, men det beror naturligtvis mycket på hur olika faktorer kan utveckla sig. I detta sammanhang är framför allt finansieringsfrågan en stor och tung omständighet.

Jag noterar med tacksamhet att riksdagen har en beredskap på området genom Britta Hammarbackens och Karin Israelssons motion. Jag räknar med att vi kan driva denna fråga med all målmedvetenhet och utan onödig tidsutdräkt.

Anf. 30 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaren också på mina kompletterande frågor. Det var utmärkt att industriministern tog så klar ställning också när det gäller lokaliseringen till Uppsala. Jag har därmed fått svar också på min andra delfråga.

I en UNIDO-rapport vilken, som industriministern säkerligen väl känner till, framlades för ett halvår sedan beskrevs närmare det föreslagna UNIDO-centret. Det framgår klart av den rapporten från den 9 november 1981 att forskningskvaliteten kommer att bli hög. Väsentliga bidrag skulle kunna ges till utvecklingen både inom genteknik och bioteknik. Förutom forsknings- och utvecklingsarbete skall dessutom, enligt planerna och enligt rapporten, en laborativ upplärning av u-landsstipendiater ske. Centret skall också ha ett ansvar för ett samarbete mellan olika u-länder på tekniskvetenskaplig nivå och skall dessutom arrangera sammankomster mellan framstående forskare från både i-länder och u-länder. Detta understryker enligt min mening vilken viktig verksamhet det är fråga om.

Låt mig, herr talman, till sist slå fast att en förläggning till Sverige skulle dels ge svenska forskare möjligheter till viktiga insatser för utvecklingen i u-länderna, dels innebära en viktig stimulans för den egna forskningen i vårt land. Jag noterar med tillfredsställelse att industriministern nu själv kommer att agera i frågan under sensommaren. Jag tackar än en gång för svaret på mina frågor.

Anf. 31 BRITTA HAMMARBACKEN (c):

Herr talman! Bara några ytterligare kommentarer. Den teknik som vi nu diskuterar innehåller mycket av utmaning och av framtidsutveckling. Det hindrar inte att det också finns frågetecken med i sammanhanget. Biotekniken räknas länder emellan alltmer som ett strategiskt insatsområde, och det kan försvåra utbudet. Vad jag tycker är angeläget är att vi får till stånd en kommunikation mellan forskare och mellan länder och även att vi får tillfälle att ge uttryck för i-ländernas solidaritet med u-länderna när det gäller dessas problem. Jag ser det som mycket viktigt att ett litet neutralt, alliansfritt land som Sverige får vara ledande på området.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på fråga 1981/82:398 om åtgärder för en bättre lönsamhet vid ASSI i Karlsborg**Anf. 32 Industriministern NILS ÅSLING:**

Herr talman! Arne Lindberg har frågat

dels om jag har möjlighet att åstadkomma en ändring i industridepartementets beslut den 12 juni 1980 så att amorteringskravet lindras för Karlsborgs Bruk inom ASSI,

dels om jag vill medverka till att ASSI Karlsborg får en större del av sitt

Måndagen den
24 maj 1982

*Om åtgärder för
en bättre lönsam-
het vid ASSI i
Karlsborg*

råvarubehov tillgodosett från domänverket och därigenom bättre konkurrenskraft.

Inom ASSI Karlsborg har nyligen en större investering genomförts. Investeringen har finansierats genom ett statligt tillskott på 275 milj. kr. och genom ett statligt lån på 275 milj. kr. med villkorlig amorterings- och räntebetalningsskyldighet. Detta innebär att ASSI behöver amortera och betala ränta på lånet först då verksamheten i Karlsborg visar överskott. Jag anser inte att det nu finns någon anledning att ändra på villkoren för lånet. Jag vill i sammanhanget erinra om att jag har tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att studera vissa frågor inom Statsföretagsgruppen. Arbetsgruppen skall bl. a. lägga fram förslag om hur Statsföretagsgruppens och däribland ASSI:s kapitalbehov skall tillgodoses. Resultatet av arbetsgruppens arbete kommer att föreligga under hösten 1982.

Frågan om eventuell ökad råvaruförsörjning från domänverket till Karlsborgs bruk avgörs av företagen på egen hand.

Dessa frågor kan emellertid komma att beröras i ett annat sammanhang. Som bekant har domänverkets generaldirektör i uppdrag att utarbeta förslag till samverkan mellan ASSI och NCB samt domänverket. Jag utgår ifrån att även frågan om den statliga skogsindustrins virkesförsörjning kommer att studeras i detta sammanhang.

Anf. 33 ARNE LINDBERG (c):

Herr talman! Jag får tacka industriministern för svaren på mina två frågor om verksamheten vid ASSI Karlsborg.

Beträffande det villkorlån på 275 milj. kr. som i dagens läge avsevärt försvårar kapitalförsörjningen när det gäller nya och vinstgivande investeringar, hade jag kanske hoppats på ett något positivare svar. Det förefaller som om Statsföretag AB hamnat i en byråkratisk stelbenthet. Att avkräva ett företag 75 % av vinsten i amortering, när pengarna behövs för en tillfällig satsning på ett projekt som beräknas ge mycket god utdelning och samtidigt spara olja för 10 milj. kr. per år tycks mig i högsta grad tvivelaktigt. Tyvärr har ju inte företaget befogenhet att ta upp lån på den vanliga kapitalmarknaden.

Det finns emellertid i industriministerns svar en uppgift som inger förhoppningar, nämligen att den inom Statsföretagsgruppen tillsatta arbetsgruppen skall komma med positiva förslag till lösningar på bl. a. ASSI:s kapitalbehov i Karlsborg. Men det är faktiskt bråttom för att man inte skall missa en god utveckling.

Svaret på den andra frågan tolkar jag som en ljusning i den dystra situationen. ASSI Karlsborg tvingas importera virke – i fjol ca 300 000 kubikmeter och till ett pris av upp till 400 kr. per kubikmeter. Motsvarande priser på inhemskt virke har varit ungefär 200 kr. per kubikmeter. Denna import har åsamkat ASSI Karlsborg en förlust på mellan 40 och 50 milj. kr. Samtidigt har det ävenledes statliga domänverket sålt avsevärda kvantiteter virke till företag utanför Statsföretagsgruppen. Nog borde väl statens skogar i första hand komma den statliga förädlingsindustrin till del.

Måndagen den
24 maj 1982

*Om åtgärder för
en bättre lönsam-
het vid ASSI i
Karlsborg*

Mig veterligt finns det ingen annan företagsenhet än Statsföretag som säljer billigt virke till konkurrerande företag, samtidigt som man själv importerar dyr råvara.

Jag kommer att med stort intresse följa den nye generaldirektörens åtgärder i denna fråga.

Jag vill också ställa ett par följdfrågor:

1. Har industriministern möjlighet att beträffande villkorslånet påverka Statsföretag att bevilja en tillfällig dispens från kravet på att 75 % av vinsten skall användas till amortering?

2. Hur fort kan förslaget om samverkan mellan ASSI och domänverket väntas föreligga?

Anf. 34 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag kan som svar på de båda kompletterande frågorna säga att där klarnar perspektiven i höst. Det är ju så att den arbetsgrupp som sysslar med att se över Statsföretags organisation i samband med den nödvändiga finansiella rekonstruktionen skall ha ett resultat klart i höst.

Jag räknar med att generaldirektör Lennart Schottes översyn av möjligheterna till samverkan mellan de statliga skogsintressena också skall föreligga vid samma tidpunkt.

Får jag sedan rent allmänt också säga att frågan om finansiering av dotterbolag till Statsföretag liksom frågan om investeringar och andra angelägenheter som gäller ASSI i egenskap av dotterbolag till Statsföretag i första hand avgörs och handläggs av ASSI:s ledning i samverkan med moderbolaget, dvs. Statsföretags ledning.

Jag vill också påpeka att Statsföretag självfallet måste ha krav på att de investeringar som görs inom gruppen är affärsmässiga och kan uppvisa lönsamhet.

Anf. 35 ARNE LINDBERG (c):

Herr talman! Det är klart att man måste kräva lönsamhet även i statliga företag. Den sanering som har skett, bl. a. när det gäller Karlsborg, har ju visat att det med konstruktiva åtgärder finns möjligheter att få lönsamhet på sikt.

Alla sorters arbetstagare i Karlsborg har i gott minne vad industriministern åstadkommit genom satsningen i Karlsborg. Det är deras talan jag för här beträffande den framtida utvecklingen. Jag tror att jag vågar ta med mig hem beskedet att industriministern med synnerligt intresse följer den här frågan och att de två svar som jag fått också innebär en förhoppning om en god utveckling.

Med detta ber jag att få tacka för svaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på interpellation 1981/82:178 och fråga 1981/82:397 om ACO Läkemedel AB

Anf. 36 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Sven Aspling har frågat mig om jag är beredd att medverka till att frågan om ACO Läkemedel organisatoriskt och ägarmässigt löses på ett sådant sätt att företaget kan fortleva och utvecklas som producent av billiga basläkemedel.

Kurt Hugosson har frågat mig dels om jag avser att vidta några åtgärder för att förhindra att ACO:s läkemedelstillverkning i Göteborg läggs ned, dels om jag anser det önskvärt att all läkemedelstillverkning koncentreras till Stockholm-Uppsala-regionen.

Jag besvarar interpellationen och frågan i ett sammanhang.

Interpellationen har framställts med anledning av att det inom KabiVitrum AB funnits planer på att sälja vissa delar av dotterbolaget ACO Läkemedel AB.

ACO, som omsätter ca 200 milj. kr., har en marknadsledande ställning i Sverige när det gäller receptfria läkemedel och hudvårdsmedel och har en stor marknadsandel bl. a. när det gäller sterila vätskor för sjukhusbruk.

Det är riktigt att ett förhållandevis stort företag med inriktning på billiga basläkemedel som ACO fungerar prispressande i fråga om de preparat bland vilka det finns likvärdiga artiklar. Genom att företaget har en effektiv produktionsapparat baserad på en allmänt tillgänglig teknologi förstärks företagets möjligheter att hålla låga priser på sitt sortiment.

Jag delar den uppfattning som uttrycks i proposition 1970:74 om ny organisation av läkemedelsförsörjningen m. m., där det om ACO:s uppgifter sägs att ACO skall "utgöra en konkurrensfaktor inom läkemedelstillverkningen genom att särskilt ha till uppgift att säkra tillgången på neutrala basläkemedel till låga priser". I likhet med interpellanten ser jag det som betydelsefullt att ACO fullföljer sin uppgift. Enligt min mening kan det ske bäst genom att ACO även i fortsättningen ingår i den statliga läkemedelskoncernen, vilken ju har många gemensamma resurser som ACO kan dra nytta av. Det finns inte någon konflikt mellan ACO:s affärsidéer och övergripande målsättning å ena sidan och KabiVitrumkoncernens målsättning, t. ex. i fråga om förräntning av i företaget arbetande kapital, å andra sidan. Lönsamhetskraven är en förutsättning för en rationell drift, vilket i sin tur är den självklara förutsättningen för att ACO skall kunna fullgöra sin uppgift som aktiv konkurrensfaktor på den svenska läkemedelsmarknaden.

För ACO, som för varje annat företag, är det dock nödvändigt att successivt se över strukturen såväl i produktsortimentet som i produktionsresurserna. För ACO:s del har detta lett till förslag från företagsledningen om att lägga ned fabriken i Göteborg och överföra delar av produktionen till ACO:s fabriker i Matfors och Stockholm. Genom denna åtgärd skulle likartad produktion kunna sammanföras och ACO:s sortiment av sterila vätskor få en tillfredställande lönsamhet, varigenom företaget får möjlighet

att långsiktigt och uthålligt konkurrera med importerade produkter. Jag vill understryka att det ankommer på företagets ledning och styrelse att besluta i dessa frågor.

Läkemedelsindustrin är till stor del lokaliserad till Stockholm-Uppsalaregionen. Detta förhållande kan vålla problem från beredskapssynpunkt. De myndigheter som har till uppgift att trygga hälso- och sjukvården i kris- eller krigssituationer har denna fråga under uppsikt. I det aktuella fallet avses en stor del av produktionen komma att öveföras från Göteborg till Matfors utanför Sundsvall. Berörda myndigheter har därför, i yttrande till regeringen över en framställning av ACO, avstyrkt att företaget beviljas beredskapsmedel för att upprätthålla driften vid fabriken i Göteborg.

Anf. 37 SVEN ASPLING (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret.

Bakgrunden till min interpellation rörande situationen i ACO Läkemedel AB är det förhållandet att man från de berörda personalorganisationernas sida har hävdad att det föreligger ett akut hot mot ACO som producent av billiga läkemedel för den svenska marknaden.

Ett av syftena med interpellationen har varit att få en bekräftelse på att regeringen står fast vid den tanke som bl. a. kom till uttryck i samband med förstatligandet av ACO, nämligen att det är värdefullt om samhället genom egen produktion av billiga basläkemedel kan bidra till en fungerande konkurrens på detta område. Jag noterar med tillfredsställelse att industriministern i sitt svar ger en sådan bekräftelse.

Ett andra syfte med interpellationen har varit att peka på de problem som den nuvarande organisatoriska inplaceringen av ACO i KabiVitrum kan innebära. Enligt uppgifter från personalorganisationerna skulle det föreligga svårigheter och motsättningar mellan den inriktning som gäller för KabiVitrumkoncernen i dess helhet och de uppgifter som ACO har. Jag har tagit upp detta i min interpellation för att få industriministerns syn på denna icke oväsentliga fråga.

Det tredje syftet med min interpellation har varit att få klarhet i om industriministern är beredd att aktivt medverka till att de problem som jag här i korthet redovisat får en varaktig lösning. Det föreligger uppenbara skäl som talar för att man i det här läget förutsättningslöst borde pröva frågan om en ny organisatorisk lösning. Det är tänkbart att andra ägarformer skulle kunna ge ACO bättre möjligheter att fortleva och utvecklas som producent av billiga basläkemedel. Jag har i min interpellation pekat på möjligheterna till en anknytning till landstingen. Men självfallet kan också andra lösningar tänkas. Det finns dock ingen anledning att här och nu ta ställning till hur en sådan lösning mera slutligt skulle kunna tänkas utformas.

I sitt svar säger nu industriministern att ACO enligt hans mening bäst kan fullfölja sin uppgift, om företaget även i fortsättningen ingår i den statliga läkemedelskoncernen. Industriministern är därmed uppenbarligen inte heller beredd att diskutera organisatoriska och ägarmässiga förändringar för ACO:s del.

Industriministern hänvisar till att det i den statliga läkemedelskoncernen finns många gemensamma resurser som ACO kan dra nytta av. Han säger vidare att det inte finns någon konflikt mellan ACO:s affärsidéer och övergripande målsättning å ena sidan och KabiVitrumkoncernens målsättning, t. ex. i fråga om förräntning av i företaget arbetande kapital, å andra sidan.

Till det kan sägas att jag inte har hävdat att det skulle föreligga en konflikt. Vad jag pekat på är att det är de berörda personalorganisationernas uppfattning att det föreligger en motsättning mellan den inriktning som gäller för koncernen som helhet och de uppgifter som ACO har och som industriministern och jag tydligen är överens om att ACO skall ha. Enligt min mening får personalorganisationernas uppfattning indirekt ett visst stöd i 1981 års redogörelse för det statliga företaget. Där sägs bl. a. att man inom KabiVitrum aktivt arbetar för att anpassa koncernen till en alltmer internationaliserad verksamhet. Även om inte detta nödvändigtvis skall behöva innebära negativa konsekvenser för ACO, innesluter utvecklingen uppenbarligen problem i olika avseenden. Jag skulle därför gärna vilja att industriministern redovisade sin syn på den frågan.

Anf. 38 KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med att tacka industriministern för svaren på de båda frågor jag har ställt.

Efter det att man inom ACO-koncernen kommit fram till att man inte skall sälja bort eller lägga ned en del av verksamheten har man bestämt sig för att flytta produktionen från Göteborg till Stockholm-Uppsala-regionen och till Matfors utanför Sundsvall. Dessa förslag är baserade på mycket mekaniska kostnadskalkyler. Jag kan inte finna att det utifrån företagsekonomiska utgångspunkter är motiverat med en sådan organisatorisk förändring av ACO-koncernen.

I sitt svar på min fråga säger industriministern att man skulle få en tillfredsställande lönsamhet genom åtgärden att lägga ned produktionen i Göteborg och flytta över den till företagets fabriker på andra håll i landet och sammanföra den med verksamheten där. Företaget skulle därigenom få möjlighet att långsiktigt och uthålligt konkurrera med importerade produkter.

Jag vill emellertid först konstatera att det inte är ACO utan KabiVitrumkoncernen som har ekonomiska problem. Under de senaste åren har ACO redovisat en vinst på 10 milj. kr. Det är en avkastning på mer än 10 % av det egna kapitalet. Göteborgsfabriken har levererat in över 15 milj. kr. till KabiVitrums overhead-kostnad. Vi vet att KabiVitrum har haft lönsamhetsproblem under ett antal år, men jag tycker inte att man skall lösa dem på det sätt som man nu föreslår, för det innebär trots allt på sikt ett hot mot den inhemska framställningen av basläkemedel. En förflyttning av ACO:s produktion från Göteborg skulle betyda att en väl fungerande produktionsorganisation, som byggts upp under stark kostnadspress, bryts sönder. De kalkyler som ligger till grund för företagsledningens bedömning verkar minst

sagt vara osäkra. Man har från fackligt håll kommit fram till att en överflyttning av produktionen till övriga ACO- och KabiVitrumanläggningar skulle ställa sig åtminstone 3 milj. kr. dyrare per år än ett bibehållande av produktionen i Göteborg.

Orsakerna till differenserna mellan det som de fackliga företrädarna kommit fram till och det som företagsledningen kommit fram till är att man på fackligt håll har en mer negativ syn på intäkter från en försäljning av Göteborgsfabriken, att de av företaget antagna avvecklingskostnaderna anses för låga, att företaget ej kalkylerat med räntor för den ökade kapitalbildning som en flyttning innebär och att företaget ej tagit hänsyn till den bindning av centrala resurser och därmed följande tempoförlust som en flyttning innebär. Dessutom har man pekat på den betydande osäkerhet i företagsledningens kalkyler som bl. a. manifesteras i att man vid en rad tillfällen ändrat sina kalkyler utan att ange skäl till detta.

I detta sammanhang vill jag särskilt understryka att en viktig del av den här ekonomiska bedömningen är avyttringen av fabrikslokalerna i Göteborg. Jag kan meddela industriministern att vi i Göteborg har ett stort antal industrifastigheter som står tomma. Det skulle därför ställa sig utomordentligt svårt att avyttra ACO:s lokaler just nu.

En nedläggning av Göteborgsfabriken, som berör ca 160 personer, varav 75 % kvinnor, skulle innebära betydande svårigheter för dessa ur sysselsättnings synpunkt. F. n. finns i Göteborgsregionen drygt 12 000 registrerade arbetslösa. Knappt 11 000 personer är föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Då har jag i dessa siffror inte räknat in de drygt 1 000 ungdomar i åldern 16–17 år, för vilka man endast tillfälligt löst sysselsättningsproblemet. Om inga drastiska trendbrott inträffar kommer enligt nu gällande aktuella framtidsbedömningar obalansen mellan tillgång och efterfrågan på arbete att öka med ca 20 000 fram till 1985.

Mot bakgrunden av den arbetsmarknadsbilden kan man slå fast att de personer som friställs vid en nedläggning av Göteborgsfabriken riskerar att möta stora svårigheter när det gäller att finna nytt arbete. Om det skulle vara möjligt att omplacera de anställda innebär nedläggningen att sysselsättningsproblemen lyfts över till andra personer som låsts ute från arbetsmarknaden.

Det är alltså en mycket dyster situation ur arbetsmarknadssynpunkt i Göteborgsområdet. Svårigheterna, speciellt för den kvinnliga arbetskraften, att finna andra arbetsuppgifter är utomordentligt stora.

Sedan ställde jag frågan hur industriministern ser på en koncentration av läkemedelstillverkningen till Stockholm-Uppsalaregionen. Jag har av svaret fått veta att detta är ett problem ur beredskapssynpunkt men att de berörda myndigheterna icke har velat medverka till att ge ett speciellt industristöd till ACO för att bibehålla fabriken i Göteborg. Men jag vill i detta sammanhang inte bara aktualisera beredskapssynpunkterna. Jag vill också peka på att vi i Göteborg har en mycket stor sjukvårdsorganisation, som är utvecklings- och forskningsinriktad. Samarbetet mellan ACO-fabriken och Göteborgs sjuk-

Måndagen den
24 maj 1982

Om ACO Läkemedel AB

vård har – det tror jag båda parter kan intyga – varit utomordentligt värdefullt.

Jag vill i detta sammanhang också erinra industriministern om att läkemedelskommittén vid Göteborgs sjukvård i år upphandlat för mellan 5 och 6 milj. kr. från ACO. Därigenom utgör västra Sverige en viktig avsättningsmarknad för ACO. Även från dessa utgångspunkter tror jag att det är utomordentligt olyckligt om företagsledningen – jag håller med industriministern om att det är företagsledningen som skall fatta detta beslut – fattar det beslut som man nu avser att ta vid ett sammanträde i början av juni. Jag tror att det är olyckligt med hänsyn till ACO:s framtid om man i detta läge börjar rasera en väl fungerande organisation.

Anf. 39 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag vill först och främst säga att enligt min uppfattning har KabiVitrum och ACO följt de principer som gäller för Statsföretags dotterbolag, dvs. man har i sin planering eftersträvat en så rationell produktion som möjligt. Jag vill också säga att det inte är så att fabriken i Göteborg är en resultatsenhet, utan det är sortimentet som man har möjlighet att lönsamhetsbestämma. Enligt de informationer vi fått spar man stora summor genom att genomföra den omorganisation som här är aktuell.

Jag har alltså ingen anledning att ifrågasätta företagsledningens sätt att hantera den här frågan, eftersom man uppenbarligen följer de direktiv som Statsföretags ledning har gett. Jag tror att man skall slå fast att fördelarna med en samordning här är mycket större än nackdelarna. Dessutom bör man komma ihåg – något som Kurt Hugosson inte berörde – att KabiVitrum nu har kommit över sina svårigheter och på nytt är ett lönsamt företag.

Anf. 40 SVEN ASPLING (s):

Herr talman! En slutsats av industriministerns svar på min interpellation och väl också av debatten här i dag är att vi är överens om att ACO:s uppgift även fortsättningsvis skall vara att producera billiga basläkemedel och att på det sättet bidra till en fungerande konkurrens på den delen av läkemedelsmarknaden. Jag tycker att det är värdefullt att vi fått detta fastslaget. Jag vet, herr talman, att de anställda vid ACO delar min uppfattning på den punkten.

En fråga som däremot inte blivit påtagligt klarare genom dagens debatt är den som gäller hur ACO bäst skall fullgöra sin viktiga uppgift. Låt mig därför, herr talman, understryka att det är angeläget att regeringen aktivt följer ACO:s utveckling. Frågan om ACO:s organisation borde därvid bli föremål för en seriös prövning. Under alla omständigheter är det angeläget att garantier skapas för ACO:s fortbestånd och utveckling som ett samhällsägt företag med uppgift att utgöra en viktig konkurrensfaktor inom läkemedelstillverkningen och för att därmed också säkra tillgången på neutrala basläkemedel till låga priser. På den punkten har dagens debatt understrukt denna viktiga angelägenhet.

Anf. 41 KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag måste ställa en fråga till industriministern med anledning av hans inlägg. Man spar stora pengar, säger industriministern, om man lägger ned verksamheten i Göteborg och överför den till andra delar av koncernens produktionsanläggningar. Jag förstår inte det. Enligt den information jag fått från ACO:s företagsledning har företaget en vinst som överstiger 10 % av det arbetande kapitalet. Bara Göteborgsanläggningen levererade förra året in 15 eller 16 milj. kr. i koncernbidrag. Jag förstår alltså inte vad det är för pengar man sparar i en verksamhet som går med vinst. Möjligen är det så att industriministern avsåg att säga att vinsten ökar om man gör den här förändringen.

Men – det är här jag kommer in på den principiella sidan – genom den här typen av organisatoriska förändringar inom koncernens ledning, där vi vet att man har en negativ syn på basläkemedel, skingras inte oron för framtiden.

Rent allmänt ser jag med oro på den koncentration av läkemedelstillverkningen som sker till Stockholm-Uppsalaregionen. Trots att Göteborgs sjukvård är bland de mest forskningsinriktade och utvecklingsinriktade har vi mycket få tillverkningsenheter i Göteborgsregionen. Genom samarbete mellan ACO och vår sjukvård bör väsentliga bidrag kunna ges till produktutvecklingsarbetet.

Vi befarar också i Göteborgsområdet att en nedläggning av produktionen i Göteborg kan innebära att ACO:s profil som basläkemedelsföretag inte kommer att bestå. Detta kan komma att få stora konsekvenser för prisnivån.

Jag får lov att säga att jag är en aning förvånad över att industriministern, som är centerpartist, ser så positivt på koncentrationstendenserna. Jag tycker det rimmar väldigt illa med den decentralisering som är centerns honnörsord. Eftersom det uppenbarligen är en lönsam verksamhet som man avser att lägga ner, har jag mycket svårt att förstå att industriministern är positiv till en sådan förändring när vi upplever de stora sysselsättningsmässiga problemen i landet och i Göteborgsregionen.

Anf. 42 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag har självfallet ingenting emot att man ökar produktionen t. ex. i Matfors. Det är ju faktiskt i så fall en decentraliserad produktion.

Jag har själv i mitt svar sagt att jag inte tycker koncentrationen till Stockholm och Uppsala, bl. a. från beredskapssynpunkt, är att föredra. Men den prövning som myndigheter har gjort beträffande koncentrationen till Stockholm och Uppsala kontra Göteborg visar ju att man från beredskapssynpunkt inte är beredd att gå in och speciellt stödja Göteborgsanläggningen, som från den här synpunkten bör anses vara att jämföra med Stockholms- och Uppsalaanläggningarna. Så blanda inte in de regionalpolitiska synpunkterna här! Skulle det vara fråga om en nyetablering och inte om ett bättre utnyttjande av den befintliga produktionsapparaten, kan jag försäkra herr Hugosson att jag skulle förordade helt andra lokaliseringsorter.

Nu skall herr Hugosson också komma ihåg att problemet är att det produktsortiment som det är fråga om är utsatt för stark internationell konkurrens och inte i sig självt är lönsamt – även om ACO Läkemedel liksom KabiVitrum är lönsamt som företag. Det är alltså inte möjligt, utifrån de principer som gäller för statliga företag, att vi från regeringens eller riksdagens sida ålägger KabiVitrum och ACO Läkemedel sådana restriktioner att de inte kan organisera sin produktion på ett så lönsamt och effektivt sätt som möjligt. Det är ändå till sist det som avgör företagets möjligheter att erbjuda de anställda trygghet.

Anf. 43 KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag vill gärna instämma i det senaste som industriministern sade, att företagens lönsamhet är grunden för att klara sysselsättningen.

Men då menar jag att när man har en avkastning på det arbetande kapitalet som uppgår till mer än 10 %, är situationen inte så bekymmersam för företaget. Jag skulle vilja säga att det är en ganska positiv situation, särskilt som vi vet att speciellt Göteborgsfabriken kanske är den mest lönsamma inom ACO.

Nu säger industriministern att det blir en decentraliserad produktion, eftersom viss del överförs till en anläggning som *redan finns* i Matfors. Men det är bara en viss del som går till Matfors. Sanningen är ju den, industriministern, att det blir en produktionsanläggning *mindre* om man fullföljer det här beslutet. Det blir en koncentration, och koncentrationen till Stockholm-Uppsalaregionen blir betydligt större än vad den i dag är.

Sedan sade industriministern – vilket är mycket avslöjande – att om det hade varit fråga om en nylokalisering, skulle han ha föreslagit helt andra lokaliseringorter. Vi har i Göteborgsregionen erfarenhet av den negativa inställning som industriministern har till Göteborgsområdet. Industriministern har uppenbarligen icke någon förståelse för att vi genom denna organisatoriska förändring skapar arbetslöshet i en region som har utomordentligt stora bekymmer på arbetsmarknaden.

Anf. 44 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Förlåt, men nu talar Kurt Hugosson mot bättre vetande. Av de industripolitiska insatser som jag har haft ansvaret för har en mycket väsentlig andel kommit Göteborgsregionen till del. Och jag har många gånger haft tillfälle att till Kurt Hugosson säga att Göteborg är en välutvecklad industriell region och att det är en styrka för svenskt näringsliv. Jag har självfallet ingenting emot att den regionen utvecklas vidare. Men ett enstaka företags dispositioner är faktiskt inte en fråga för denna kammare eller för regeringen.

Anf. 45 KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara säga att jag tycker att det finns all anledning att vi i detta hus och denna kammare för principiella diskussioner med industriministern om omlokalisering av statlig verksamhet från en ort till en annan.

Debatten om att man skall koppla samman omlokaliseringsfrågor med sysselsättningsproblem hör också hemma i denna kammare.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på interpellation 1981/82:179 om sysselsättningen i Vikmanshyttan

Anf. 46 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Lars-Ove Hagberg har frågat mig:

1. Anser regeringen fortfarande att Stora Kopparberg har ansvar för de utlovade 400 arbetstillfällena i Vikmanshyttan?

2. Om detta är regeringens uppfattning, med vilka medel skall ansvaret utkrävas?

3. Om Stora Kopparberg inte tar sitt ansvar för Vikmanshyttan, har regeringen för avsikt att gå in och garantera den utlovade nivån på sysselsättningen?

Bakgrunden till frågan är att det i de företag som tillkom efter nedläggningen av specialstålstillverkningen i Vikmanshyttan f. n. finns drygt 280 anställda, mot ca 330 år 1980. Nedgången har i huvudsak orsakats av att isolerglastillverkningen upphört.

Som svar på Lars-Ove Hagbergs frågor vill jag nämna att det arbete som startade med att finna nya arbetstillfällen efter beslutet om nedläggningen av stålverket hade som målsättning att nå 400 nya jobb. Något bindande löfte om att Stora Kopparberg eller någon annan skulle garantera 400 nya jobb tror jag inte har lämnats eller ens kan lämnas. Någon formell möjlighet att avkräva ett företag sådana garantier finns inte.

Länsmyndigheter, kommunen, företaget och inte minst de anställda har utträttat ett mycket förtjänstfullt arbete när det gäller sysselsättningen i Vikmanshyttan. Jag är fullt medveten om att det finns problem vid några av de där nu verksamma enheterna. Varken länsmyndigheterna, Hedemora kommun eller Stora Kopparberg har slutat söka efter nya arbetstillfällen. Bl. a. pågår ett projekt för intensifierade näringslivsinsatser i kommunen, vilket till en del finansieras av Stora Kopparberg.

Anf. 47 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Vikmanshyttan har anor från långt före 1500-talet, och det är en stålort som sedan har drabbats av den ena förändringen efter den andra. I 1970-talets stora nedläggningsvåg var Vikmanshyttan den första ort som drabbades.

Stora Kopparberg övertog bruket 1967. Under sommaren 1976 beslutade Stora Kopparbergs styrelse att Vikmanshyttan skulle läggas ned, och på hösten blev det bekant för människorna, och dråpslaget var ett faktum: hela bruket skulle läggas ned, och 439 arbetare stod utan jobb.

Bakom kulisserna hade under lång tid Jernkontoret, med sina strukturut-

Måndagen den
24 maj 1982

*Om sysselsättningen
i Vikmanshyttan*

redningar om specialstålverken, samordnat överläggningarna mellan Uddeholm och Stora Kopparberg. Det gällde att samordna Uddeholms Hagforsenhet och Storas Söderforsenhet. Priset för detta var Vikmanshyttan och över 400 jobb.

Samtidigt skall nedläggningen av Vikmanshyttan ses som det första steget av Stora Kopparberg att fly stålindustrin – den stålindustri som man själv varit med om att underminera och som man nu helt har övergivit. Det är också skäl att påminna om att Stora Kopparberg fick en mycket fördelaktig uppgörelse vad gäller Domnarvets Jernverk när SSAB bildades. Sedan har man också haft – om jag får uttrycka det så – fräckheten att smita från det 25-procentiga ansvaret.

Fallet Vikmanshyttan blev den borgerliga regeringens första stora fråga på det näringspolitiska området. Med den frågan lanserade industriministern sin doktrin, där företagen själva skulle ta sitt sociala ansvar. Och Stora Kopparberg lovade, efter ett kraftigt opinionstryck, att ordna 400 ersättningsjobb i Vikmanshyttan.

De frågor som jag har ställt till industriministern och som han har svarat på, vilka jag också tackar för, är frågor om Åslingdoktrinens syfte och innehåll. Vikmanshyttan var den första orten som fick detta problem. Vad jag kan förstå syftar doktrinen – när man ser det hela 5–6 år efteråt – till att minska samhällets ansvar för och roll i industrin, vilket har varit ett genomgående tema sedan 1976. Dagens svar på mina frågor visar detta, dvs. att samhället inte kan ingripa och inte skall ingripa – allt enligt industriministern. De som under årens lopp har drabbats av nedläggningar, arbetslöshet och oro för arbetslöshet kan med rätta ställa frågan: Är inte Åslingdoktrinen en gigantisk bluff, ett sätt att undandra sig det politiska ansvaret?

Stora Kopparbergs roll som bov i Vikmanshyttan lindrades genom dess löfte om 400 jobb. Det var till viss del en framgång för den s. k. Åslingdoktrinen, men den blev kortvarig. Drygt 300 jobb skapades, men sedan började problemen. Det kan även påpekas att Stora Kopparbergs finansiella insatser inte tillhör de största. Det är samhället som fått bära den största bördan.

Hur är då läget i dag? 280 jobb finns f. n. i Vikmanshyttan, säger industriministern i svaret till mig. När man kommer till platsen och samtalar med de hårt prövade fackliga ledarna får man en annan bild. 234 jobb fanns kvar i går. Snart skall över 20 arbetare pensioneras vid den mekaniska verkstaden. Dessutom kommer några tjänstemän att sluta på Wicum. Efter denna operation återstår ca 210 arbeten. Det är dessa jobb som skall ställas mot de utlovade 400. Dessutom säger de fackliga företrädarna att det aldrig funnits 330 jobb.

Industriministern säger nu i svaret att de 400 jobben bara var ett mål, de var aldrig något bindande löfte. Industriministern säger att ett sådant bindande löfte inte kan lämnas. Man kan fråga vem som helst i Vikmanshyttan, så får man som svar den samstämmiga uppgiften att det var ett löfte. Det var i så fall ett kombinerat politiskt löfte, som understöddes av

industriminister Åslings doktrin. Dessa utfästelser uppfattades alltså så att man skulle skaffa de 400 jobben. Om man förespeglade detta samtidigt som det i botten inte fanns något bindande löfte, måste detta betraktas, för de inblandade, för bygden i dess helhet och för alla som trodde på detta, som en politisk fint och inget löfte. Då handlar detta om politisk humbug.

Sedan till det rent formella. Det finns inga möjligheter för regering och riksdag att ingripa och utkräva garantier. Efter många år av nedläggningar uppstår då frågan, om inte riksdagens och regeringens roll är alltför begränsad. Jag vet att industriministern och jag har olika syn på det här, men nog vore det väl vettigt och rimligt att betrakta Vikmanshyttan som ett pilotfall och utkräva åtminstone någon form av ansvar av de företag som flyr orten.

Låt mig lämna den formella sidan av saken, och se på den politiska. Om nu industriminister Åsling inte formellt kan utkräva ansvar av Stora Kopparberg, så borde han vara mer angelägen om att göra det för att politiskt betona sin roll som landets industriminister. Det är väl vad man för Vikmanshyttans del skulle kunna hoppas på. Men svaret andas endast en förståelse för Stora Kopparbergs situation och en ursäkt för att Stora Kopparberg inte har uppfyllt löftet om de 400 jobben. Det kan jag inte uppfatta på annat sätt än att man godkänner den utveckling som har skett i Vikmanshyttan, dvs. att resultatet har blivit i det närmaste bara hälften av de utlovade 400 jobben. Jag tror inte att jag drar några alltför långtgående slutsatser av svaret, om jag betecknar det hela så.

Industriministern säger vidare att ett projekt för näringslivsinsatser i kommunen till viss del har finansierats av Stora Kopparberg. Ja, visst har det satsats pengar. I ett projekt har man satsat 50 000 kr., och det är väl det projektet som avses. Men inte blir det så många jobb av det att man kan uppfylla löftet om de 400 jobben.

Problemen tornar upp sig i Vikmanshyttan, vilket industriministern medger i svaret.

Wicum AB, som har ägts av Electrolux, skall nu tas över av en annan ägare, och där är det en tidsfråga. Enligt dem som arbetar på platsen är detta en mycket osäker företagsenhet.

I kallvalsverket, som Långshyttan driver och som alltså Fagerstakoncernen övertog, görs inga investeringar. Vi vet att Långshyttan är under diskussion. Man frågar: Vad kommer att hända i samband med strukturomvandlingen inom specialstålsindustrin? Vad händer med kallvalsverket när man har kört ytterligare ett varv utan nya investeringar?

Den mekaniska verkstaden, det stora sorgebarnet, byggdes för att tillgodose behovet av service för malmmetallurgin och metallurgin i Domnarvets järnverk. Som mest arbetade 145 man där. Nu blir det omkring 100, troligtvis under 100. Den mekaniska verkstaden skall bli en egen enhet med eget resultatansvar.

Den mekaniska verkstaden var egentligen Stora Kopparbergs verkliga utspel, något som också industriministern använde för att ge en bild av hur man tog ett socialt ansvar. Det här utspelet gjorde man, trots att man 1976

Måndagen den
24 maj 1982

Om sysselsättningen i Vikmanshyttan

visste vad handelsstålsutredningen skulle komma att redovisa, innebärande att en stor del av verkstadens uppgifter skulle dras in. Där är vi nu. Nu står verkstaden där och famlar efter arbetsuppgifter. Den har gjort det under en lång tid, och dess framtid är alltså mycket osäker.

Hedemoras arbetsmarknadsläge är ytterligare en faktor som gör Vikmanshyttan till en mycket problemfylld ort. Det bör betonas att också kvinnoarbetsmarknaden är svår, och Vikmanshyttans arbetsmarknadssituation förvärras ytterligare av att det närbelägna Sätters kvinnoarbetsmarknad sviktar.

Om inget görs, är man i Vikmanshyttan dömd till en stor arbetslöshet. I Studio S visades effekterna av arbetslösheten, vilket var ganska skrämmande. Man pekade på att förtidspensionering är ett medel som man tydligen aktivt tar till för att lösa problemen vid nedläggningar.

Efter vad jag förstår blir Vikmanshyttan nu ett monument över en misslyckad borgerlig industri-, närings- och sysselsättningspolitik. De sociala och samhällsekonomiska bedömningarna har vägt lätt vid varje diskussion om framtiden. Detta måste ställas emot att Nils Åslings kolleger i riksdagen säger att man är världsbäst på att bekämpa arbetslösheten, något som måste anses vara ett uttryck för en cynisk och reaktionär ståndpunkt. Arbetslösheten är oacceptabel också i Vikmanshyttan.

När jag ställer de här tre frågorna kommer man fram till att Stora Kopparberg har gjort vad man har kunnat med hänsyn till sitt ansvar enligt industriministern. Regeringen tänker inte utkräva något socialt ansvar av Stora Kopparberg. Man kan inte. Vad har vi då kvar? Inte heller statsmakterna tänker gå in och göra någonting i det här läget. Resultatet måste då bli en bruksort mindre framöver. Åtminstone blir industrin mycket reducerad, så att hela dess struktur rasar samman. Det är resultatet efter vad jag förstår. Då blir min fråga, som sträcker sig längre än till Vikmanshyttan och som kanske gäller för alla andra orter i Bergslagen i dag: Är den borgerliga politiken med en viss andel arbetslöshet och utdöende bruksorter Åslingdoktrinen egentliga syfte? Var det den snygga masken som man anlade för att klara sig och för att se till att människorna levde kvar och fick omskola sig flera gånger men ändå i slutänden nu drabbas av arbetslöshet?

Anf. 48 Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Får jag först till Lars-Ove Hagberg säga, när han antyder att regeringen skulle ha ett minskat ansvar för sysselsättningen här i landet, att det faktiskt är så – om fakta nu spelar någon som helst roll i Lars-Ove Hagbergs föreställningsvärld – att industripolitiken och arbetsmarknadspolitiken aldrig har varit föremål för så stora insatser som under de senaste åren. Tyder detta, Lars-Ove Hagberg, på att regeringen har trappat ner ambitionerna? Det tyder väl ändå på att vi har höjt ambitionerna. Håll detta i minnet!

När det sedan gäller Vikmanshyttan och den s. k. Åslingdoktrinen, så innebar den att vi ville komplettera de samhälleliga åtgärderna med att

engagera företagen aktivt i arbetet med att skaffa alternativ sysselsättning på orter där den traditionella verksamheten inte längre kunde upprätthållas. Tidigare var det så att man nöjde sig med samhällsinsatser. Det var en betydande mängd kunnande, kontakter och engagemang som gick förlorad i och med att man så att säga uppdrog åt samhället att ensidigt svara för strukturprocessen.

Den s. k. Åslingdoktrinen har inneburit – den lever nämligen alltjämt – att vi har aktiverat företagen och facket i det här arbetet och därmed gjort verksamheten med att skapa alternativ sysselsättning effektivare än tidigare. Men samma regler gäller för företagen i Vikmanshyttan som i andra samhällen. Den allmänna industrikonjunkturen och den allmänna utvecklingen sätter sin prägel även på de företagen – det må vara att de är nyetablerade och att de har tillkommit genom den här speciella samverkan mellan företag och samhälle.

Sedan till den mera principiella frågan. Enligt Lars-Ove Hagberg skulle man alltså kunna utkräva något slags ansvar av företag som inte upprätthåller sysselsättningen för ett visst antal anställda. Det vore naturligtvis behagligt. Då skulle ansvarsfördelningen vara väldigt klar. Men det förutsätter ju i rimlighetens namn också att man finner former för att garantera företagen avsättning för sin produktion, så att inte sysselsättningskravet hänger fritt i luften och är en verkninglös gest.

Jag har granskat vpk:s skrifter i ärendet. Jag hittar ingenstans någon formel för hur man skall lösa frågan, att från samhällets sida garantera att företagen får avsättning för sina produkter och tjänster så att man kan upprätthålla sysselsättningen. Jag hittar möjligen i programmet *en lösning*, dvs. totalt samhällsövertagande. Är detta Lars-Ove Hagbergs alternativ, säg det då! Varom inte, tala om för mig och – vilket kanske är ännu viktigare – för de anställda vid företagen i Vikmanshyttan, hur vpk tänker garantera avsättningen av företagets produkter och tjänster, så att en sysselsättningsgaranti kan bli meningsfull och inte bara ett menlöst inslag i vpk:s allmänna valpropaganda.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 49 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! När det gäller den sista frågan tror jag att industriministern har fattat fel. Det är han som är industriminister, och det är Stora Kopparberg som bedrev verksamhet i Vikmanshyttan. Min fråga gäller vilken politik man har. Om man frågar efter våra recept, Nils Åsling, så måste det innebära att man inte heller har några egna. Då får jag väl dra den slutsatsen att man godkänner en viss arbetslöshet, att det inte finns någon marknad och att man inte är beredd att skapa någon marknad. Det måste vara innebörden, eftersom det tydligen skall vara så svårt för vpk att lägga fram ett förslag. Jag kan inte tolka det på annat sätt än så, att man egentligen godkänner denna arbetslöshet.

Måndagen den
24 maj 1982

*Om nya svenska
råjärnsprocesser*

Jag ser fakta i ögonen, och det krävs stora insatser. Det krävs ännu större, och kanske annorlunda, insatser än vad som görs. En insats som jag har efterlyst hela tiden är att satsa på den svenska hemmamarknaden, att ha något slags samhällsekonomiskt perspektiv med i bilden vid industrialiseringens omstrukturering. Det har vi inte haft i dag, och därför avrustas stora enheter på grund av en kortsiktig dogm – att verksamheten inte är lönsam för tillfället.

Den s. k. Åslingdoktrinen var en komplettering när det gällde att angripa problem i samband med nedläggningar. Företagen skulle ta sitt ansvar – ja, just det. Vad blev det av detta? Stora Kopparberg tog ett visst socialt ansvar som gällde 210 av 400 jobb. Jag kan påminna mig att ASEA flyttade ca 60 kvinnojobb från Ludvika till Norberg – arbetslöshet på ett ställe, arbete på ett annat. Har i övrigt detta sociala ansvar utskrävts och varit ett tillskott? Jag nöjer mig inte med passiva arbetsmarknadsinsatser, omskolningar i tre fyra led. Den gamla socialdemokratiska regeringen får svara för sig själv – vad den har gjort och tänkt göra. Såvitt jag kan se har den här kompletteringen inte betytt många nya moment. Den har egentligen snarare lurat människor på orterna. Det är ett klart faktum i dag att de som arbetar i Vikmanshyttan är grundlurade av detta politiska spel.

Sedan är det väl så, om vi satsar på våra basindustrier och skapar vår hemmamarknad, att andra ägandeformer än samhällsovertagande kan komma i fråga. Men det som jag skulle kräva i första hand – och som går mycket enkelt att genomföra – är någon form av samhällsingenjörande, som innebär att man ser till att man inte får de socialt oacceptabla former som förekommer i dag. Vi skall väl ändå ha arbete överallt, oavsett om vi bor i Vikmanshyttan, i Jämtland eller någon annanstans i vårt land. Och det är detta jag har frågat industriministern om. Sedan många år har vi diskuterat hur det skall gå. Industriministern har påstått att hans ekonomiska politik skulle ge de här arbetena. Hittills går det åt rakt motsatt håll på en ort som är ganska representativ när det gäller den politik som Nils Åsling har företrätt under den här tiden. Jag undrar om Nils Åsling kan peka på att det har gått åt rätt håll på någon av de orter det här gäller.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1981/82:185 om nya svenska råjärnsprocesser

Anf. 50 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Lars-Ove Hagberg har frågat mig

om regeringen är beredd att ingripa för att förhindra utförsäljning av de nya råjärnsprocesserna och

om regeringen är beredd att ta initiativ för att råjärnsprocesserna uppförs i fullskala i Sverige och snarast kommer i kommersiellt bruk.

Låt mig inledningsvis konstatera följande. Sedan flera år tillbaka har inom

landet utvecklats nya metoder för att framställa råjärn. Metoderna har det gemensamt att de skall kunna ersätta den traditionella masugnprocessen med dess krav på storskalighet i investerings- och produktionshänseende. Utvecklingsarbetet har delvis bedrivits med statligt stöd via fonden för industriellt utvecklingsarbete. Jag är f. n. inte beredd att initiera ytterligare statliga insatser för att driva processutvecklingen vidare.

Nu ser det ut som om utvecklingsarbetet börjar bära frukt. Så tolkar i varje fall jag det faktum att en av processerna nu har rönt så stort internationellt intresse att ett optionsavtal nyligen träffats om en första råjärnsanläggning utomlands.

Lars-Ove Hagberg kallar detta en av de största industripolitiska skandalerna på senare tid. Här måste det såvitt jag förstår röra sig om ett missförstånd. Det är inte så att kunnandet och teknikutvecklingen lämnar landet. Det är rätten att utnyttja svensk teknik och delvis också svensk utrustning som på detta sätt exporteras. Den svenska marknaden är för liten för att ensam kunna bära stora forsknings- och utvecklingsinsatser. Det är därför nödvändigt att de svenska utvecklingserfarenheterna kan utnyttjas internationellt. På detta sätt kan svenska företag få tillräckliga resurser att driva utvecklingsarbetet vidare och även i fortsättningen ligga långt framme på olika områden.

Mot bakgrund av vad jag nyss sagt är regeringen självfallet inte beredd att ingripa för att förhindra att de svenska råjärnsmetoderna exploateras internationellt. Det ankommer f. ö. inte på regeringen att pröva frågor om export av dylika varor och tjänster.

Anf. 51 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Den här frågan har att göra med den industripolitiska framtiden och kanske i synnerhet den industripolitiska framtiden i vårt land. Frågan om de här råjärnsprocesserna berör ju stålindustrins teknologiska utveckling och konkurrenskraft, kanske framför allt i det här landet, hur de tekniska framstegen skall tas till vara i ett land och hur den svenska stålindustrins utveckling skall bli på litet längre sikt.

Att stålindustrin och denna basnäring som helhet är en politisk fråga står numera utom all tvivel – en uppfattning som jag vet att industriministern inte delar, vilket naturligtvis kommer fram i det här svaret.

Vi skall komma ihåg att Sverige är ett gammalt land med långa traditioner. Vi har varit – och egentligen är vi det också – en av de ledande ståltillverkarna i världen. Men vi har – det kan vi konstatera – försummat forskning och utveckling i det här landet under 1950- och 1960-talen. Stålföretagen satsade sina resurser på den kortsiktiga uppgången i efterkrigstidens högkonjunkturner.

Även staten är medskyldig genom sin totala passivitet under denna tid. Och när stålkrisen bröt ut på 1970-talet var det såväl en ekonomisk som en teknologisk kris. Och den utveckling mot storskalighet som ägde rum utomlands och som drev den svenska stålindustrin på defensiven fick naturligtvis sina konsekvenser.

Planeringen för att anpassa den malmbaserade basnäringen till svenska förhållanden har alltså under många år grovt försumrats, och då var det naturligtvis oerhört glädjande att det under 1970-talet kom fram idéer om hur ett framtida järnverk skulle se ut – jag har i interpellationen nämnt Sven Ekentorp. Men tyvärr har den utvecklingen motarbetats i många moment. Och jag vill nästan uttrycka det så att det har blivit på samma sätt också med utvecklingen av nya råjärnsprocesser, som är ett viktigt bidrag till det teknologiska kunnandet i vårt land. De tre råjärnsprocesser som nu står i centrum – elredprocessen, inredprocessen och plasmasmelt – är var för sig viktiga bidrag. De skulle kunna göra svensk stålindustri slagkraftig i en ny utveckling. Men nu ser det ut som om de här processerna skall gå oss ur händerna och inte i större utsträckning utnyttjas i vårt land. Den första som kanske försvinner är inredprocessen, och den går till Canada. Såvitt jag förstår kommer elredprocessen att läggas i kylskåp, som Stora Kopparbergs disponent uttryckte det häromdagen.

En av orsakerna till detta är att statsmakterna har engagerat sig i alltför liten grad i utvecklingen, framför allt när det gäller att binda ihop detta och se efter vilken framtida strategi det skall ingå i. Därför menar jag att det faktum att inte den teknologiska kunskap som finns och de framsteg som har gjorts utnyttjas och tas till vara är en av de största industripolitiska skandalerna under senare tid. Det är nämligen här fråga om en basnäring, som Sverige behöver framdeles. Man kan fråga sig varför inte det svenska kunnandet att uppföra en referensanläggning, en prototyp, som skulle kunna ge de nödvändiga erfarenheterna för den svenska stålindustrin inför 1990-talet samordnas. Processerna är energisnåla, de producerar energi till viss del, de kan användas i sådana skalstorlekar att de kan anpassas till en bra regionalpolitik och de sägs vara billiga i drift. Det vansinniga är då att det inte sker någon samordning. Ett resultat av detta är att den teknologiska fördel som Sverige skulle kunna ha försvinner. Är inte det, herr industriminister, en av de största industripolitiska skandalerna på senare tid, om en viktig basnäring går miste om denna fördelaktiga utveckling som till viss del skulle kunna vara en motor för svensk stålindustri? Det är inget missförstånd. Det är bara det att jag har insikten om att de här processerna är nödvändiga både ekonomiskt och processtekniskt för att man skall komma i ett fördelaktigare läge än andra utländska bolag. De kan visserligen komma före och använda sig av detta teknologiska framsteg. Jag ser det som lindrigt sagt ett förbiseende av industriministern och regeringen att förhålla sig så passiva till utförsäljningen och till en bristande utveckling i Sverige.

Jag kan inte se någon annan förklaring till regeringens handlande än att man grundar sig på en kortsiktig politik. De svenska stålföretagens kortsiktiga bedömningar har kritiserats bl. a. av internationella experter. Man kan ta del av den litteraturen. De borde se upp litet och försöka finna vad man kan göra framdeles. Experterna grundar sig inte på en socialistisk utveckling av samhället, utan de tänker sig nuvarande marknadsekonomiska förhållanden. Man tycker att den svenska stålindustrin är alltför kortsiktigt planerad och att den har alltför litet samordning med statsmakterna. Frågan

gäller också hur 1990-talets stålverk skall se ut.

Jag tycker att industriministern med sitt svar avslöjar borgarpolitikens oförmåga att ta vara på resurser och kunskaper. För att kunna ta vara på resurserna och kunskaperna i ett längre perspektiv måste man bestämma sig för vad som är stålindustrins framtida mål. Det har industriministern under årens lopp vägrat att göra. Nyinvesteringar och nytänkande har till stor del också hindrats inom denna industri på grund av en stor osäkerhetskänsla. Man måste alltså formulera en konstruktiv politik och se vad som kan hända framöver.

En av de frågor jag har ställt i interpellationen, om regeringen är beredd att ingripa för att förhindra försäljningen av de nya råjärnsprocesserna, innebär inte någon restriktion i den meningen att man skall gå in och stoppa försäljningen. Man skall i stället gå in med egna resurser och utveckla processerna i vårt land, vilket nästa fråga handlar om. Det är med den metoden man skulle kunna reda upp detta. Jag har inte ställt frågan så att den skulle ingå i någon restriktion. Vi köper teknologi utomlands, men det är också fråga om att den kunskap vi har i vårt land skall kunna utnyttjas till våra arbetares förmån. Med den politik som nu gäller, med den brist på stöd som regeringen visar i den här avgörande frågan, kommer svensk stålindustri att halta fram ett år i taget. Näst i tur nu står specialstålindustrin, och vi vet inte vad nästa steg är. Kanske industriministern inte då är ansvarig för den politik som förs. Jag skall inte göra några personliga angrepp, men ur politisk synpunkt hoppas jag naturligtvis att det inte är så.

En fråga som reser sig är denna: Kommer inte, genom utförsäljningen till Canada, en resurs för Sveriges stålindustri att gå om intet, när den inte utvecklas i vårt land?

Anf. 52 Industriministern NILS ÅSLING:

Fru talman! Det förhåller sig faktiskt tvärtom. Enligt min uppfattning kommer man, genom att man till utlandet nu lyckats sälja tillämpningsmetoden för en av processerna, att få ett bättre underlag för att gå vidare inom Sverige, att bära utvecklingskostnaderna och vidare utforma processerna i fortsättningen.

Det är alltså precis tvärtom mot vad Lars-Ove Hagberg här försöker beskriva. En export av svenskt kunnande är i och för sig lika god export som export av svenska bilar eller vad det kan vara fråga om.

Man kanske också bör ägna en tanke åt den arbetsfördelning som gäller här i landet mellan samhället och företagen. Regeringens ambition är att skapa ett utvecklingsvänligt klimat, och det har skett och sker på olika sätt. Jag erinrar i mitt svar om industrifonden och dess betydelse för projekt av den här karaktären. Jag kan också erinra om MEFOS, metallurgiska forskningsstationen i Luleå, som har tillkommit under senare år och som har visat sig ytterligt värdefull i det här sammanhanget. Över huvud taget befinner vi oss i ett skede där vi investerar mer i svenskt näringsliv med avseende på forskning och utveckling än någonsin tidigare.

Men Lars-Ove Hagberg lever i samma förkrympta värld som Olof Palme.

Måndagen den
24 maj 1982

*Om nya svenska
råjärnsprocesser*

att döma av hans debatt med statsministern nyss, där han sade att investeringarna i svenskt näringsliv har gått ned dramatiskt. Ja, om man enbart ser till investeringar i maskiner och byggnader. Men ser man den totala bilden – investeringar också i forskning och utveckling och i marknadsinsatser – finner man att den svenska industrin väl har hållit uppe sin investeringsnivå under senare tid. Det har lett till bl. a. att vi här i landet har fått fram tre nya råjärnsprocesser, som utvecklas sida vid sida.

Det är samhället som svarar för basinvesteringarna i forskning och utveckling, men ansvaret för att kommersiellt applicera innovationer och nya idéer måste ligga på företagen, som har att förverkliga idéerna i den reguljära driften. Därför är det självfallet företagen som måste gå in och investera i den nya tekniken.

Man kan säga att konjunkturen och marknadssituationen för stålverk inte har gjort det möjligt för svenska verk att ännu i någon större omfattning och i full skala tillämpa den nya tekniken. Försök i halv skala förekommer, som bekant. Detta har sin förklaring. I det stålföretag som staten äger till 75 % har arbetet naturligtvis dikterats av önskvärdheten att slå vakt om Luleå och de investeringar i metallurgi som redan finns gjorda där. Det är givetvis angeläget att först och främst använda investeringarna i de två masugnar som finns i Luleå innan man börjar diskutera hur man skall engagera sig i nya processer.

Jag vill alltså säga sammanfattningsvis att utvecklingen av de nya råjärnsprocesserna vittnar om att svensk stålindustri, trots det besvärliga läge den befinner sig i, har kvar sin vitalitet och sin dådkraft när det gäller att satsa på nya tillverkningsprocesser. Det kommer säkert också till god nytta för den industriella utvecklingen här i landet, men innan man har möjlighet att satsa på fullskaleanläggningar får vi verkligen hälsa med tillfredsställelse att man kan se fram emot ett genombrott internationellt, som ger oss värdefulla exportinkomster och en bas att gå vidare på i vårt utvecklingsarbete.

Anf. 53 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Jag vet inte om jag skall ta industriministerns påstående att jag lever i samma förkrympta värld som Olof Palme som en komplimang eller inte. Det får vara hur det vill med det.

De svenska industriinvesteringarna i maskiner och byggnader har minskat kraftigt – det erkände också Nils Åsling – och, framför allt, ökat utomlands. Men det tycks inte en borgerlig regering ängslas ett dugg över. Och det är den strategin som man har anledning att oroas över. Svenska teknologiska framsteg kommer därmed att användas på annat sätt än till en utbyggd svensk hemmarknad. Då frågar man sig: Kommer Sverige som ett litet land, som kan bli hårt trängt av flera stora multinationella företag och sammanslutningar, att ha någon teknologisk konkurrenskraft? När de stora jättarna tar hand om våra teknologiska landvinningar – ta detta som ett varningens ord – var står då vår stålindustri? Slår de ut den med våra egna vapen framöver?

När det gäller ett stort framsteg som de här råjärnsprocesserna är detta den

stora bristen. De skulle väl till varje pris ha använts i vårt land och samordnats med vår produktion. Då kanske inte försäljningen till Canada hade varit aktuell. Om de kommit i kommersiellt bruk i Sverige kanske vi hade kunnat se 1990-talet an med tillförsikt. Då kanske vi hade haft ett svenskt stålföretag som vetat att det behövt dessa processer och planerat för den framtiden. Men det ingår tydligen inte i regeringens politik.

Det kanske viktigaste som sägs är att man i nuvarande konjunkturläge inte haft möjlighet att i full skala uppföra en sådan anläggning. Det tycker jag är uttryck för en oerhört kortsiktig politik.

Vad det handlar om är att staten skall gå in med forskningsmedel – och det har man gjort till viss del. Men när det verkliga klivet skall tas för att Sverige skall kunna utnyttja de här kunskaperna är samhället inte med längre. Detta borde leda till någon eftertanke för framtiden: Måste inte svensk kunskap samordnas så att den kan utnyttjas i Sverige? Vi har inte någon hemmarknad planerad för att ta emot det här. Det är det sorgliga resultatet av de insatser som har gjorts av de kunniga tekniker och forskare som har tagit fram dessa processer.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på fråga 1981/82:370 om förordnande av lärare som saknar behörighet

Anf. 54 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Fru talman! Margareta Palmqvist har frågat mig om jag är beredd att ändra skolförordningen så att en obehörig lärare, som tjänstgjort lång tid, kan förordnas för längre tid än en termin.

Behörighetsregleringen i skolförordningen, liksom bestämmelserna om att den som saknar behörighet får förordnas för längst en termin, motiveras givetvis av en strävan att tillförsäkra skolan så goda lärare som möjligt.

Å andra sidan upplevs nuvarande system ibland som mycket besvärande för de elever som tvingas byta lärare under ett pågående läsår.

Till detta kommer att underlaget för lärartjänster under de närmaste åren – bl. a. till följd av minskande elevantal – kan förväntas gå ned. Det får naturligtvis till följd en mer begränsad arbetsmarknad framför allt för dem som går ut från lärarutbildningen, vilket kan ske såväl hösttermin som vårtermin.

Det finns alltså flera hänsyn att ta vid bedömningen av denna fråga. Jag delar emellertid de bekymmer Margareta Palmqvist ger uttryck för. Frågan bereds f. n. inom regeringskansliet i samband med den översyn av skolförordningen som pågår på grund av ställningstagandena till propositionen om den statliga skoladministrationen m. m. En lösning som därvid övervägs är att ge skolstyrelserna möjlighet att på befintligt tjänstunderlag förordna obehöriga lärare för högst ett läsår i stället för som nu, för högst en termin.

Måndagen den
24 maj 1982

*Om förordnande
av lärare som
saknar behörighet*

Anf. 55 MARGARETA PALMQVIST (s):

Fru talman! Tack för svaret. Först några ord om bakgrunden till min fråga.

Höstterminen 1981 hade man i Stockholmsregionen landets högsta andel obehöriga lärare – 14 % på lågstadiet, 11,7 % på mellanstadiet och 19,1 % av ämneslärarna på högskolan och i gymnasiet.

I Botkyrka kommun var 484 eller 35 % av samtliga lärare i grundskolan icke behöriga. Det innebär att i den kommunen var var tredje elev på låg- och mellanstadiet och samtliga elever på högstadiet undervisade helt eller delvis av lärare utan behörighet. Förmodligen kommer det att dröja lång tid innan alla lärartjänster i Botkyrka blir tillsatta med behöriga lärare. Det är nödvändigt att räkna med den verkligheten och anpassa regelsystemet därefter.

Vad händer när skolförvaltningen två gånger om året tvingas handlägga flera hundra formella förordnanden? Eleverna får inte veta vilken lärare de skall ha nästa termin. Lärarna vet inte om det är lönt att planera för mer än en termin. Och skolförvaltningen tvingas avsätta resurser till formella ansökningshandläggningar – resurser som skulle kunna användas till att ge stöd och hjälp åt en del obehöriga lärare. Och detta sker i en kommun där en stor andel av barnen och deras föräldrar har små ekonomiska och sociala resurser.

Botkyrka kommun har ansökt om regeringens tillstånd att under en försöksperiod av tre år få anställa en del av sina obehöriga lärare för helt läsår. Regeringen har avslagit denna ansökan. Kommunen tvingas nu åter in i det omständliga och delvis meningslösa anställningsförfarande som blir följderna av stelbent tillämpade regler. Konsekvenserna får bäras av eleverna, föräldrarna, lärarna och skolförvaltningen i en kommun med många och svåra sociala problem. Det blir en ond cirkel.

Om regeringen har för avsikt att i stället ändra skolförordningen, måste jag få fråga: Hur snabbt kan detta ske? När kommer det besked till länskolnämnd och kommun? Kommer det möjligen före den här vårterminens slut? Det är oerhört angeläget att elever och föräldrar, lärare och skolförvaltningspersonal får besked snabbt. Ansökningsprövningarna till höstterminen pågår intensivt. Det är rimligt för alla parter att besked lämnas innan denna vårtermin avslutas.

Anf. 56 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Fru talman! Som jag tidigare har sagt kan man verkligen hysa förståelse för Margareta Palmqvists fråga. Inte sällan undrar föräldrar, skolläda, elever och lärarkollegor: Varför kan inte denne utmärkte lärare, som har lyckats bra och som är ambitiös och engagerad men saknar fullständiga formella meriter, få stanna kvar åtminstone läsåret ut? Men som Margareta Palmqvist säkert också inser finns det situationer där nya och motstridande aspekter konkretiseras och pockar på att bli medtagna i bedömningen. I en situation där elevantalet minskar kan helt naturligt de fackliga representanterna ha sina intressen att bevaka. Djupast sett är frågan faktiskt en förhandlingsfrå-

ga, eftersom många intressen skall vägas samman.

På Margareta Palmqvists fråga när vi är klara med vårt förslag kan jag svara att det blir omkring den 1 juli.

Nr 154

Måndagen den
24 maj 1982

Anf. 57 MARGARETA PALMQVIST (s):

Fru talman! Visst finns det många aspekter på frågan. Eftersom jag har framställt den i form av en enkel fråga är tiden begränsad, och jag kan inte ta upp alla aspekterna.

Givetvis är det ett viktigt förhållande att underlaget för lärartjänster minskar, eftersom skolklasser krymper. Jag tycker också att det är mycket angeläget att alla våra barn får lärare med behörighet, dvs. att alla lärare skall ha ett visst mått av grundkunskaper inom sitt undervisningsområde. Just därför har bl. a. vi socialdemokrater i Stockholms län motionerat om åtgärder som skulle kunna underlätta för s. k. obehöriga lärare att få del av vidareutbildning.

Men Botkyrkas framställning om dispens från entermisförordnande innebär inte att behöriga sökande skall kunna hindras från att få arbete. Ett visst antal tjänster inom varje lärargrupp skulle alltid komma att annonseras ut. Men verkligheten ser ut så här när det gäller vårterminen 1982. Endast 24 sökande hade behörighet, varav bara 15 anställdes. De övriga valde anställning i annan kommun. Botkyrka hade annonserat ut totalt mellan 700 och 800 lärartjänster. I den situationen är det angeläget att vara rädd om de s. k. obehöriga lärarna och inte förvärpa en besvärlig skolsituation genom stelbent byråkrati. Då motarbetas nämligen målet av de medel som var avsedda för att nå detsamma. Situationen i Botkyrka kommun är ett exempel härpå. Därför har jag velat fästa uppmärksamheten på möjligheterna att justera reglerna, så att de blir till gagn även då verkligheten ser ut som den gör i t. ex. den ifrågavarande kommunen.

Anf. 58 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Fru talman! Jag vill bara upplysa Margareta Palmqvist om att det faktiskt förhåller sig på det sättet att länskolnämnden redan nu kan pröva om lärare skall få tillsättas utan lediganmälan.

Sedan vill jag understryka vad jag sade tidigare, nämligen detta att olika hänsyn måste sammanvägas. Vid en sådan sammanvägning måste också den aspekt som Margareta Palmqvist gör sig till tolk för ha en viss tyngd.

Anf. 59 MARGARETA PALMQVIST (s):

Fru talman! Jag vet att länskolnämnden har denna möjlighet, men länskolnämnden i Stockholms län har avslagit Botkyrka kommuns begäran att få den här dispensen. Det har skett efter den behandling som ärendet fått i regeringen.

Jag tycker att det var bra att vi fick klart besked om att kommunen kan räkna med att den 1 juli få veta hur förändringarna i skolförordningen kommer att se ut. Man är mycket angelägen om att få klarhet på denna punkt. Det kan dock konstateras att beskedet inte kommer innan vårtermi-

*Om förordnande
av lärare som
saknar behörighet*

nen avslutats. Betyder detta att man inte i efterhand kan besluta sig för att till nästa vårtermin, dvs. under hösten, avstå från att utannonsera alla tjänster som nu blir tillsatta, eller måste man upprepa utannonseringen i höst och det nya tillämpas först nästa år?

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på fråga 1981/82:389 om självstudier i gymnasieskolan

Anf. 60 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Fru talman! Hans Nyhage har funnit att skolöverstyrelsen och länskolnämnder enligt "tillförlitliga uppgifter" informerar om att gymnasieskolorna är *skyldiga* att lägga ut självstudier på schemat. Hans Nyhage har därför frågat om jag anser att detta stämmer med riksdagens beslut. Han har också frågat vilka åtgärder jag tänker vidta med anledning av detta.

Efter kontakter med skolöverstyrelsen och ett urval länskolnämnder skulle jag kunna göra mitt svar mycket kort. De uppgifter Hans Nyhage fått är inte tillförlitliga. Det finns, efter vad jag känner till, inte någon sådan information som Hans Nyhage talar om.

I skolöverstyrelsens informations- och servicematerial om självstudier talas redan i förordet om *möjligheter* till självstudier – helt enligt riksdagsbeslutet – och det betonas att materialets innehåll är att betrakta som *allmänna råd* och inte bindande föreskrifter. Jag kan också upplysa om att skolöverstyrelsen och länskolnämnderna haft två gemensamma konferenser om genomförandet av de sparåtgärder riksdagen beslutat. Därvid har uppläggnings- och informationen om åtgärderna diskuterats ingående. Jag har mot denna bakgrund ingen anledning att tro annat än att informationsinsatserna varit samstämda inom hela den statliga skoladministrationen.

Anf. 61 BIRGITTA RYDLE (m):

Fru talman! Eftersom Hans Nyhage tyvärr är förhindrad att vara här i dag har det fallit på mig att ta emot svaret på hans fråga.

Jag tackar skolministern för detta svar.

När jag har läst det finner jag att här står faktiskt uppgift mot uppgift. Frågan är ställd därför att det vid flera tillfällen har kommit påståtningar från gymnasieskolor i olika delar av landet att skolöverstyrelsen och länskolnämnder vid förfrågningar gett muntlig information om att det föreligger skyldighet för gymnasieskolorna att införa självstudier i form av s. k. lärarlösa lektioner.

Skolministern säger i svaret att de uppgifter Hans Nyhage fått inte är tillförlitliga. Jag vet inte vad skolministern har för krav på tillförlitlighet. Jag vet inte om ett justerat protokoll från ett sammanträde kan räknas som en tillförlitlig källa, men det finns i alla fall exempel på att rektorer har gett uttryck åt uppfattningen att riksdagsbeslutet om självstudietid innebär att

sådan skall finnas i alla avslutningsklasser på gymnasieskolans teoretiska linjer.

Jag har också ett informationsmaterial från skolöverstyrelsen som har gått ut till vissa gymnasieelever. I en ruta där kan man läsa: "Självstudier inför fr. o. m. höstterminen 1982" osv.

Det verkar alltså som om innebörden av riksdagsbeslutet inte klart framgår av den information som ges. I utbildningsutskottets betänkande 1981/82:5 står på s. 9: "Självstudietimmarna bör kunna reduceras eller helt tas bort om skolorna så önskar." Jag anser att det är fullkomligt otvetydigt att riksdagsbeslutet inte innehåller något krav på att självstudietimmar skall förekomma i gymnasieskolan och att tolkningar i den riktningen strider emot beslutet.

Den information som ges från myndigheternas sida måste vara korrekt. Om det är så att skolministerns svar nu är tillförlitligt är det så mycket bättre för gymnasieskolornas del.

Jag tackar ännu en gång för svaret.

Anf. 62 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Fru talman! Birgitta Rydle menar att det inte klart framgår av det informationsmaterial som har gått ut vilken avsikten har varit med självstudier. Hans Nyhage kallar sina uppgifter tillförlitliga – att skolöverstyrelsen och länskolnämnder skulle ha ålagt gymnasieskolan självstudier som något obligatoriskt.

Det här, Birgitta Rydle, är det material som har gått ut från skolöverstyrelsen. Vi har konstaterat att däri finns ingenting som ålägger någon skola självstudier. Man pekar på detta som en möjlighet – på första sidan i förordet. Här står nu alltså uppgift mot uppgift, ty frågan gäller faktiskt vad skolöverstyrelsen och länskolnämnder har gått ut med för information. Det gäller här det material som jag kallar tillförlitligt, och Hans Nyhage kallar sina uppgifter för tillförlitliga. Jag ifrågasätter naturligtvis inte Hans Nyhages tillförlitlighet, men eftersom jag har svart på vitt när det gäller tillförlitligheten i det material som har utgått från SÖ, återstår logiskt inget annat än att ifrågasätta tillförlitligheten hos den källa som Hans Nyhage hämtat sina uppgifter från när det gäller informationen från länskolnämnder och skolöverstyrelse. En missuppfattning torde föreligga hos någon av de inblandade – det är den närmast till hands liggande förklaringen. Det protokoll som Birgitta Rydle hänvisar till var, om jag inte missuppfattat det, skrivet på det lokala planet.

Jag vill också tillägga att vi på departementet har undersökt inte bara den information som länskolnämnderna har lämnat utan också formerna för den. Därvid har vi fått bekräftat att varken form eller innehåll i informationen rimligen skulle kunna vara föremål för missförstånd på ett sådant sätt att "möjligheter till" självstudier skulle kunna uppfattas som "nödvändigheten av" självstudier. Det skulle f. ö. förändra bilden av den debatt som förts om självstudieval på ett sådant sätt, att lärarfacket på en skola inte skulle kunna underlåta att reagera.

*Om självstudier
i gymnasieskolan*

Jag vill dessutom tillägga att vid mina många kontakter ute i landet även självstudierna har varit uppe till diskussion, men att den form av missuppfattning som det här rör sig om aldrig har kommit till uttryck.

Anf. 63 BIRGITTA RYDLE (m):

Fru talman! Det är ju väsentligt att eventuella missuppfattningar så fort som möjligt undanröjs. Frågan om självstudietiden på gymnasieskolorna har verkligen varit infekterad. Kan då denna lilla frågestund i riksdagen bidra till att de missuppfattningar som förekommit undanröjs, är det desto bättre.

Anf. 64 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Fru talman! Jag vill instämma i det sista som Birgitta Rydle sade, nämligen att det är nödvändigt att sådana här missuppfattningar klaras ut. Jag har konstaterat att SÖ och länskolnämnden inte har gått ut med något material där självstudier påbjuds. Man pekar i stället på sådana som en möjlighet.

Rörelsefriheten för den enskilda skolan är mycket stor. Tillåtelsen för den enskilda skolan att tillämpa självstudier måste f. ö. tilltala både Hans Nyhage och Birgitta Rydle, som i ett annat sammanhang, nämligen i en motion med Hans Nyhage som första namn framlagd med anledning av regeringens gymnasieproposition, uttalat följande: "De farhågor som yppats gentemot vissa icke-läroleda studier är överdrivna och mindre väl underbyggda. --- Vi" -- alltså Hans Nyhage m. fl. --" anser att självstudier i olika former bör utgöra inslag i gymnasieskolans undervisning. En sådan inriktning är inte bara ekonomiskt utan också pedagogiskt motiverad."

Hans Nyhage och Birgitta Rydle har alltså fått sina önskemål tillgodosedda, men som framhållits föreligger det inget tvång när det gäller självstudier.

Anf. 65 BIRGITTA RYDLE (m):

Fru talman! Det var bra att skolministern tog upp den av oss väckta motionen, dels därför att jag står fast vid det som framhålls i den, nämligen att det är bra för eleverna att de har möjlighet att öva sig i självstudier, dels därför att kommunerna måste ha frihet att själva bestämma om de vill ha lärolösa lektioner eller inte. Avslutningsvis vill jag upplysa skolministern om att det var mycket just tack vare moderat medverkan som vi i utbildningsutskottets betänkande fick in passusen om att självstudier helt skall kunna tas bort.

Anf. 66 Statsrådet ULLA TILLANDER:

Fru talman! I en mening är Hans Nyhages fråga bra, nämligen däri att den visar att missuppfattningar kan ligga nära till hands. Det som skett i detta fall är ett enstaka undantag -- det måste det vara fråga om -- och det är viktigt att misstaget undanröjs. Om det skulle ha förblivit ouppklarat, skulle det ha vållat obehag för både lärare och elever.

Jag vill också tillägga att jag litat på att Hans Nyhage, som nu har fått motta

så tillförlitliga uppgifter som har lämnats i frågan, i sin tur också skall lämna sin sagesman dessa tillförlitliga uppgifter.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på fråga 1981/82:393 om en samordning av skattereglerna med den statliga energipolitiken

Anf. 67 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Pär Granstedt har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder så att inte reglerna för beskattning av jordbruksfastighet motverkar statsmakernas energipolitiska strävanden. Enligt Pär Granstedt medges omedelbart avdrag vid byte av en oljepanna, medan en jordbrukare som går över till en alternativ energikälla, t. ex. en värmepump, enbart får årliga värdeminskingsavdrag.

Utgifter för anskaffande av driftbyggnader på en jordbruksfastighet dras av genom årliga värdeminskingsavdrag. Såvitt rör byggnadens mera varaktiga delar, t. ex. väggar, medges avdrag endast i form av årliga värdeminskingsavdrag. I fråga om mindre-varaktiga delar – dvs. sådana delar som är underkastade sådan förslitning att de regelmässigt måste ersättas en eller flera gånger under byggnadens bestånd – medges avdrag dels i form av årliga värdeminskingsavdrag på det ursprungliga anskaffningsvärdet, dels genom omedelbart avdrag för kostnad för ersättning av förslitna delar. Byts en sådan del, t. ex. en oljepanna, ut mot en energikälla av annat och dyrbarare slag, medges omedelbart avdrag för utgiften för en likvärdig panna, medan merutgiften får dras av genom årliga avskrivningar.

Pär Granstedts farhågor att skattereglerna missgynnar en övergång till exempelvis värmepumpar synes därför vara ogrundade. Någon anledning att ändra de nuvarande reglerna föreligger enligt min mening inte.

Anf. 68 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Jag ber att få tacka ekonomi- och budgetministern för svaret på min fråga.

Bakgrunden till frågan är att det kommit till min kännedom praktiska fall – åtminstone något fall – där en person som velat gå över från oljeeldning till värmepump har fått besked att det beskattningsmässigt kommer att fungera så, att byter han till oljepanna får han omedelbart avdrag för hela kostnaden, medan han däremot om han går över till värmepump bara får årliga värdeminskingsavdrag för detta.

Jag har tittat litet grand i handlingarna och försökt se vad som gäller. Av det material jag har kunnat få fram går det inte heller att få något klart besked om hur tolkningen skall göras när man går över från en uppvärmningsform till en annan, som kan uppfattas som en förbättring. Huvudprincipen är ju den att underhållsåtgärder är någonting som man får avdrag för direkt,

Nr 154

Måndagen den
24 maj 1982

Om en samordning av skattereglerna med den statliga energipolitiken

Måndagen den
24 maj 1982

*Om viss moms-
befrielse för perio-
disk skrift*

medan däremot förbättringsåtgärder skall medge avdrag genom årliga värdeminskningsavdrag.

Det var för att bringa klarhet i detta, där det tydligen finns en viss förvirring, som jag ställde frågan. Jag tycker att det svar jag har fått är positivt och klargörande. Visserligen kan man hävda att även med den tolkning som ekonomi- och budgetministern har givit missgynnas en värmepump jämfört med t. ex. en ny oljepanna. I fallet oljepanna får man alltså ett direkt avdrag för hela kostnaden, medan man däremot när det gäller en värmepump eller en ytjordvärmeanläggning inte får avdrag för den merinvestering som en sådan anläggning innebär. Det önskvärda vore kanske att man kunde fullständigt likabehandla de båda uppvärmningsformerna.

Nu är det ändå så att det utgår förmånliga lån i vissa fall – om det är helt nya energikällor osv. – och det finns andra bidragsmöjligheter som gör att det kanske kan vara motiverat att ändå ha det system som ekonomi- och budgetministern redogjorde för.

Kvar står att här tydligen föreligger ett informationsbehov. Tydligen har det inte trängt ut ordentligt på det lokala planet hur bestämmelserna skall tillämpas, och det lämnas tydligen felaktig information till enskilda. Det är ju också negativt – det kan också motverka oljeersättningen. Detta tycks vara något av ett parallellfall till den förra frågedebatten, så till vida att man lokalt inte riktigt följer upp de intentioner som statsmakterna har slagit fast. Jag hoppas att den här frågedebatten skall kunna utgöra ett bidrag till att klargöra hur bestämmelserna skall tillämpas i praktiken.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på fråga 1981/82:401 om viss momsbefrielse för periodisk skrift

Anf. 69 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Rune Rydén har frågat mig om jag är beredd att verka för en ändring av mervärdeskatten, så att tidningar och tidskrifter inom fackpressen och populärpressen befrias från mervärdeskatt för den abonnerade delen av upplagan om den delen uppgår till minst 20 %.

Jag är medveten om att de ekonomiska svårigheter som delar av det svenska näringslivet dras med också har drabbat utgivningen av en del tidningar och tidskrifter. Med hänsyn till den besvärliga statsfinansiella situation som vi befinner oss i, ser jag för dagen ingen möjlighet att medverka till någon befrielse från mervärdeskatt för de tidningar och tidskrifter som Rune Rydén tar upp i sin fråga.

Anf. 70 RUNE RYDÉN (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Den svenska veckopressen har under de senaste åren fått vidkännas stora nedgångar i upplagorna, och nu hotas enligt uppgifter från branschen många

arbetsplatser inom den här sektorn.

En viktig orsak till detta är enligt min uppfattning att veckotidningarna har blivit dyra. Det hänger i sin tur samman med att veckotidningar, i motsats till dags- och kvällstidningar, får betala full moms.

På senare år har främst kvällspressen innehållsmässigt närmast sig veckotidningarna. Det gäller bl. a. det s. k. faktamaterialet med artiklar om heminredning, matlagning, fritidsverksamhet och vad det nu kan vara. Även övrigt lättare material utgör en icke oväsentlig del av innehållet i kvällspressen.

I synnerhet kvällstidningarnas söndagsbilagor torde under senare år ha fått en funktion som påminner om veckopressens med underhållningsläsning, praktiska råd och tips, personligt hållna reportage och kolumner som belyser enskilda människors vardag. Samtidigt har många veckotidningar gett ökad aktualitet åt artikel- och reportagematerial och därmed närmast sig dagspressen. Det är därför inte att undra på att veckopressen reagerat, eftersom denna press i hög grad skall konkurrera om samma läsare som dagstidningarna.

Vidare vill jag också framhålla att man, när det gäller momsen, i dagspressfallet har gjort ett klart avsteg från den grundläggande principen om konkurrensneutralitet. Om dagspress är momsbefriad, borde även den periodiska pressen vara det. Det är, såvitt jag vet, bara i Danmark som man träffar på en liknande form av diskriminering.

Dagspressen i Sverige åtnjuter genom friheten från mervärdeskatt ett extra presstödet på omkring 300 milj. kr. om året. Den beskattade delen av övrig periodisk press bidrar med uppskattningsvis omkring 250 milj. kr. till mervärdeskattuppbörden i landet. Det säger sig därför självt att omfördelningen av resurser i dagspressens konkurrens med periodiska tidskrifter har varit enorm. Man behöver bara ställa beloppen i relation till de olika anslagen till presstödet av skilda slag för att inse detta.

De beskrivna förhållandena på tidskriftsmarknaden kan inte få bestå, om man ställer några anspråk på rättvisa i beskattningshänseende och vidhåller de krav på konsumtions- och konkurrensneutralitet som gäller på mervärdeskattområdet i övrigt.

Gränsdragningen tvärsigenom publikationsområdet är en anomali – där konkurrerande tidskrifter har helt olika ekonomiska förutsättningar.

Det kan inte vara rimligt att invänta den situation när det blir nödvändigt med speciella, eventuellt punktvis insatta, stödåtgärder – som medför stora kostnader för statsmakterna – på det viktiga område som tidskriftsutgivning utgör. Det är mycket bättre att i tid företa en generell verkande utjämning av de missförhållanden som utvecklingen gradvis har lett fram till.

Anf. 71 Ekonomi- och budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Redan i mitt svar påpekade jag att det finns problem i denna bransch. Det är helt klart. Jag har, som sagt var, diskuterat dessa problem vid flera tillfällen.

Nr 154

Måndagen den
24 maj 1982

*Om viss moms-
befrielse för perio-
disk skrift*

Måndagen den
24 maj 1982

*Om den framtida
kommunala ser-
vicen*

Detta är inte en ny förändring, som har skett under senare tid, utan vi har levt med denna skillnad mellan veckotidningar och dagspress under ett mycket stort antal år. Att i det läge som Sveriges ekonomi nu befinner sig i göra en förändring är det omöjligt att försvara, det tror jag att Rune Rydén också är medveten om. Vi måste dess värre göra många hårda indragningar i den statliga budgeten, och att då göra ett nytt kostnadsåtagande inom denna sektor är svårt att försvara. Därför har jag varit tvingad att ge det svar som jag har givit här i dag.

Anf. 72 RUNE RYDÉN (m):

Fru talman! Det är klart att vi har levt med denna skillnad i många år, men den har accentuerats för varje år som gått, med varje höjning av mervärdeskatten. År 1960 var denna skillnad 4,2 %, när beskattningen infördes. Men i dagsläget är den över 20 %, och därmed har varje konkurrensmöjlighet slagits ut.

Jag tror att denna utveckling kommer att accentueras ytterligare inom den närmaste tiden. Budgetministerns farhågor för att en momsbefrielse skulle kosta statsmakterna mycket pengar kan i och för sig vara riktiga. Men jag tror att den kostnad som skulle åsamkas statsmakterna om man tvingas gå in på ett eller annat sätt och genom olika bidrag stödja denna press, kommer att bli väsentligt större än kostnaden för den momsbefrielse man kan ge i dagsläget. Jag tycker att det hade varit riktigare och rimligare om man hade gått på denna generella linje, i stället för att senare tvingas till punktvisa insatser för att rädda en press som då kanske har kommit så långt på fallrepet att möjligheterna att bevara den i nuvarande omfattning inte finns.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Svar på interpellation 1981/82:182 om den framtida kommunala servicen

Anf. 73 Kommunministern KARL BOO:

Fru talman! Nils Berndtson har frågat mig om regeringen är beredd att tillföra den kommunala sektorn ökade resurser för att motverka en allvarlig nedrustning av den kommunala servicen på viktiga områden.

För drygt en månad sedan hölls här i kammaren en ingående debatt om den kommunala ekonomin vid behandlingen av finansutskottets betänkande 1981/82:21.

I de riktlinjer för den kommunala konsumtionsutvecklingen som riksdagen därvid antog betonas bl. a. följande. Det är nödvändigt att vidta åtgärder som kan utjämna de finansiella över- och underskotten inom den offentliga sektorn. Detta bör ske på ett sådant sätt att strävandena att bekämpa inflationen underlättas, att den volymmässiga expansionen inom kommun- och landstingssektorn ligger inom en samhällsekonomiskt godtagbar ram och att den skattereform som överenskommit mellan socialdemokraterna,

centern och folkpartiet inte äventyras genom fortsatta höjningar av den kommunala utdebiteringen.

Jag vill också påminna om att riksdagen våren 1981 fastställde riktlinjer för den kommunala verksamhetens volymutveckling under de närmaste åren, som innebär att volymökningen begränsas till högst 1 % per år. Dessa riktlinjer ligger fast, och det är alltså fortfarande fråga om en ökning av kommunernas verksamhetsvolym. I ett läge då vi måste föra en stram utgiftspolitik har regeringen i budgetpropositionen mycket klart markerat den stora vikt man lägger vid den kommunala sektorn. Utvecklingen av den kommunala konsumtionen har sålunda prioriterats framför både den privata och den statliga. I den nyligen framlagda kompletteringspropositionen bedöms ökningen för år 1982 t. o. m. bli något större än 1 %, bl. a. med hänsyn till kommunala insatser för sysselsättningen.

De senaste årens snabba utbyggnad av den kommunala servicen har bl. a. gjorts möjlig genom att statsbidragen till kommunerna ökat kraftigt. Mellan år 1975 och år 1981 ökade statsbidragen med 140 %, vilket innebär en årlig volymökning på 4,5 %.

Vid statsbidragsgivningen till den kommunala sektorn har skatteutjämningsbidragen successivt kommit att spela en allt större roll. Det är viktigt att understryka att vårt skatteutjämningsystem är så utformat att de ekonomiskt svagaste kommunerna har den största nyttan av det. Den kraftiga utbyggnaden under de senaste åren innebär att skatteutjämningsbidragen har fyrdubblats sedan år 1976. Detta gör det möjligt även för dessa kommuner att prioritera så att man kan slå vakt om svaga grupper i samhället.

Riksdagens beslut om den kommunala ekonomin för år 1983 motiveras dels av behovet av att hålla tillbaka en volymökning i kommunerna som går utöver 1 %, dels av att i besparingssyfte förstärka statsbudgeten. Åtgärderna rörande kommunektorn ingår sålunda i en politik som syftar till att åstadkomma en bättre samhällsekonomisk balans och därmed en mer fast ekonomisk grund för bl. a. en väl fungerande kommunal sektor.

Anf. 74 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! De kollektiva omsorgerna har undan för undan utsatts för attacker genom regeringspolitiken. Aktuella försämringar rör som bekant sjukförsäkringen och arbetslöshetsersättningen. Införandet av karensdagar i sjukförsäkringen har kommit att framstå som ett tydligt exempel på regeringens beslutsamhet när det gäller att försämma på områden där det arbetande folket i lång och hård kamp lyckats förbättra sina villkor.

Kommuner och landsting har att svara för en stor del av samhällsservicen och de kollektiva omsorgerna, och därför får den åtstramningspolitik som riktar sig mot den kommunala sektorn stor inverkan på breda grupper i samhället. Detta har kanske inte alltid framstått helt klart, bl. a. därför att åtgärderna satts in i olika omgångar. Den ena åtgärden drabbar en grupp, den andra en annan. Ena gången gäller det pensionärerna, andra gången barnfamiljerna osv.

Måndagen den
24 maj 1982

*Om den framtida
kommunala ser-
viken*

De olika sparplanerna har haft stor inverkan på den kommunala ekonomin. Det finns beräkningar, gjorda av kommunförbunden, som visar effekterna av de olika åtgärderna. Åtskilliga miljarder har undandragits kommunerna på detta sätt. Jag skall inte göra någon katalog över olika åtgärder, men klart är att snart sagt varje område av den kommunala verksamheten har drabbats och därmed också stora grupper som är beroende av den kommunala servicen.

Till bilden hör att åtstramningarna mot kommunerna sker samtidigt som regeringspolitiken på andra områden leder till ökat tryck på den kommunala servicen. Det finns kommuner som noterar fördubblade socialhjälpkostnader – t. o. m. mer än så. Varför ökar dessa kostnader? Jo, därför att åtstramningspolitiken gör det svårare för människorna att klara sig. Den undersökning som företagits av LO-distriktet i Värmland och som nyligen redovisats påvisar att socialhjälpkostnaderna stiger i takt med arbetslösheten. Ändå är det väl så att dessa effekter ännu inte har slagit fullt ut. Kan regeringen och Karl Boo möjligen föreställa sig effekterna av försämringarna i sjukförsäkringen? Om en arbetare genom införande av karensdagar förlorar betydande belopp vid sjukdom, kan detta mycket väl medföra ökat behov av socialhjälp.

Det är en verkligt kortsynt politik som förs från regeringens sida gentemot kommuner och landsting. Man håller på att förvandla den offentliga sektorn till en krisbransch i krisens Sverige i stället för att göra den till en motor i den ekonomiska utvecklingen. Regeringens politik förvärrar arbetslösheten, särskilt bland kvinnor och ungdom, som redan nu utgör en mycket stor del av de arbetslösa.

Utöver den direkta negativa sysselsättningseffekten på den kommunala sektorn får denna politik också negativa verkningar för sysselsättningen inom byggnadsverksamhet och industri, när kommunerna inte längre är beställare i samma omfattning som tidigare.

Det är också anmärkningsvärt att regeringen driver denna politik utan att befatta sig med frågan om vilka verkningarna blir för samhällsservicen och vilka följderna blir för de enskilda människorna. Det är framför allt den frågan som föranlett interpellationen till kommunministern. Jag tackar för svaret, men jag kan inte godta det synsätt som kommunministern redovisar.

I min interpellation har jag åberopat olika attacker mot kommuner och landsting och frågat om regeringen är beredd att tillföra den kommunala sektorn ökade resurser för att motverka en allvarlig nedrustning av den kommunala servicen på viktiga områden. På detta svarar kommunministern med att peka på några av de åtstramningsåtgärder som vidtagits mot kommunerna. Detta visste jag faktiskt – det var därför jag frågade om följderna av denna politik.

När jag tar del av kommunministerns svar måste jag låna ett uttryck från ett frågeprogram i TV och säga: "Har ni uppfattat frågan?"

Har det inget intresse för regeringen hur olika statliga beslut inverkat på samhällsservicen? Har ni aldrig funderat över åtstramningspolitikens effek-

ter på sysselsättningen, sjuk- och hälsovården, barnomsorgen, den sociala verksamheten, skolan, kulturen, bostadspolitiken, kollektivtrafiken, ungdoms- och fritidsverksamheten, äldreomsorgen, pensionärernas och de handikappades villkor? Det är ändå om detta det handlar. Jag hävdar att situationen allvarligt försämrats på alla dessa områden. Det är därför jag har frågat om regeringen är beredd att tillföra landsting och kommuner ökade resurser för att motverka en allvarlig nedrustning av servicen. På den frågan svarar inte kommunministern.

Det svar kommunministern lämnat kan inte godkännas. Man åstadkommer inte vare sig "en bättre samhällsekonomisk balans" eller "en väl fungerande kommunal sektor", som Karl Boo hävdar, genom att öka arbetslösheten och försämrade villkoren för de ekonomiskt svagaste grupperna i samhället.

Jag hävdar alltså bestämt att regeringspolitiken hårt drabbar de svagaste i samhället. Detta kommer att belysas av andra företrädare för vpk i debatten. Jag skall därför inte gå närmare in på delfrågorna.

Kommunministern anför i sitt interpellationssvar att statsbidragen till kommunerna ökat med 140 % mellan åren 1975 och 1981 och att detta skulle innebära en volymökning med 4,5 % per år. Det är möjligt att siffrorna är avsedda att imponera, men det är ju inte relaterade till något. De är inte ställda i förhållande till hur den kommunala sektorn utvecklats. Statsbidragens andel av kommunernas inkomster har i själva verket minskat från 28 % 1975 till 26,8 % 1981, och enligt prognosen för 1983 skall den minska till 25 %.

Siffrorna i interpellationssvaret ändrar således inget i bilden av att en åtstrammingspolitik förts mot kommunerna som allvarligt försvårat deras verksamhet. Kommunministerns siffror bör också ses mot bakgrund av att kommunerna nyligen berövades 3,5 miljarder. Följderna av regeringens politik på olika områden, som är svåra att mäta i siffror, ökar också trycket på kommunerna. Det är alltså inte på det sättet, som kommunministern söker göra gällande, att kommunerna har möjligheter att slå vakt om svaga grupper i samhället. Dessa möjligheter beskärs undan för undan, och de svagare får det ännu sämre.

Den långa serien av åtgärder som vållat kommunerna svårigheter omfattar exempelvis senareläggningen av skatteutjämningsreformen, slopade statsbidrag till bl. a. skolbyggnader, minskade statsbidrag till barnomsorgen, minskade statsbidrag till KBT osv. Därtill kommer skattepolitiska och räntepolitiska åtgärder. Den senaste åtgärden, som regeringen nyligen genomdrev med liten majoritet här i riksdagen, var som bekant att beröva kommuner och landsting ca 3,5 miljarder genom att frånta dem skatteunderlag. Jag säger den senaste åtgärden, inte den sista, för man kan befara att fortsättning följer.

När regeringsförslaget först presenterades framställdes det som en engångsföreteelse – det gällde ett beräknat överskott i kommunerna för 1983. Det sade exempelvis Karl Boo i en tidningsintervju. Men hur är det med den saken, Karl Boo? Ämnar ni fortsätta på den inslagna vägen? Vad

Måndagen den
24 maj 1982

*Om den framtida
kommunala ser-
viken*

skall annars den expertgrupp syssla med som de borgerliga partierna enats om? Dess uppgift anges vara "att lägga fram förslag till en permanent konstruktion av denna indragning liksom till mer verksamma metoder att påverka kommunernas volymutveckling och motverka kommunala skattehöjningar".

I interpellationen har jag pekat på att praktiskt taget inget område av den kommunala verksamheten längre går fritt från prutningar, och i vissa fall är det t. o. m. fråga om nedskärningar. Regeringen har blundat för följderna av åtstramningspolitiken.

Det är ingen tillfällighet att jag frågat just kommunministern om regeringen är beredd att tillföra den kommunala sektorn ökade resurser för att motverka en allvarlig nedrustning av den kommunala servicen på viktiga områden. Det bör ju vara kommunministerns uppgift att i regeringen hävda den kommunala sektorns intressen. Tyvärr vittnar inte svaret om någon vilja att värna om den kommunala servicen.

Jag måste därför fråga: Skall man tolka svaret så, att kommunministern inte känner någon oro över den försämring av social och annan service som pågår i kommunerna? Är det därtill så, att oviljan att tillföra den kommunala sektorn ökade resurser tyder på att regeringen ämnar fortsätta på den inslagna vägen att beröva kommuner och landsting ekonomiska resurser? I så fall är det mycket oroande för alla dem som på ett eller annat sätt är beroende av kommunal service och kollektiva omsorger.

Anf. 75 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Fru talman! Jag skall med några exempel från min hemkommun Uppsala visa litet av vad åtstramningen inom den kommunala sektorn kan innebära för barnomsorgen i en sådan kommun. Det är en av de stora kommunerna i Sverige. Där skall man naturligtvis, som på alla andra ställen, spara. Man har från socialförvaltningens-socialnämndens sida sagt att också barnomsorgen måste vara med när det gäller att betala och vidkännas inskränkningar. Man vill för nästa budgetår i första hand spara 700 000 kr. – det är ca 60 % av de besparingar som skall göras på den sociala sektorn och som skall drabba barnomsorgen.

Det har utgivits en promemoria från socialförvaltningen-socialnämnden i Uppsala kommun den 14 april 1982, där man förklarar varför man vidtar de här åtgärderna. Man talar om det skärpta ekonomiska läget och man säger: "Tiden är därför mogen att se över barnomsorgens organisation i syfte att öka flexibiliteten. Ett sådant syfte har också det statsbidragssystem som träder i kraft 1983." Vad menar man med att öka flexibiliteten och att se över barnomsorgens organisation? Det verkar väldigt bra och rationellt när man ser det på papperet.

I Uppsala har vi under borgerligt styre med Karl Boos partivänner och andra borgare vant oss vid att i alla sociala sammanhang få bottenpositionen, också när det gäller barnomsorgen. Det har yttrat sig i överbeläggningar, naturligtvis, och att man har infört pooler för personalen så att den har fått slängas mellan olika daghem osv. Nu är det emellertid inte längre fråga om

ens sådana åtgärder, utan nu är det fråga om direkta inskränkningar och nedläggningar när det gäller daghem eller avdelningar på daghem osv.

Detta kommer naturligtvis att drabba de aktuella områdena mycket hårt, och det kommer också att medföra att personal förmodligen avskedas inom barnomsorgen i Uppsala kommun.

Småbarnsavdelningarna i Uppsala kommer i stort sett att försvinna. Och det skall man se mot bakgrunden av att den kö som finns i kommunen med barn från noll till två år, alltså spädbarn, är på över 2 000 barn. Men man är alltså mer eller mindre redo att ta bort alla småbarnsavdelningar. Det hela skall lösas genom familjedaghem, har man sagt, men det finns inga pengar i kommunens budget så att man kan satsa tillräckligt på att få fram dagmammor som kan fylla behovet.

Beträffande barn mellan tre och sex år står 1 425 i kö. Detta kan jämföras med de planerade nedskärningarna, där det är fråga om att lägga ned barnstugor eller att dela på daghem, så att det till en början blir en direkt minskning med 25 platser. Och detta sker i ett område i staden där det verkligen finns behov av barnomsorg, där det finns många unga familjer och där de sociala problemen är svåra – det område som vi kallar Gottsunda-Val-sätra, ett område med många nyinflyttade. Just där plockar man alltså bort dessa daghemsavdelningar.

Man kan undra vad de borgerliga politikerna i kommun och regering menar. Det är inte bara ett cyniskt utan också ett mycket kortsiktigt och oförståndigt handlande.

Jag vill läsa upp ytterligare ett citat ur den promemoria från Uppsala kommuns socialförvaltning som jag citerade ur tidigare och som är ett bra bevis på det som Nils Berndtson tog upp i sitt första anförande. I de beskrivande avsnitten säger man:

”Utvecklingen för 80-talet visar f. n. inte på någon påtaglig återhämtning vare sig i hushållens eller (därav betingat) kommunens ekonomi. De sociala skillnaderna kommer därför med all sannolikhet att bestå eller förstärkas. I områden typ Gottsunda kan arbetslösheten komma att stiga och de många ensamstående hushållen med barn få det svårare att försörja sig. För många hushåll spelar hyresnivån och barnomsorgstaxan stor roll. Privat barntillsyn ryms inte inom budgeten för många. Offentliga sektorns sparåtgärder drabbar också de familjer som lever med små ekonomiska marginaler hårdast.

Om en sådan utveckling fortsätter kommer kommunens kostnader för barnomsorg att stiga indirekt genom utbetalning av ekonomisk hjälp. Denna utveckling har redan börjat visa sig genom en ökning av socialbidragen.”

Man säger alltså att de nedskärningar som drabbar kommunerna slår hårt mot dem som behöver barnomsorg, mot deras ekonomi. Och på sikt är det fråga om en vansinnig politik, därför att den inte ens ekonomiskt är vettig, eftersom det kommer att bli effekter som slår tillbaka mycket hårt. Vilka följer det blir i ett område som det nämnda, Gottsunda, eller andra motsvarande områden i Uppsala eller andra kommuner torde inte någon nu vara villig att framföra beräkningar om. Det kan bli oerhört stora utgifter att

klara människorna i de här områdena, när de blir utsatta för denna hårdhänta behandling.

Det är verkligen borgerlig politik i sin prydno som nu får visa sig ute i kommunerna, i Uppsala såväl som på andra ställen.

Anf. 76 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Jag skall också försöka att konkret med exempel visa hur regeringens ekonomiska politik slår mot kommunernas olika verksamheter och givetvis till syvende og sidst mot de enskilda människorna. Jag har valt att se på det sociala området, bl. a. barnomsorg och handikappfrågor.

Detta kan man läsa i den verkställighetsplan som Huddinge kommun, min egen hemkommun, har gjort upp för förskole- och fritidsverksamheten inför hösten 1982: "Regeringens beslut om ändrade statsbidrag för förskole- och fritidsverksamhet har radikalt förändrat de ekonomiska förutsättningarna för verksamheten i Huddinge." De ändrade statsbidragen betyder för Huddinges del en minuspost på 11 miljoner. Kommunledningen, som är borgerlig med en moderat ordförande, har gått till socialförvaltningen och sagt till om besparingar, besparingar som i årets budget – som skall fastställas i nästa vecka – ligger på 4 milj. kr. Resultatet har blivit – precis som Oswald Söderqvist talade om för Uppsalas del – en omorganisation bl. a. av hela barnomsorgen med förtecknen mer barn, större barngrupper i samma lokaler med i stort sett oförändrad personaltäthet, i vissa fall en försämrad personaltäthet. För Huddinges del innebär detta att över 300 barn skall in på befintliga platser. Dessutom skall barn i olika åldrar blandas. Den här omorganisationen av barnomsorgen är helt framtingad av regeringens ekonomiska politik och innebär stora kvalitetsförsämringar inom barnomsorgen för barn, personal och föräldrar.

Som politiker i socialnämnden i Huddinge har jag aldrig förr fått så många brev från skrämda och oroliga föräldrar och personal. Jag tror att jag har fått 50 brev i den här frågan. De är alltså oroliga för de försämringar som kommer.

Så här skriver t. ex. Tjäderns daghems föräldrar: "Vi är mycket oroliga över den organisationsförändring som föreslås. Redan under dagens förhållanden är personaltätheten låg och en verksamhet något så när i enlighet med barnomsorgens intentioner kan upprätthållas endast tack vare personalens entusiasm, djupa engagemang och offervillighet ---. Som föräldrar kan vi bara konstatera att dessa besparingsåtgärder kommer att medföra en avsevärt sämre barnomsorg."

I budgetarbetet för socialförvaltningen sker nedrustningen indirekt, genom en s. k. oförändrad servicenivå – trots att behovet av olika slags omsorg växer och har växt under många år. Det finns ett ackumulerat behov av att bygga ut och inte av att skära ned, som man gör nu. Genom att man på det här viset håller nivån oförändrad blir det direkta nedskärningar som förstas ytterst drabbar dem som har det svårast ställt. Exempel kan tas från missbrukarvården, som borde byggas ut kraftigt, men där resurser saknas. Detta kommer i många fall, vilket också har påpekats från förvaltningens

personal, från tjänstemän ute i olika distrikt, att strida mot de intentioner och paragrafer som finns i den nya socialtjänstlagen. Vissa åtgärder är alltså rättsstridiga. Som exempel kan jag nämna att läkartimmarna vid våra alkoholpolikliniker dras in. Den uppsökande och förebyggande verksamheten ligger still. I samband med det kan jag nämna att – t. ex. i det område där jag bor – förbrukningen bland elever av hasch är ganska stor. Hälften av eleverna har erbjudits att köpa olika former av narkotika. Det är inte bara hasch. Det är LSD, amfetamin och opium. Vad kommer att hända på den här skolan om inte kommunen har resurser att sätta emot denna verksamhet? Behandlingsplatser skjuter man på framtiden i vår kommun. Narkomansvårdsbasen, som är tänkt för att hjälpa ungdomar i svåra situationer, ligger på samma nivå som tidigare, trots att den borde byggas ut. Detta är väldigt nära och konkreta frågor som drabbar dem som bor i Huddinge kommun på ett mycket olyckligt sätt.

Socialförvaltningen underbudgeterar också sin budget för att kunna hålla sig inom de ramar som har bestämts. Man vet att det kommer att leda till budgetunderskott. Jag skall ge några exempel, som jag tycker är ganska slående, och jag vill också visa för kommunministern hur budgetförslaget ser ut. Det är extrapris i år. Här är några "passa på-pris-exempel", som gäller fram till bokslut. Det är illustrerat med ICA-handelns gubbe – det passar kanske för en borgerlig regering, men jag hade föredragit Konsum.

Den ordinära nettokostnaden per helårsplats för daghem är 5 036 kr. Nu underbudgeterar man, så att man kommer på ett budgetpris om 1 938 kr. Det ger givetvis ett underskott i slutänden, men man är tvingad att göra så här. Den ordinära kostnaden för socialbidrag per hjälptagare är 3 520 kr. Man underbudgeterar det med 300 kr. Det ordinära priset per plats i ålderdomshem är 23 090 kr. Man underbudgeterar det, så att man kommer ned på 20 705 kr. Så håller man på och tråcklar och tråcklar. Det är förstås helt vansinnigt.

I Stockholm råkar också barnomsorgen illa ut. Enligt ett moderatförslag skall man spara 500 miljoner genom att halvera antalet nya platser på daghem. Partierna, utom givetvis vpk, är överens om att minska utrymmet på daghem för att på det viset spara 20 miljoner. Moderaterna säger att man har överskattat behovet av fritidshem och vill skära ned där. Samtidigt redovisar socialförvaltningen stor brist på fritidshemsplatser inför hösten. Över 500 mellanstadiebarn har sagts upp för att nybörjarna skall få plats. Också här är det barnen som drabbas av politikernas felaktiga spariver. Denna spariver, påhejad av regeringen, kommer att kosta samhället mycket pengar, men det kommer att tas över andra konton och det kommer att bli mycket dyrare än om man satsade på ett riktigt sätt i dag.

Invandrarbarnen drabbas på ett annat vis av regeringens ekonomiska politik. Jag kan ta ett exempel från Huddinge. Där har vi inom förskoleverksamheten 38 olika språk representerade. Redan i budgeten för 1982 är antalet hemspråkstimmar oförändrat, trots att barnantalet har ökat från föregående år. Minimigränsen för att få statsbidrag är 4 tim. per barn och vecka. Under våren 1982 kommer fler hemspråkstimmar att förbrukas än vad

Måndagen den
24 maj 1982

*Om den framtida
kommunala ser-
vicen*

som beräknats. Detta innebär att man inför hösten skär ner ännu mer än vad som ursprungligen var avsett.

För de äldre i Huddinge kommun blir det avgiftsökningar. Det är små summor, men de drabbar enskilda människor mycket hårt. Exempelvis kommer avgiften för fotvård att öka från 20 till 30 kr. Det låter litet, men det är kännbart för dem som har att betala. Priset för städhjälp – som vi vet är en mycket viktig del av omsorgen om de äldre, viktig för att de skall kunna bo kvar i sina lägenheter på äldre dagar – kommer att öka från 40 till 60 kr. per gång. Hemtjänsten bygger man inte ut såsom man borde, trots att hjälpbehovet just i vår kommun ökar mycket kraftigt, därför att antalet människor i åldrarna över 80 år ökar. Och då behövs mycket hemhjälp.

Handikappade drabbas också av regeringens politik. Under loppet av ett år har en rad politiska beslut fattats som sammantagna inneburit kraftigt försämrade levnadsförhållanden för handikappade. En mycket stor del av nedskärningarna har drabbat det socialpolitiska området.

De beslutade försämringarna slår mot de handikappade från flera håll samtidigt. Kraftiga avgiftshöjningar inom sjukvården, färdtjänsten och den sociala hemtjänsten samt försämringar av det kommunala bostadstillägget innebär att levnadsomkostnaderna stiger. Vi vet att matpriserna har ökat med 100 % sedan den borgerliga regeringen tillträdde. Och hyrorna har ökat med 85 % på de här sex åren. Sänkta sjukbidrag, förtidspensioner, livräntor, handikappersättning och vårdbidrag gör att också inkomstsidan försvagas mycket kraftigt för de handikappade. Till detta kommer höjningarna av de vanliga levnadsomkostnaderna.

Det här är angrepp mot det sociala trygghetssystemet som man inte kan acceptera. Nya beräkningsgrunder för basbeloppet ger försämringar för bl. a. handikappersättning, vårdbidrag till föräldrar med handikappade barn, livräntor, sjukbidrag och förtidspensioner.

Införandet av karensdagar – så kommer det uppenbarligen att bli – utgör också ett allvarligt hot mot handikappade.

Nya regler för statsbidrag till den kommunala färdtjänsten har redan medfört försämringar i många kommuner.

Minskade statsbidrag till kommuner och landsting betyder uppenbar risk för sämre handikappinsatser, särskilt för hälso- och sjukvård, rehabilitering – den glömmes nästan helt bort nu för tiden –, hjälpmedelsförsörjning, omsorgsverksamhet, färdtjänst och hemtjänst, som jag redan har nämnt.

När det gäller pensionstillskotten betyder de sämre beräkningsgrunderna att en förtidspensionär får ett inkomstbortfall på 124 kr. i månaden. Nu har man höjt pensionstillskotten med 2 %, men det kompenseras inte försämringen. Höjningen är på 30 kr. per månad. Försämringen är alltså 94 kr. per månad.

Jag tycker det är väsentligt att understryka att det är framför allt förtidspensionärerna som drabbas av försämringen av basbeloppet. Denna försämring drabbar människor som redan i dag lever på marginalerna. Ett stort antal av dessa människor har aldrig fått chansen till ett förvärvsarbete. De har blivit förtidspensionärer i unga år, utan att ha kunnat bygga upp de

tillgångar som ett långt yrkesverksamt liv ändå ger möjlighet till.

Jag skulle vilja fråga kommunministern – eftersom han uppenbarligen inte har förstått intentionerna med Nils Berndtsons interpellation: Har regeringen egentligen förstått följderna för enskilda människor av den brandskattning som regeringen håller på med av kommunerna? Vad kommer att hända med den kommunala ekonomin, och vad kommer att hända med människorna som bor i kommunerna?

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 77 KARIN NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Vi har hört om den nedrustning av den kommunala verksamheten som ställer människor utan arbete. Arbetslöshet är för de människor som drabbas det mest förödande som kan tänkas, både ekonomiskt och socialt. För samhället får det på sikt samma konsekvenser – ett sjukt samhälle.

Trots detta drar sig inte regeringen för att vidta upprepade åtgärder som ofrånkomligen leder till ökad arbetslöshet. Vad det nu handlar om är regeringens åtstramningspolitik mot den kommunala sektorn och det senaste beslutet att ta ifrån kommunerna och landstingen ytterligare ca 3,5 miljarder kronor och vilka följder det får för de anställda inom denna sektor.

Den s. k. offentliga sektorn har hittills varit förskonad från det gissel som arbetslöshet innebär. En anställning inom den offentliga sektorn har alltid varit eftertraktad. Det har ansetts innebära en trygg anställning. Man riskerade inte att bli arbetslös som inom den privata verksamheten. De som sökte till den offentliga sektorn bortsåg från den lägre lönen i jämförelse med exempelvis industrin. Den lägre lönen ansågs kompenseras av just tryggheten i jobbet och vissa sociala förmåner vid bl. a. sjukdom och avgång som gav intjänt tjänstepension.

Nu har de borgerliga regeringarna med sina sparpaket raserat inte bara tryggheten i anställningen, utan man är på väg att radera det sociala trygghetssystem som många offentligt anställda under ett helt arbetsliv betalat med en lägre inkomst. Anställningstryggheten är hotad. Enbart inom Kommunalarbetareförbundet – som organiserar den lägre personalen – finns nu upp emot 2 000 arbetslösa medlemmar. Av de arbetslösa är 87 % kvinnor och 26 % ungdomar mellan 16 och 24 år. De största yrkesgrupperna bland de arbetslösa är sjukvårdsbiträden, städare, köksbiträden, barnskötare, samsariter och dagbarnvårdare. SHSTF – Hälso- och sjukvårdens tjänstemannaförbund, som organiserar vidareutbildade sjuksköterskor – redovisar drygt 1 000 arbetssökande. Denna arbetslöshet beror inte på att det är brist på arbete utan på de åtstramningar som kommuner och landsting har tvingats till av regeringens ekonomiska politik.

Jag vill påminna kommunministern om att det inte är så länge sedan som det var stor konkurrens om just den här arbetskraften. Det stora problemet då var att man inom vissa verksamhetsområden, exempelvis inom sjuk- och

Måndagen den
24 maj 1982

*Om den framtida
kommunala ser-
viken*

hälsovården samt barnomsorgen, hade en så hög omsättning bland sin personal och så stora svårigheter att nyrekrytera att verksamheten på nybyggda institutioner inte kunde sättas i gång, och de som var i gång gick på halvfart.

Den fackliga organisationen inom Kommunalarbetareförbundet i Stockholm startade på eget initiativ en undersökning för att utreda och komma till rätta med personalsituationen. Organisationen ansåg att situationen var ohållbar. Nyrekrytering och utbildning av personal tog alldeles för stor del av den totala budgeten, och verksamheten fungerade dåligt.

I dag är bilden den motsatta. Ingen törs byta jobb av risk att bli arbetslös. Det finns nu plötsligt överskott på även välutbildad personal såsom sjuksköterskor och förskollärare, som för bara ett år sedan togs emot med öppna armar. Och det beror inte på att utbildningskapaciteten är för stor utan på åtstramningen i kommunerna. Ändå har vi inte sett resultatet av den senaste åtstramningen, där man nu inom olika förvaltningsområden är i full färd med att utarbeta en ny bantad budget. Det räcker inte längre med att dra ner på personal, nu riskeras hela verksamheter om man skall klara de budgetramar som står till buds.

Hur arbetsmarknaden ser ut visar ett exempel från Stockholm. Till en nyligen öppnad vårdcentral fanns 70 undersköterskor som sökande till totalt 9 skötersketjänster. Vpk-gruppen besökte för ett par månader sedan länsarbetsnämnder och arbetsförmedlingar över hela landet för att informera sig om situationen på arbetsmarknaden. Själv var jag i Kalmar och Nybro. Kalmar län har drabbats hårt av arbetslöshet genom företagsnedläggningar och minskning av anställda. Där berättas av en arbetsförmedlare att till en nyöppnad vårdcentral i Nybro med totalt 80 tjänster fanns 2 000 sökande. Det var naturligtvis inte 2 000 personer som hade sökt tjänsterna – många hade sökt flera tjänster. Det fanns, berättas det, vidareutbildade sjuksköterskor som sökte städjobb vid vårdcentralen för att få ett jobb på hemorten. I Växjö sökte 20 personer en underskötersketjänst. Det är ett kvalificerat slöseri med både utbildning och människor.

Vad vår hälso- och sjukvårdsminister Karin Ahrlund har sagt om sjuksköterskors ovillighet att arbeta visar på stor okunnighet om den verkliga situationen för sjuksköterskorna på dagens arbetsmarknad. Ett exempel är att sjuksköterskor söker sig till Norge för att få fasta jobb. Sjuksköterskeutbildningen är inte längre en garanti för att få ett säkert jobb, som det var för bara ett år sedan.

Hurudan situationen är visar den irritation som nu finns mellan olika yrkesgrupper inom vårdsektorn. Utbildade sjuksköterskor tar de jobb som finns, och självklart får de med sin utbildning företräde vid sökandet av mindre kvalifikationskrävande biträdesjobb. Personalpoolerna som de anställda har tvingat fram krymps nu. Vikarier och timanställda sägs upp, och vi är tillbaka vid det system som rädde när jag själv sökte ett kommunalt jobb i slutet på 1940-talet. En lång vikarielista fanns, och förvaltningarna hade bara att välja. Man vågade inte gå ut – för att inte missa telefon och därmed ett eftertraktat vikariat. Samma system har återinförts. "Att hålla sig hemma

vid telefonen. Att vänta och vänta. De kan ju ringa från sjukhuset." Så beskriver Ulla Nilsson, ensamstående trebarnsmor i Örnsköldsvik, sin situation. Ulla är ett av många arbetslösa sjukvårdsbiträden som får jobba på nåder någon enstaka dag då och då. Hon har arbetat i sjukvården sedan 1978 men aldrig haft någon fast tjänst.

Det är en annorlunda beskrivning av verkligheten än den Karin Ahrlund har gjort. Sjuksköterskor som har fått ett annat jobb törs helt enkelt inte ta ett semestervikariat för att inte missa det jobb de har. F. ö. har ju sjukvårdsförvaltningarna gått ut med uppgiften att sjukvårdsenheterna skall klara sig utan att semestervikarier sätts in i sommar.

Ett annat exempel. Stockholms socialförvaltning har lagt fram förslag om ett nytt system för fördelning av hemhjälpstimmar. Konkret betyder detta att 400 hemvårdsbiträden blir utan arbete, och pensionärerna i Stockholm – som dessutom ökar kraftigt i antal – får sämre och mindre hemservice. Totalt skärs 400 000 hemhjälpstimmar bort. Kommentarer till detta borde kommunministern svara för. Vilka konsekvenser får detta på sikt för de anställda?

Regeringens sparpaket slår hårt och hänsynslöst. Resultatet blir sämre service för och omsorg om de behövande och ökad arbetslöshet, som tar i anspråk ökade kostnader för samhället till ingen nytta. Vilket recept har kommunministern för att lösa denna oekonomiska ekvation?

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 78 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Fru talman! Jag tänkte i korthet beröra främst vad som sker i kommunerna på kultur- och skolområdet.

Så sent som i förra veckan hade jag en diskussion med utbildningsministern om vpk:s recidivärende, folkbiblioteken. Jag tog Örebro som exempel. Där planerar man att lägga ned 12 av 19 biblioteksfilialer. Man skulle också kunna nämna Tensta-Rinkebyområdet i Stockholm, där det bor 60 % invandrare. Där halveras bokinköpen, och främst drabbar detta invandrarspråken. Man planerar att i ännu högre grad hålla stängt under sommarmånaderna, detta i en stadsdel där de flesta över huvud taget inte har råd med semester och där biblioteket utgör en träffpunkt. Även öppethållandetiderna under veckorna kommer att bli kortare. Folkbibliotekens utarmning drabbar alltså främst barnen, ungdomen och invandrarna, liksom också de äldre i glesbygdskommunerna.

Det är inte bara folkbiblioteken som fått vidkännas en minskning av statsanslagen, i den senaste budgetpropositionen uppgick minskningen till 3 miljarder kronor. Även all annan kulturell verksamhet har drabbats. Som jag tidigare sade är det i första hand barn och ungdom som kommer i kläm. Trots alla fagra målsättningar som lades fast i samband med att den dåvarande borgerliga regeringen lade fram sin barnkulturproposition, kan vi i dag konstatera att det är ett ytterst litet antal barn – främst i storstadsområdena –

*Om den framtida
kommunala ser-
vicens*

Måndagen den
24 maj 1982

*Om den framtida
kommunala ser-
vicen*

som under sin uppväxt över huvud taget får se levande teater. Det är också ett mycket litet antal barn och ungdomar som får tillgång till annan kultur än den kommersiella. Detta gäller musik, teater och dans.

Vad det här kommer att leda till på sikt kan man naturligtvis bara sia om, men faktum är att barn och ungdom i dag skolas in i ett språk och en kultur som klart strider mot de kulturpolitiska mål riksdagen enhälligt har satt upp. Även om regeringen försöker försvara sig med att de statliga anslagen inte har krympt så snabbt som anslagen på många andra områden, drabbas kulturen, som ju främst bedrivs inom kommunerna, mycket hårt av nedskärningarna inom den offentliga sektorn. Författare, bildkonstnärer, musiker och sångare tystas ned och motas ut bakvägen till följd av kommunernas kraftiga hyreshöjningar liksom också till följd av höjningar av avgifterna för t. ex. gas och elektricitet. Jag kan ta ett mycket konkret exempel från min egen stadsdel, Söder. Där försvinner nu i rasande takt alla konsthandverkare, därför att de under enbart de senaste åren har drabbats av 300–400-procentiga hyreshöjningar. Här gäller det lokaler som ägs av Stockholms kommun. Vidare stängs ungdomsgårdar och fritidsgårdar. Också här kan man gå från kommun till kommun. Och skolorna rustas ned.

Jag kan i detta sammanhang inte låta bli att erinra om borgarnas storslagna – inte minst då moderaternas – paroller under valrörelsen 1976 om mindre klasser. Vad har blivit av dessa mindre klasser? Jo, det har blivit lärarlösa lektioner.

Värst drabbas naturligtvis eleverna i de fattiga kommunerna. De skilda besparingspropositionerna har undandragit skolan hundratals miljoner i statsbidrag totalt sett. Detta besparingsnit har inte bara drabbat undervisningen genom det senaste jippet med lärarlösa lektioner, utan det har också gått ut över skolsociala förmåner. Framför allt resurssvaga kommuner, t. ex. Botkyrka, tvingas spara in på skolmåltider, läromedel och skolkuratorstjänster. Det finns undersökningar som visar på att kommunerna sparat över 130 milj. kr. bara på skolmåltider och läromedel under ett år – 1981. Besparingen på skolmaten är så stor som 90 miljoner. Trots den kraftiga inflationen satsas det alltså mindre på mat än för ett år sedan. Detta innebär då att skoltrötta elever tvingas att dessutom gå hungriga från skolorna.

Detta är, som tidigare talare så klart framhållit, en asocial politik regeringen bedriver som hela tiden riktas mot samhällets svagaste grupper.

Anf. 79 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Erfarenheterna från de borgerliga regeringarnas och riksdagsmajoritetens olika beslut och åtgärder visar att borgerlig politik är ett hot mot tryggheten och den i olika sammanhang så omskrutna välfärden.

Den nuvarande mittenregeringen skiljer sig inte från tidigare regeringar då det gäller ständiga attacker mot solidaritet och mot social rättvisa. Ganska skickligt har man lyckats att dölja en del av försämringarna och föra bort debatten från orsakerna till den ekonomiska nedgången och skapa ett s. k.

krismedvetande i vårt land och hos dess befolkning – underförstått: i syfte att det pågår något slags rättvis fördelningspolitik där alla skall dra sitt strå till stacken. Det är den gamla "vi sitter i samma båt"-propagandan.

Minskade och förändrade statsbidrag till kommunerna har redan lett till sämre service, nedskärningar på social omsorg och äldreomsorg och försämringar inom skolans område och ett allt fattigare fritidsutbud och kulturliv – såsom här redan har påtalats i debatten. Regeringens och den borgerliga riksdagsmajoritetens olika åtgärder har också slagit hårt på bostadspolitikens område, och jag skall något uppehålla mig vid det.

Detta har bl. a. inneburit en ökad hyresutplundring. Det har inneburit minskade bostadsbidrag, slopade bosättningslån, slopade underhållslån, slopade hyresförlustlånemöjligheter. Man har slopat möjligheterna för kommunerna till tomträttslån och markförvärvslån. Det har inneburit en upptrappning av den garanterade räntan på bostadslånen, och inte bara det utan också en extra upptrappning för vissa årgångar hus – för att nu ta några exempel.

Under de senaste två åren har man exempelvis tagit beslut om minskade räntesubventioner för hus byggda mellan 1958 och 1974. Samhällsstödet till hyreshusboendet minskade därigenom med 235 milj. kr. Privata fastighetsägare fick i det sammanhanget genom en s. k. omfördelning av bostadsstödet 200 milj. kr. Man har, som jag sade, slopat möjligheterna till underhållslån och till hyresförlustlån. De här bägge åtgärderna sammantaget medför omkring en tusenlapp högre hyra för en normal hyresgäst. Minskningen av räntesubventionerna kan beräknas medföra en fördyring med ungefär 400 kr. per år av en normallägenhet. Den extra upptrappningen av räntebidragen motsvarar ungefär 800 kr. per år och lägenhet.

Bostadsbidragen har varit föremål för kraftiga förändringar och försämringar. År 1975 hade 661 000 hushåll bostadsbidrag. I maj 1981 hade den siffran minskat till 397 000, dvs. mer än 260 000 hushåll hade fallit bort ur systemet på grund av att regeringen och riksdagsmajoriteten inte följt med i det som har hänt på det här området.

Statsbidragsandelen till bostadsbidragen har sänkts både beträffande statskommunalt bostadsbidrag, det s. k. SKBB, och beträffande kommunalt bostadstillägg till folkpension, KBT. För SKBB har andelen sänkts från 43 % till 38 % och för KBT från 38 % till 25 %. Självfallet är detta kännbart för kommunerna. Försämringar har genomförts för pensionärerna dels genom en ändring av beräkningsgrunder, dels genom införandet av en nedre hyresgräns. De flesta pensionärer har därigenom fått en höjning av sina boendekostnader med över 1 000 kr. per år. Hälften av studiemedlen räknas numera in i den bidragsgrundande inkomsten, vilket innebär att de studielån som skall återbetalas räknas som inkomst. Många studerande mister därigenom hela sitt bostadsbidrag.

Höjningarna av de nedre hyresgränserna har skett vid fyra olika tillfällen under de borgerliga regeringarnas tid. Den senaste ser ut att innebära att de flesta som har bostadsbidrag förlorar 960 kr., dvs. nästan 1 000 kr., per år.

Måndagen den
24 maj 1982

*Om den framtida
kommunala ser-
vicen*

Jag har, fru talman, velat anföra de här exemplen, samtidigt som jag vill säga att det inte är fråga om någon fullständig redogörelse. Också på andra områden med anknytning till bostads- och markpolitiken har de borgerliga regeringarna och den borgerliga riksdagsmajoriteten genomfört förändringar som innebär klara försämringar för de boende, framför allt för hyresgästerna. Olika försämringar på bostadspolitikens område har gjort det oerhört mycket dyrare för kommunerna. Det handlar här om miljardbelopp. För de boende och framför allt för vanliga hyresgäster innebär det ökning av boendekostnaderna med mellan 1 000 och 2 000 kr. per år bara sedan 1980.

Det är alldeles klart att det här på intet sätt kan betecknas som någon rättvis politik eller som en fördelningspolitik i hyresgästernas intresse. Tvärtom är det så att hyreshöjningarna under den borgerliga regeringens tid har varit betydligt större än under någon tidigare period. Det är en utveckling som går allt hastigare. Mot bakgrund av de försämringar som har skett genom beslut i denna kammare på förslag från borgerliga regeringar är det inte möjligt för kommunerna att klara att ta de stötar som de boende och hyresgästerna har fått.

Jag skulle i det här sammanhanget vilja fråga kommunministern: På vilket sätt kan de åtgärder som jag något har redogjort för utjämna de finansiella över- och underskott inom den offentliga sektorn som kommunministern talar om i sitt interpellationssvar? Jag vill be kommunministern att med något exempel svara, på vilket sätt dessa åtgärder på bostadspolitikens område kan medverka till någon förbättring när det gäller den offentliga sektorn. Vidare vill jag fråga: Hur kan de försämringar som har vidtagits då det gäller kommunernas möjligheter att bedriva en socialt inriktad bostadspolitik medverka till, som kommunministern också säger i interpellationssvaret, en väl fungerande kommunal sektor?

Nej, fru talman, det är naturligtvis på det sättet att just regeringens beslut på bostadspolitikens område och då det gäller bostads- och markpolitik i allra högsta grad har bidragit till att försämma levnadsstandarden för människorna ute i kommunerna, och framför allt då för de vanliga hyresgästerna.

Det är helt klart att denna utveckling inte kan få fortsätta. Kommunerna klarar inte, inom ramen för sin verksamhet, att fortsätta att ta stötarna av den här regeringens politik, hyresgästerna klarar inte längre att betala ständiga hyreshöjningar, pensionärerna kommer inte längre att klara en fortsatt försämring av sina bostadstillägg, osv.

Jag måste i det här sammanhanget faktiskt fråga kommunministern: Är kommunministern verkligen tillfreds med den utveckling som har skett på bostadspolitikens område då det gäller försämringen gentemot kommunerna, som jag här har gett en del exempel på?

Anf. 80 Kommunministern KARL BOO:

Fru talman! Vi har ju fått en redovisning från många kommuner om olika problemställningar, och självfallet skall jag icke i den här debatten gå in och göra några bedömningar av hur enskilda kommuner gör sina prioriteringar.

Jag skall mera allmänt svara på de frågor som har varit aktuella under överläggningen.

Jag vill ändå på en gång ge mycket klart besked om att regeringens åtgärder på skilda områden självfallet sammantaget är åtgärder som skall ge goda förutsättningar för att både hålla hög sysselsättning och på lång sikt klara de kommunala omsorgerna. Jag tror att debatten vinner mycket på att vi kan vara eniga om målsättningen – sedan kan vi diskutera enskildheter i det hela.

Jag vill också med en gång säga att det givetvis är viktigt att vi i sådana här debatter tar fram människorna bakom de schabloner vi ofta använder. Det är väl ungefär vad som allmänt är intressant och viktigt i den politiska debatten.

När det gäller kommunerna kontra staten är det rent allmänt självklart att de olika nivåerna bör sammanvägas för att man skall nå ett gott resultat. Därför vill jag bara erinra om vad jag sade delvis i interpellationssvaret, att om vi har ett stort budgetunderskott i statsbudgeten, är det naturligtvis viktigt att vi ställer oss frågan: Hur kan vi vidta åtgärder för att förändra den bilden och därmed, som vi allmänt uttrycker det, rätta munnen efter matsäcken? Detta gäller på alla nivåer i samhället, det gäller enskilda – det kommer vi inte ifrån. Därför är det väl så, och det kan självfallet vara politiskt taktiskt betonat från vpk:s sida, att man bortser från alla dessa grundläggande fakta och mer går in på att beskriva en situation för att ta fram olika problem. Jag vill bara mycket bestämt hävda att en politik som gör det möjligt att hålla tillbaka inflationen, kostnadsutvecklingen, främjar både den kommunala verksamheten och alla de svaga grupperna i samhället, som drabbas hårdast vid en stark inflationsutveckling. Det är därför, som jag ser det, angeläget att betona att åtgärder för att bringa ned det statliga budgetunderskottet i sin tur bör leda till att behovet av upplåning på den statliga sektorn blir mindre. Därmed kan man hålla tillbaka en ränteutveckling som är ogynnsam. Också den kommunala sektorn får positiv effekt av detta.

När det gäller den finansiella situationen ute i kommunerna råder ingen tvekan om att de bedömningar för 1983 som vi förut har diskuterat här i kammaren pekar på en gynnsam utveckling. Det finansiella sparandet har ju successivt ökat under år 1981 och beräknas öka också under 1982. Översiktliga kalkyler för 1983 pekar på en betydande förstärkning av det finansiella överskottet. Det är det som har varit grunden för att vi från regeringens sida lagt fram förslag, som riksdagen sedan har antagit, om förändringar beträffande det finansiella överskottet kontra statsbudgeten.

I övrigt vill jag gärna säga att förutsättningarna för det goda finansiella läget för 1983 är rätt många. Jag vill peka på att vi bl. a. fått en allmän fastighetstaxering som ger nya inkomster i kommunerna. De skattepliktiga sociala ersättningarna har tillfört det kommunala skatteunderlaget mer än vad som tidigare beräknats. Skatteunderlaget har ökat snabbare än pris- och lönekostnaderna. Den kommunala konsumtionen har anpassats i riktning mot de förutsättningar som har ställts upp. Momsen har sänkts. Kommun-

Nr 154

Måndagen den
24 maj 1982

*Om den framtida
kommunala ser-
vicen*

Måndagen den
24 maj 1982

*Om den framtida
kommunala ser-
viken*

erna har fått nytta av de tidigare sänkta arbetsgivaravgifterna. Detta är bara några saker som pekar på den hyggligare finansiella situationen för kommunerna. Vi har nu också fått redovisningar över budgetutfallen för 1981. Självfallet är förhållandena olika i olika kommuner, men vissa redovisningar ger vid handen att det på sina håll har varit ett mycket gott utfall. Det kan då härledas till den totala situation som jag här tidigare beskrivit.

När det gäller sysselsättningsdelen är väl bara att säga att om vi tittar på försörjningsbalansen, så ser vi att det för 1981 resp. 1982 endast är den kommunala sektorns konsumtion som har plustecken framför de siffror som redovisas – 3,3 % resp. 1,7 % – för att ta ett exempel. Det visar att vi måste föra en restriktiv utgiftspolitik på skilda områden. Men i den restriktiva utgiftspolitiken har den kommunala sektorn ändå på så sätt prioriterats att den har plustecken framför sig medan andra sektorer endast har minustecken. Det är alltså ytterligare ett försök att rätta mun efter matsäcken, och det vill jag ytterligare betona.

Så till frågan om sysselsättningsökningen i kommunerna. Jag vill bara erinra om vad långtidsutredningen redovisar i sitt betänkande, nämligen att en ökning av den kommunala konsumtionen på 3,8 % per år beräknas leda till att antalet kommunalt anställda sammanlagt under den aktuella perioden 1979–1985 kommer att öka med 300 000 personer. Vi vet att ett ökande antal människor söker sig ut på arbetsmarknaden under denna period. Det rör sig om ett antal av 140 000 personer. Det betyder alltså att 160 000 personer skall tas från den tillverkande och konkurrerande sektorn. Med den trend som vi då skulle få utan att bryta av utvecklingen något skulle vi inom mycket få år ha en utveckling där vi över den offentliga sektorn skulle ta i anspråk en så stor del av arbetskraften att det ur totalsynpunkt skulle äventyra den viktiga tillväxt som vi måste ha på andra sektorer, icke minst med hänsyn till vårt beroende av omvärlden när det gäller egen produktion kontra import.

Jag har velat ta fram detta, eftersom det är denna trend som regeringen har ansett det viktigt att ändå något förändra.

När det gäller de åtgärder och satsningar som gjorts på sysselsättningen vill jag gärna säga att även om vi inte kan vara nöjda, så har dessa åtgärder ändå gett ett resultat som i omvärlden väcker en viss uppmärksamhet. Både de socialistiskt styrda länderna och de mer konservativt styrda länderna redovisar många gånger tredubbelt högre arbetslöshetssiffror än vi. Det visar att vi ändå gjort en balansering som ur flera synpunkter kan betraktas som ett föredöme.

Jag har sagt det tidigare men vill gärna säga det en gång till att jag har gjort några resor och därvid funnit att man börjat diskutera hur vi kunnat hålla en så hög sysselsättning, när hela omvärlden har så fruktansvärt stora bekymmer. Man frågar sig också hur vi i detta läge har kunnat behålla en så hög personlig levnadsstandard som vi har i det här landet. Det tycker jag att vi på något sätt någon gång kan få erinra om i sådana här sammanhang.

Jag är självfallet angelägen om att understryka att de som har problem är de som är utan sysselsättning och som kommer att bli utan sysselsättning.

Därför måste alla åtgärder vidtas – och det är också regeringens intentioner – för att man skall komma till rätta med problemen och förebygga de problem som skulle kunna uppkomma. Just det senare gäller den avvägning som görs gentemot den offentliga sektorn.

När det gäller insatserna mot arbetslösheten har de åtgärder som vidtagits mot ungdomsarbetslösheten väckt mycket stor uppmärksamhet ute i omvärlden. Min taltid är nu slut, men jag får kanske vid något senare tillfälle möjlighet att kommentera de olika synpunkter som har förts fram.

Anf. 81 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Det är inte alls så, Karl Boo, att vpk bortser från grundläggande fakta när det gäller de här ekonomiska frågorna. Men vi underkänner den metod med vilken regeringen tror sig kunna lösa problemen. Man säger att åtgärderna rörande kommunsektorn ingår i en politik som syftar till att åstadkomma bättre samhällsekonomisk balans och även en väl fungerande kommunal sektor. Då måste man fråga sig: Är detta framgångsvägar som är möjliga? Det påståendet från regeringens sida underkänner vi alltså.

Jag skall ta upp frågan om sysselsättningen, eftersom den är viktig i det här sammanhanget. Jag tror att regeringen har fel i sin syn, att kommunerna konkurrerar med den andra sektorn, som Karl Boo säger, om arbetskraften. Vi skall komma ihåg att kommunerna har anställt människor i en tid när industrin har stött ut människor. Vi skall också komma ihåg att efterfrågan på arbetskraft inte är det utmärkande draget för industrin i dag, med betydande arbetslöshet. Vi skall vidare komma ihåg att exempelvis exportindustri och offentlig verksamhet vanligtvis inte efterfrågar samma arbetskraft, vare sig i fråga om utbildning eller i fråga om lokalisering.

I Ekonomisk Revy nr 3 finns det en artikel av Karl Knutsson, Kommunförbundet. I den artikeln tar han upp just de här frågorna. Han pekar på att kommuner och landsting under 1970-talet svarade för en sysselsättningsökning på 40 000 personer per år, medan industrin under samma period minskade sysselsättningen med ca 20 000 arbetstillfällen per år.

Karl Boo nämnde långtidsutredningen. Karl Knutsson polemiserar mot utredningens synsätt, att den kommunala sektorns expansion skulle ha utgjort någon restriktion för industritillväxten. Han säger stillsamt: "Ett sådant påstående kan ifrågasättas om man beaktar att av de personer, som under senare delen av 1970-talet fick jobb inom kommunsektorn utgjorde kvinnorna drygt 80 procent och de deltidsanställda omkring 60 procent." Vidare frågar Karl Knutsson: "Hade industrin rekryterat dessa? Knappast, risken för att de inte alls fått jobb i stället får bedömas som stor."

Jag tror att man måste vara på det klara med att arbetslöshetssiffrorna, utan den kommunala sektorns expansion, hade varit betydligt allvarligare än de redan nu allvarliga siffrorna är. När det gäller att bekämpa arbetslösheten hade det kanske varit ännu svårare för regeringens talesmän att utropa: Hurra, vad vi är bra! Man måste alltså se på de här faktiska realiteterna.

Men jag vill också återknyta till resoncmanget om regeringspolitiken

allmänt, hur den stramar åt och stryper åt för kommunerna. Jag skall ta ett exempel från min egen hemkommun, Linköping. För ett år sedan räknade man med att olika regeringsåtgärder betydde 60 milj. kr. för kommunen. Det motsvarar ett utdebiteringsbehov på 1:50 kr., eller omräknat 3 000 platser i daghem. Skulle man nu i landsting och kommun kompensera sig för det beslut som fattades den 14 april, handlar det om ytterligare 1:10 kr. för en linköpingsbo och ännu mer för den som bor i Motala, Norrköping eller i någon annan kommun i Östergötland.

Vad är det som man nu sitter och räknar på? Jo, vad den planerade skatteomläggningen kommer att kosta kommunerna. Det är sannerligen inte fråga om några småsummor. Det sägs att utan kompensation får man beräkna att utrymmet vid oförändrad utdebitering skulle minska med 5,4 % i Linköping fram till 1985. Det skulle, som en tjänsteman sagt, givetvis innebära katastrof, och det skulle leda till åtgärder i icke ordnade former, bl. a. massavskedanden. Därför menar jag att de av Karl Boo i interpellationssvaret redovisade siffrorna beträffande ökningen av statsbidragen från 1975 inte är så mycket värda, i belysning av vad regeringen har gjort – och framför allt nu gör – i fråga om attacker mot kommunerna.

Anf. 82 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Karl Boo sade att det finns goda förutsättningar för sysselsättning och omvårdnad – jag tror att det var det ordet som han använde. Det betyder underförstått att han anser att detta inte är något problem. De argument från olika håll som vi i vpk-gruppen har radat upp oroar tydligen inte regeringen nämnvärt. Det bådär mycket illa inför framtiden: Många kommuner står ju på branten, och det har de gjort länge.

Det har vi känt i Huddinge kommun, som tillhör de fattigaste kommunerna runt Stockholm. Men aldrig tidigare har det varit så svårt att få ihop en budget på det sociala området. Jag vill ge ytterligare några exempel från de diskussioner som har förevarit det förslag till budget som nu föreligger.

När det gäller den gemensamma administrationen på socialförvaltningen har det diskuterats en reducering av utbildnings- och informationsanslagen. Det kan tyckas att det inte är så märkvärdigt och att det kanske kan accepteras i den allmänna besparingsivern. Men i slutändan får det förstas effekter på olika verksamhetsgrenar.

Det har sagts att man skall slopa skjutsningen till deltidsförskolorna. I det ligger givetvis en sysselsättningsminskning för någon människa. Det innebär att det inte blir någon besparing, eftersom den människan också måste leva.

Det har talats om att man skall slopa barnvårdarverksamheten. Då ryker sysselsättningstillfällen för kvinnor, vilket gör att inte heller den åtgärden innebär en besparing. Till det kommer att den medför försämringar för de kvinnor som har sina barn inom barnomsorgen, liksom för barnen.

Man har diskuterat en indragning av hemtjänsten åt barnfamiljer. En annan social försämring som föreslogs var att man till hälften skulle slopa

feriebarnsverksamheten. Nu blev det inte så, men bara det faktum att det förekommer sådana diskussioner på dessa mycket viktiga områden är oroande.

Det har också förts ett resonemang om att delprogrammet Uppsökande och förebyggande fältarbete skulle utgå. Det är ju inte klokt! Uppsökande och förebyggande arbete är en jätteviktig bit inom t. ex. missbrukarvården.

Man har diskuterat nedskärningar i fältanslag på olika nivåer och nedläggningar av kontaktcentraler, vilka har en oerhört stor betydelse för de människor som besöker dessa. Man har fört diskussioner om socialjouren skall läggas ned och chefsjouren utgå. Förslaget att man inte skulle anordna inackorderingshem för alkoholmissbrukare har varit uppe till diskussion, och man har föreslagit en indragning av den medicinska delen vid alkoholpoliklinikerna. Nu är det också bestämt att läkarna vid alkoholpoliklinikerna skall dras in. Man har också lagt fram förslag om indragning av konsultläkartimmar och en nedläggning av narkomanvårdsbasen. Det är farligt att man i ett kommunalt budgetarbete ens kan diskutera en sådan sak.

Indragningen av trivselanslagen till dagcentralerna drabbar äldreomsorgen. Det har diskuterats att man skall dra in utbildningstimmarna inom hemhjälpen, vilket är ett dåligt förslag, som skulle få stor negativ betydelse om det genomfördes.

Reduceringar när det gäller anslaget för städbussen, antalet nattbiträden på servicehusen och terapins materialanslag samt indragningar av terapibiträden är ytterligare exempel.

Det är indragningar och nedskärningar på i stort sett alla verksamhetsområden som omfattas av den sociala budgeten. Varför förs dessa diskussioner? Jo, därför att kommunerna är så pressade av regeringens ekonomiska politik. De måste t.o.m. nagga på dessa viktiga verksamhetsområden.

Som flera redan har sagt är det till syvende og sist inte några besparingar man åstadkommer, eftersom åtgärderna föder arbetslöshet och kostnader på andra konton, när man i ett senare skede skall reparera skadorna. Egentligen är det ett stort slöseri med människor och resurser som har byggts upp under många år. Det behöver kanske inte påpekas att arbetslösheten i detta land f. n. kostar en miljard per månad. Det borde stämma till eftertanke. Vad som nu händer inom barnomsorgen och äldreomsorgen är att man drar in på personalsidan.

I många debatter här i kammaren har man från regeringshåll sagt: Vi förlitar oss på kommunerna, de klarar detta. Nu visar det sig att de inte gör det. Kommunerna har t. ex. inte klarat utbyggnaden av barnomsorgen, därför att regeringens och riksdagens anslag till denna verksamhet har uteblivit, eller i varje fall inte varit av den omfattning som de borde ha varit. Det visar sig nu att bara hälften av de daghemspplatser som har planerats för 1982 kommer att byggas, därför att man inte har tillräckliga medel.

Jag tycker att det är hånfullt av kommunministern att säga att det finns goda förutsättningar, för det finns inte det. Det är hånfullt mot barnen, föräldrarna och personalen inom barnomsorgen. Det är hånfullt mot

Om den framtida kommunala servicen

Måndagen den
24 maj 1982

*Om den framtida
kommunala ser-
vicen*

äldreomsorgen, där det borde satsas mycket mer resurser. Det är också hänfullt mot de handikappade och deras organisationer.

Anf. 83 KARIN NORDLANDER (vpk):

Fru talman! Kommunministern tog upp frågan om den konkurrerande sektorn, och det har ju Nils Berndtson förklarat. Det är inte så att de som är anställda inom vårdsektorn är några konkurrenter till de anställda i den privata sektorn. Det är helt klart.

Sedan sade kommunministern att regeringen inte går in på enskilda kommuner, utan de får göra sina prioriteringar. Men det förbättrar ju inte kommunernas ekonomi, att de själva får bestämma var de skall spara.

Vi skall titta på människorna bakom politiken, sade kommunministern. Ja, men det är ju kommuner och landsting som är ansvariga för just omsorgen. Nu har Landstingsförbundet gått ut till landstingen för att få in besparingstips. Jag skall räkna upp några av de 400 tips som har kommit in:

Låt patienterna betala för kaffet.

Sänk temperaturen i sjuksalarna på natten till 16 grader.

Skruva bort varannan glödlampa.

Ge patienterna mindre mat. Byt lunchen mot kaffe och dela ut bara pyttesmå portioner.

Städningen har många gått in på, och den tycks nu vara helt onödig. Dra ner på fönsterputsning, tycker några landsting.

Sänk ambitionsnivån på barnvårdscentraler under sommaren.

En del barn- och ungdomspsykiatriska kliniker kan stängas under sommaren och under julen om det inte är fullbelagt.

Öka sommarstängningarna och inför femdygnsvård vid vissa kliniker.

Stryp grundutbildningen för sjukvårdsbiträden och undersköterskor.

Skaffa ingen ersättare vid kortare personalfrånvaro i de fall då personalpoolen inte kan erbjuda personal.

När någon slutar, ompröva då om tjänsten behövs.

Den som tar ledigt för långa studier eller omfattande fackligt arbete bör placeras i personalpool och inte ha någon fast anställning.

Minska på antalet tjänster för operationsberedskap.

Minska på personalen inom långvård/sjukhem.

Tycker kommunministern att det är för många anställda inom långvården i dag? De anställda där håller på att slita sig halvt fördärvade, därför att personaltätheten redan nu är så låg.

Detta är några av de besparingstips som kommit in till Landstingsförbundet.

Vi skall rätta mun efter matsäcken. Ja, då blir det en ordentlig bantning, det är helt klart. Det räcker inte, som jag redan har sagt, med minskad personal, utan hela verksamheter försvinner. Den vanligaste kommunala sparåtgärden är att dra in barnvårdare för sjuka barn. Det är en yrkesgrupp som håller på att försvinna helt. Så har f. ö. redan skett i en rad kommuner, och det är nu risk för att de övriga försvinner i samband med årets

budgetbehandling. Därefter kommer åtgärder som färre platser i deltidsskola, minskad hemvård för pensionärer och minskat socialt behandlingsarbete.

Detta visade en enkät som föreningen Sveriges socialchefer har gjort bland landets kommuner. En arbetsgrupp skall fortlöpande granska hur sparpolitiken slår på socialvårdens område. Denna enkät gick ut till 34 representativa kommuner och besvarades av 27. De flesta svarade i enkäten att de måste spara ännu mer nästa år än i år. Men redan i år minskar 17 av 27 kommuner barnvårdsverksamheten. 12 skär ner antalet deltidsskoleplatser. 11 minskar hemvården för pensionärer – något som enligt min mening skall ses mot ökningen av antalet pensionärer. 10 kommuner reducerar socialt behandlingsarbete. 5 drar in på familjedaghem.

Allt detta betyder i den andra ändan ett mindre antal anställda och fler arbetslösa bland de offentliganställda. Det är ju en realitet som man inte kan komma ifrån. Uppgifterna är ännu mer alarmerande mot bakgrund av att Kommunalarbetareförbundet upplyser om att 40 % av dem som i dag stämplar har gått arbetslösa mer än nio månader, och de är alltså snart utförsäkrade från arbetslöshetskassan. Vad händer, herr kommunminister, när de blir utförsäkrade? Tror kommunministern att deras försörjning blir billigare på det sättet än om man ger dem jobb i den verksamhet som kommunerna är ansvariga för och som måste fungera?

Anf. 84 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Kommunministern berörde inte med ett ord de problem som jag försökte att något belysa och som gäller bostads- och hyrespolitiken och de verkningar som regeringspolitiken har fått för vårt boende. Jag vill därför kortfattat upprepa frågorna.

På vilket sätt kan försämringarna exempelvis i statsbidrag till kommunerna då det gäller bostadsbidrag och bostadstillägg utjämna de finansiella över- och underskotten inom den offentliga sektorn och medverka till en väl fungerande kommunal sektor?

På vilket sätt kan minskade räntebidrag till kommunernas bostadsbyggande bidra till att förbättra förhållandena i ett läge där den kraftiga nedgången i bostadsbyggandet gör att många kommuner inte vågar bygga så mycket som skulle behövas, därför att det på grund av bl. a. uteblivna regerings- och riksdagsåtgärder blivit så dyrt att bygga att man befärad att man inte skall kunna få uthyrt till de belopp som motsvaras av vad det kostar att bygga i dag?

På vilket sätt skulle dessa faktorer kunna bidra till att vi får det bättre, och vilket samband har de med kommunministerns tal om att rätta mun efter matsäcken?

I själva verket har hyresgästerna på grund av den kraftiga hyresutplundring som pågår fått en större försämring än vad någon grupp inom något annat område har fått. Att låta sådana förhållanden få fortsätta kan väl i sig inte bidra till att förbättra samhällsekonomin eller att bringa ner budgetunderskottet. På vilket sätt kan ständigt större hyreshöjningar bidra till att hålla

Nr 154

Måndagen den
24 maj 1982

*Om den framtida
kommunala ser-
vicen*

Måndagen den
24 maj 1982

*Om den framtida
kommunala ser-
vicen*

tillbaka kostnadsutvecklingen och inflationen och bringa ned budgetunderskottet?

Om man kan vända trenden med den kraftiga nedgången i bostadsbygandet – och det går naturligtvis, om den politiska viljan finns – vore det en åtgärd som skulle bli mycket positiv för samhällsutvecklingen. Den skulle vara positiv för de hundratusentals människor som nu saknar en egen bostad, för man skulle kunna bygga ifatt bostadsbristen i kommuner med bostadsbrist. Den skulle vara positiv för de tiotusentals byggnadsarbetare som går arbetslösa, för de skulle kunna få ett jobb. Den skulle dessutom vara positiv för samhällsekonomin som sådan, då byggande och investeringar på det området innebär en mycket liten belastning på vårt budgetunderskott och har bara marginella effekter på vår handelsbalans, eftersom vi själva producerar det som behövs av byggnadsmaterial och eftersom de arbetslösa byggnadsarbetarna finns här i landet.

Vi har fortfarande, herr kommunminister, det förhållandet att det finns omkring 40 000 bostadssökande bara i Storstockholmsområdet, varav hälften saknar egen bostad. Det finns alltså stora uppgifter på detta område. Här måste staten, regeringen och riksdagen bidra till att vända den nuvarande trenden för att få en annan utveckling till stånd, som skulle vara positiv för samhällsekonomin som sådan.

Anf. 85 Kommunministern KARL BOO:

Fru talman! Det är tydligen nödvändigt att upprepa att regeringens förslag innebär en fortsatt volymökning på den kommunala sektorn med högst 1 %. Det blir alltså fortsatt volymökning på den kommunala sektorn – än en gång upprepar jag detta. Detta skall ses mot bakgrund av den restriktiva utgiftspolitik som man helt enkelt är tvingad att föra för att få resurser till insatser för sysselsättningsfrämjande åtgärder.

Jag vill därutöver gärna understyrka att jag, i fråga om avvägningen av arbetskraften och dess verksamhetsområden i arbetslivet, tycker att Karin Nordlander, när hon säger att inga av dem som är sysselsatta inom den offentliga sektorn skulle vara så att säga tillgängliga för den konkurrerande sektorn, ger dessa människor ett väldigt underbetyg. Jag vet att de, där de är verksamma, gör stora insatser. Jag tycker att det är litet hårt att säga att de bara passar för sysselsättning inom *en* sektor i det här samhället. Framför allt anser jag att detta inte rimmar med den jämställdhetspolitiska inriktning som jag trodde det råde en ganska stor enighet om.

När det sedan gäller prioriteringarna inom kommunerna vill jag mycket bestämt säga att förändringarna i statens roll gentemot kommunerna successivt har blivit den att vi skall ta bort statliga bestämmelser så långt vi kan när det gäller kommunsektorn. Vi skall öka de generella bidragen och därmed ge kommunerna ökad prioritering och självfallet ökat ansvar. Detta ingår i en förstärkning av den kommunala självstyrelsen och den kommunala demokratin.

När det nu har lämnats exempel på hur man ute i kommunerna diskuterar vilka åtgärder som är tänkbara vid en förändring av den kommunala

verksamheten. tycker jag att man mycket klart bör säga ifrån att det många gånger rör sig om tips och förslag. Jag har själv ett exempel från en kommun som gett nämnderna i uppgift att ta fram förslag till reduceringar med 3 %. Men man säger uttryckligen att man skall göra politiska bedömningar om vilka förändringar som i så fall skall göras. Det är så det skall vara ute i kommunerna.

Jag brukar lyssna på en lokalradio som är tillgänglig här i Stockholm. Vi får hoppas att de många människor som tar del av redovisningarna från kommunerna förstår att det rör sig om politiska motiveringar med vissa förslag som man ganska lösligt kastar fram i besparingsavseende men som sedan inte blir någon realitet i den politiska bedömningen. Jag är angelägen om att redovisa det. Jag vill självfallet inte undanhålla kammaren detta, utan sådant ingår i den politiska debatten i det här landet. Då skall vi också ha möjligheter att föra den debatten.

Oswald Söderqvist tar upp diskussionerna från sin kommun och den flexibilitet inom barnomsorgen som man har som målsättning. Jag tycker att det skall stå för kommunens självstyrelsemöjlighet att göra sådana förändringar och bedömningar. Jag har själv varit i Uppsala och fått en ganska ingående redovisning av problemen på skilda områden, icke minst i det s. k. Gottsundaområdet. Man redovisade en mycket hög ambitionsnivå för mig den gången, innebärande att man var beredd att gå in i detta område och göra analyser, vilket också gjorts, och vidta samfälliga åtgärder för att åstadkomma en bättre social miljö för människorna som befinner sig i området.

När det gäller de ekonomiska insatserna från samhällets och statens sida gentemot kommunerna för barnomsorgsverksamheten, så vill jag bara erinra om att 1975/76 var bidragen 800 miljoner, för 1981/82 är bidragen 5 700 miljoner, alltså nära en sjudubbling under de här åren. Detta bevisar väl ändå att staten gör stora insatser för att ha en god och fungerande barnomsorg.

Inga Lantz tolkar mig på det sättet att jag har sagt att det inte finns några problem. Jag hoppas att jag uttryckte mig så, att visst har vi också problem, och jag sade att de många arbetslösa självfallet är ett problem. Men jag ställde Sveriges situation i relation till omvärlden, och då har vi ändå en hygglig och gynnsam position att arbeta och verka från. Det var ingen hånfullhet – det var ett konstaterande.

När det gäller stödet över huvud taget till barnfamiljer i det här landet så vill jag nämna att det har ökat från 4,5 miljarder 1975/76 till 12,5 miljarder 1981/82. Det betyder i realiteten en 60- procentig förstärkning, om man ser på det reala värdet. Det är viktigt att notera de här siffrorna för att förstå att statsmakternas njuget ändå inte är så katastrofal som det sägs. När det gäller stödet till de handikappade så har den förstärkning som har skett på det området redovisats tidigare i dag i en annan debatt.

Eva Hjelmström säger att man nu gör åtstramningar ute i kommunerna på den kulturella sidan – icke minst på bibliotekssidan. Det är viktigt att säga att också detta beror på prioriteringar ute i kommunerna. Självfallet skulle jag inte vilja vara med om att lägga ned så många filialer, eftersom de betyder så

*Om den framtida
kommunala ser-
viken*

mycket i den kommunala verksamheten. Men jag kan inte göra några generella bedömningar om detta från den här talarstolen, utan det är kommunerna som måste göra dessa prioriteringar.

Som svar på de frågor som Tore Claeson ånyo ställer vill jag bara säga att stödet får givetvis en fördelningspolitisk inriktning ute i kommunerna, t. ex. genom den kraftiga förstärkningen av skatteutjämningsbidragen som har gjorts under åren från 1976 och fram till nu. De bidragen har fördubblats. Det är en realförbättring med 100 %. Det betyder självfallet ökade möjligheter för kommunen att prioritera ut insatser också till de svagare i samhället.

Sedan skulle det vara intressant att till kammarens protokoll få göra en redovisning från ett landsting – Västernorrlands läns landsting. Jag skall göra en mycket kortfattad jämförelse mellan åren 1973 och 1982. Exempelvis har avlöningarna ökat från 284 miljoner till 918 miljoner. Antalet anställda har ökat från drygt 9 000 till 14 000. Ökningen är alltså ca 4 600. Kostnaden för personalökningen, avlöningen, är 300 milj. kr. Och statens ersättning är 440 milj. kr. Kostnaden för personalökningen har helt enkelt täckts av ökade statsbidrag i detta landsting. Jag tycker det är viktigt att redovisa det.

Därutöver har jag här pressklipp som gäller Ulrichamn, där man redovisar de 20 milj. kr. i budgetöverskott för 1981 som jag tidigare talade om.

Jag ville ta fram dessa siffror för att visa att det fortfarande är fråga om en förstärkning av de statliga insatserna på skilda områden. Och det är kommunerna – jag vill understryka det än en gång – som skall prioritera. Det är fortfarande fråga om en volymökning ute i kommunerna och inte en nedrustning – ett uttryck som används i olika sammanhang.

Anf. 86 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Karl Boo säger att regeringens politik innebär en fortsatt volymökning i kommunerna på 1 %. Men vad Karl Boo glömmer att säga är att enbart åldersstrukturens förändringar och redan beslutade satsningar tar mer i anspråk – om jag minns rätt 2,7 % för 1982 och 2,1 % för 1983. Man kan alltså inte fullfölja vad man redan har påbörjat.

Till detta kommer vad vi i den här debatten enträget har sökt påvisa – det ökade trycket på kommunerna som en följd av regeringens politik på en rad områden. Man kan inte se kommunerna isolerade från den politik som regeringen bedriver på andra sociala och liknande områden.

Beträffande sysselsättningsfrågan skulle jag konkret vilja fråga: Vilka industriella satsningar har under de senaste åren omöjliggjorts därför att den offentliga sektorn tagit arbetskraft från industrin? Då tror jag att man får rätt dimension på den frågan. Man får inte glömma att det råder betydande arbetslöshet i det här landet, och att vi har en industriell avveckling i stället för en utveckling. Då blir det inte särskilt meningsfullt att motivera åtstramning gentemot kommunerna med industrins arbetskraftsbehov – resultatet blir ju enbart ökad arbetslöshet.

Jag vill också ta upp vad kommunministern åberopade i sitt interpellationssvar, nämligen debatten här den 14 april. Jag tittade i protokollet och

fann att Karl Boo berömdes sig för att både i den kommunala verksamheten och inom Kommunförbundet och även i regeringen ha försökt stärka den kommunala självstyrelsen. Men hur går det ihop med sådana åtgärder som attackerna mot kommunerna, där man på ett bräde berövade dem 3,5 miljarder? Det är ändå pengar som kommunerna skall ha enligt alla de regler som gäller för beräkning av skatter och skatteutjämningsbidrag. Är Karl Boo på väg att smita ifrån även det skatteutjämningsystem som han själv varit med om att utarbete?

I debatten i april förklarade Karl Boo visserligen – och vi har noterat det – att han bestämt tar avstånd från att lagstiftningsvägen införa ett kommunalt skattestopp. Men kan vi lita på det? Högern trycker ju på i den frågan, liksom i andra åtstramningsfrågor mot kommuner och landsting och mot de kollektiva omsorgerna som helhet.

Jag vill varna Karl Boo för att alltför mycket skriva under på nödvändigheten av att strama åt på den kommunala sektorn. Då lurar nämligen högerpolitiker runt knuten som snart kräver skattestopp, om inte kommunerna klarar de angelägna uppgifterna med nuvarande inkomster. Jag är faktiskt, fru talman, litet oroad för förre förbundsordföranden i Kommunförbundet sedan han hamnat i regeringen.

Jag tror att hela denna diskussion har varit nyttig. Förhållandet är ju det att regeringen driver igenom den ena åtgärden efter den andra utan att bekymra sig över verkningarna för de enskilda människorna. Den här interpellationsdebatten och de exempel som har redovisats ändå påvisar att det är de svaga i samhället som drabbas.

Regeringens politik är förödande i dubbel bemärkelse. Den drabbar de svagaste och ökar klyftorna och ojämlikheten, och dessutom är den förödande också ekonomiskt därför att den ökar arbetslösheten.

Anf. 87 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Det är lätt att skylla ifrån sig på kommunerna. Det gör kommunministern och säger att vi skall ge kommunerna ett ökat ansvar. Men det ökade ansvaret är bara fiktivt. För det första är det svårt att ta ett ökat ansvar när man är brandskattad på 3,5 miljarder kronor, som kommunerna är. För det andra är den kommunala budgeten till omkring 85 % uppbunden av de ålägganden och de beslut som har fattats här i riksdagen och av regeringen. Det är inte så mycket att spela med.

När det gäller barnomsorgen återstår faktiskt, även om bidragen har ökat sjufalt, väldigt mycket att göra. Orsakerna till att man inte kan bereda de hundratusentals barn som står i kö en plats beror på att kommunerna inte anser sig ha råd att bygga ut barnomsorgen i den takt som behövs.

I dag läste jag i Dagens Nyheter en artikel där man ser på verksamheten från barnkrubba till daghem. Det framgår att det är ungefär en tredjedel av alla förskolebarn, 32 av 100, som har någon form av kommunalt inrättad tillsyn medan föräldrarna arbetar. Dubbelt så många, 64 av 100, har föräldrar som arbetar minst halvtid. En del av dem som det fattas platser för vet man har privata dagmammor eller släktingar som ställer upp. Men det finns också

*Om den framtida
kommunala ser-
viken*

väldigt många förskolebarn – hur många vet man inte – som lämnas utan tillsyn därför att kommunerna inte har ordnat den här frågan. Det finns alltså väldigt mycket att göra inom barnomsorgen, och nu håller man på att strypa både utbyggnaden och den upprustning som behövs inom barnomsorgen när det gäller kvaliteten.

Till sist vill jag säga följande: Kommunerna har lagliga skyldigheter gentemot sina kommuninnevånare. Vad kommer att hända med neddragningarna inom det sociala verksamhetsfältet, som betyder ökad arbetslöshet ute i kommunerna? Vad kommer att hända med socialhjälpkostnaderna? Den diskussionen har varit aktuell tidigare i kammaren i dag. Man pekade då på att socialhjälpkostnaderna ökade med 40–50 %. Förra året ökade de med 15–17 % i min kommun, tror jag. I Stockholm, som jag inte tror är värst, hade man förra året kostnader för socialbidragen med 196 milj. kr., och 1983 räknar man med att hamna på 276 milj. kr. enligt en prognos. Det är alltså en klart snabbare ökning än man tidigare har kunnat förutse. Enligt prognosen är det arbetsmarknadsläget som är den viktigaste orsaken till det ökade behovet av ekonomiskt stöd till familjerna. Ta bara upp denna delfråga: Hur skall kommunerna klara detta? Är man då inte lagstridig ute i kommunerna om man inte klarar det? Jag hyser stora farhågor för att detta inte kommer att gå i de kommuner som drabbas värst av arbetslöshet och utförsäkring. Denna situation kommer att uppstå med lavinartad snabbhet. Jag skulle vilja att kommunministern förklarade hur kommunerna skall bära sig åt för att klara åtminstone den saken.

Anf. 88 KARIN NORDLANDER (vpk):

Fru talman! Kommunministern menade att jag nedvärderade de anställda inom den offentliga sektorn. Han skiljer inte på begreppen tillgängliga och efterfrågade. Det är just efterfrågan som det här gäller. De som är anställda inom den offentliga sektorn är inte efterfrågade på den privata marknaden. De privata företagen väljer sin arbetskraft, och det torde inte vara obekant för kommunministern hur svårt det är även för välutbildade kvinnor inom exempelvis verkstadsindustrin att få ett jobb inom den privata arbetsmarknaden.

F. ö. har industrin ingen arbetskraftsbrist, som Nils Berndtson har sagt. Den stöter bort arbetskraft, eftersom industrisysselsättningen ständigt minskar. Mellan 1965 och 1981 minskade antalet industrijobb med 180 000. Det är inte så att industrin står och skriker efter den arbetskraft som den offentliga sektorn nu stöter ut. De här människorna stöts ut i arbetslöshet, vilket minskar efterfrågan på industrins produkter, och därmed minskas industrisysselsättningen ytterligare.

Nu menar regeringen att också den offentliga sektorn skall skicka ut sina anställda i arbetslöshet. I stället borde kommunerna få bygga ut sin service. Man borde exempelvis i Stockholms län bygga de mellan 25 och 30 vårdcentraler som är planerade och som skulle ge jobb inte bara inom den offentliga sektorn. Om man räknar bort kostnaden för arbetslöshet blir arbetskraften för bygandet i stort sett gratis.

Åkersberga sjukhem, som öppnades i september förra året, gav direkt och indirekt jobb åt 500 människor. Dessutom fick 164 äldre människor plats på sjukhemmet, men det finns fortfarande en kö på 2 700 människor kvar, vilket tyder på att det är ett stort behov av utbyggnad.

Inför valet 1979 lovade de borgerliga partierna i Stockholms läns landsting att börja bygga sju sjukhem under mandatperioden – sjukhem som skulle ha gett 3 500 jobb. Bara två av dessa sjukhem kommer nu att klaras. Det är nu, när det är lågkonjunktur, som man borde passa på att bygga och göra behövliga förbättringar av både bostäder och institutioner. Håller inte kommunministern med om att det är billigast att använda arbetskraften till nödvändiga utbyggnader nu?

Anf. 89 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Jag är ledsen att behöva konstatera att inte heller nu har kommunministern försökt ge något svar på de frågor som jag ställde med anknytning till bostäder och bostadspolitik.

Kommunministern säger att vi skall – eller kanske sade han vi vill – ta bort en rad statliga bestämmelser, ge kommunerna mer att säga till om och också öka de generella bidragen. Jag får inte detta att gå ihop riktigt.

Är det att öka de generella bidragen till kommunerna när man minskar räntebidragen till bostäder, när man tar bort möjligheterna att få underhållslån och hyresförlustlån, som är ett problem för många kommuner – på grund av strukturförändringar, nedläggning av industrier och annat som har gjort att vi har fått outhyrda lägenheter?

Är det att öka de generella bidragen om man tar bort möjligheterna till markförvärvslån för kommunerna och försämrar möjligheterna och villkoren när det gäller tomträttslån?

Är det att öka de generella bidragen när man minskar bidragen till kommunerna för bostadsbidrag och bostadstillägg eller då man tar bort kommunernas bidrag till översiktlig planering eller försämrar kommunernas bidrag och lån till energisparåtgärder för byggnader?

Detta är ett par exempel – jag kan ta fram fler.

Nej, fru talman, det torde faktiskt inte finnas något område i samhället som de borgerliga regeringarna och de borgerliga riksdagsmajoriteterna har slagit så hårt mot som just bostadspolitiken, våra bostäder.

Jag beklagar att kommunministern i det här sammanhanget inte har någonting positivt att säga – utöver en ny hänvisning till skatteutjämningsbidragen. Ändå måste kommunministern veta att de problem som jag här har tagit upp och försökt att något belysa inte har ett dyft med frågan om skatteutjämningsbidrag i sig att göra. Här handlar det om en medveten försämring på bostadspolitikens område, som drabbar de sämst ställda i samhället, som främst drabbar de vanliga hyresgästerna. Och det är oförsvarligt, enligt vänsterpartiet kommunisternas mening, att en sådan politik från statens sida gentemot kommunerna, och i förlängningen också hyresgästerna, får fortsätta. Det måste bli en ändring på det!

*Om den framtida
kommunala ser-
viken*

Måndagen den
24 maj 1982

*Om den framtida
kommunala ser-
vicen*

Anf. 90 Kommunministern KARL BOO:

Fru talman! Vi måste kanske reda ut ett begrepp som inte fått sin belysning i den här debatten. Jag tänker på det beslut som riksdagen nyligen fattade om att från den kommunala sektorn överföra drygt 3 miljarder till statsbudgeten. Direktören vid Svenska kommunförbundets kommunalekonomiska avdelning har åberopats här tidigare. Vi skall då komma ihåg att det förelåg en bred politisk enighet här i kammaren exkl. vpk om att pengarna skall dras in till statskassan. Oenigheten i detta sammanhang gällde hur man skulle göra det.

Direktör Knutsson redovisar i Kommunaktuellt också att man hade två vägar att välja emellan: dels den regeringen föreslog, dels att minska statsbidragen. Vi vet att det fanns förslag om att man skulle minska skatteutjämningsbidragen till kommunerna med två procentenheter och till landstingen med en procentenhet. Men av fördelningspolitiska skäl och på grund av känslan för människorna i de svagare kommunerna valde regeringen att icke föreslå någon förändring i skatteutjämning; den skall också fortsättningsvis förstärkas. Det är, som jag ser det, en riktig inriktning av politiken, som jag hoppas att vi skall fullfölja.

Det är, tycker jag, viktigt att diskutera från generella utgångspunkter och inte på grundval av de delredovisningar som här gjorts av vilka resonemang vissa kommuner för. Allmänt vill jag gärna än en gång understryka att det gäller att fördela resurserna för att skapa förutsättningar för en välfärdsutveckling i framtiden. Då måste vi ha också en tillverkande sektor i samhället. Människorna i de regioner som är utsatta måste också få rimligt stöd från samhällets sida.

Jag skulle nästan provokativt vilja ställa en fråga till Nils Berndtson – det är visserligen inte min sak att fråga i dessa sammanhang, men jag vill ändå göra det: I dag råder det problem på många håll, icke minst i Skinnskatteberg. Tror Nils Berndtson att människorna som blir utan jobb i Skinnskatteberg reser sig i förtjusning och säger: Det vore bra om ni kunde satsa mera på den kommunala expansionen i de kommuner som har förutsättningar för det? Nej, människorna i Skinnskatteberg kräver – med rätta – statliga insatser för att de skall kunna få förnyat jobb på orten. Även om det är svårt måste målsättningen vara den.

Det är den avvägningen som regeringen har att göra. Trots att det finns bekymmer kvar påstår jag att regeringen har lyckats hyggligt mot bakgrund av hur det ser ut i vår omvärld.

Inga Lantz sade att det inte är lätt för kommunerna att prioritera, eftersom statliga beslut fastställer utformningen av – skall vi säga – 85 % av kommunernas verksamhet. Så har det varit förr, men så är det inte längre. Kommunerna har fått ökad frihet, ökade möjligheter. Nya kommunallagen från 1977 och en rad åtgärder som senare vidtagits ger dem det. För mig, som tror på en decentraliserad verksamhet, även samhällsverksamhet, är det viktigt att kommunerna framöver får ökade prioriteringsmöjligheter.

Sedan vill jag bara helt kort säga några ord till Tore Claeson beträffande utvecklingen på byggsektorn. Om man ser på utvecklingen det senaste året

och gör en bedömning av framtidsinriktningen finner man att behovet av nya lägenheter säkerligen inte kommer att öka. Behovet av insatser när det gäller en förnyelse av gammalt bostadsbestånd kommer däremot att förstärkas. Sådana insatser görs nu också. Sysselsättningen där för de byggnadsanställda kommer att öka. Jag tycker att man skall se realiteterna sådana de är och inte tro att man kan springa ifrån de resurser vi har och i ökande omfattning bygga nytt.

Med detta har jag, Tore Claeson, inte sagt att vi inte måste ha en ordentlig förnyelseproduktion framöver. Men jag tror att det är en viktig och stor uppgift att förnya gamla bostadsområden och på så sätt från skilda synpunkter skapa bättre miljöer.

Vi skulle kunna fortsätta den här debatten flera timmar. Det är ett stort ämne, och debatten har gått långt utöver frågeställningen i interpellationen. Men jag tycker det är bra att någon gång få vidga en sådan här debatt.

Visst har vpk sagt: "Det här vill vi åstadkomma. De här förstärkningarna skall vi göra på kommunsidan." Men inte ett ord har ni sagt om hur ni vill att vi ekonomiskt skall klara det. Jag kan förstå vilket svar jag får – det finns ett schablonsvar på den punkten också – men hittills har ingenting sagts om detta. Min stilla reflexion är därför: Det är så lätt att ställa krav, men det är så svårt att uppfylla dem i den verklighet där man måste ta det politiska ansvaret.

Anf. 91 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Även som provokation tror jag att exemplet Skinnskatteberg var litet dåligt valt av kommunministern. Det bestyrker nämligen vad vi har sagt, att situationen inte är den att industrin ropar efter den offentliga sektorns arbetskraft. Nedläggningen i Skinnskatteberg och på andra ställen beror inte på att den offentliga sektorn har tagit hand om arbetskraften. Man kan också fråga sig: Vad kostar inte sådana smällar som den i Skinnskatteberg berörda kommuner? Jag har i mitt eget distrikt kommunen Motala som exempel, så jag vet ungefär vilka följderna blir för kommunerna. De ser med stor bedrövelse att regeringen berövar dem pengar som de behöver i den här situationen.

Vi har, Karl Boo, i en motion utvecklat behovet av att bygga ut den offentliga sektorn. I den motionen har vi också anvisat vilka resurser som kan användas härför. Jag skall inte räkna upp dem nu, men Karl Boo vet exempelvis vilka väldiga belopp som flyter omkring på grund av att man inte har lyckats komma till rätta med skattefusk och skatteflykt. Frågan om åtstramning av den offentliga sektorn kan inte heller ses avskild från sådana väldiga satsningar som man är beredd att göra på andra områden. Jag tänker exempelvis på JAS-projektet.

Beträffande detta att man tar 3.5 miljarder kronor från kommunerna har jag i min interpellation sagt att jag kan förstå om det frestar ekonomi- och budgetministern att försöka fylla tomrum i statskassan på kommunernas bekostnad. Men jag tycker att kommunministern borde vara mer mån att värna om den kommunala sektorn.

Varför expanderar kommuner och landsting? Jo, därför att angelägna behov måste tillgodoses. Är då denna sektor tärande? Det förefaller av Karl Boos resonemang som om han menar något i den vägen. Jag anser att denna sektor är nödvändig också för att den tillverkande sektorn skall kunna utvecklas. Det är i hög grad för industrins behov som den kommunala verksamheten byggs ut. Därtill bidrar den kommunala sektorn till ökad sysselsättning dels direkt i kommunerna, dels i byggnadsverksamhet och industri.

Till slut vill jag säga till kommunministern: Gå gärna ut till kommunal-
männen, som just i dessa dagar bryr sina hjärnor med frågan om vilka
områden man kan skära i utan att det får alltför allvarliga konsekvenser, och
säg till dem: Visst har ni resurser att prioritera så att ni kan slå vakt om svaga
grupper i samhället! Det är ju vad som sägs i interpellationssvaret. Gå ut till
människorna i de växande daghemsköerna och säg att den kommunala
verksamheten har expanderat för snabbt och måste bromsas. Gå ut till alla
dem som får försämringar i smått och stort – färre timmar i hemhjälp, sämre
färdtjänst, försämrat bostadsstöd, kortare öppethållande av fritidsgårdar,
bibliotek och idrottsanläggningar, försämrad sjukvård osv. – och säg till dem
att deras konsumtion av kommunala tjänster är för hög och måste
nedbringas. Gå ut till de anställda inom sjukvården, åldrvården och
andra områden – där människorna redan knäar under omänskliga arbetsför-
hållanden – och säg att resurserna måste minskas, varför det också blir
nödvändigt med en minskning när det gäller personalen och därmed en
ökning av antalet arbetslösa. Gissa vad ni får för svar! Jag är övertygad om att
man mycket hårt kommer att ankla regeringen för dess politik.

Anf. 92 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Jag ville gärna begära ordet än en gång, eftersom kommun-
ministern antligen har sagt någonting som vi tydligen är överens om. Han
talade om vikten av att man bygger i fatt där det har blivit eftersläpningar och
att man förbättrar i äldre bostadsområden. Omkring en miljon bostäder som
byggts på 1960- och 1970-talet står nu i tur att bli renoverade. Hundratu-
sentals bostäder behöver byggas om. Bostadsmiljöerna måste förbättras, och
bostäder måste förändras och förses med bostadskomplement. Mängder av
energibesparande åtgärder behöver vidtas i bostadsområdena, för att nu ta
några exempel när det gäller det område som kommunministern utpekade
som viktigt. Vi är överens om detta. Men på det sättet skapas ju inga nya
bostäder. Det finns inget annat sätt att klara bostadsbristen och förse de
människor med bostad som saknar egen bostad än att bygga i fatt, och då
måste man bygga nya lägenheter. Jag vet att man på borgerligt håll har den
uppfattningen att det går att fortsätta att göra boendet så dyrt att efterfrågan
effektivt reduceras med påföljd att byggandet av nya lägenheter automatiskt
minskar. I många kommuner finns det emellertid en faktisk bostadsbrist, och
den kan byggas bort bara på så sätt att man ökar nyproduktionen, varvid
inriktningen måste vara hyresbostäder i allmännyttig regi.

Kommunministern sade sedan någonting om att vpk vill ha det på ett visst

sätt, men visar inte var resurserna skall tas. Nils Berndtson har emellertid visat hur det skall gå till. Jag skall för min del hålla mig till den sektor som jag har tagit upp i den här debatten och erinra om att vpk även på detta område utförligt redovisat på vilket sätt man bör ta itu med problemen för att öka bostadsbyggandet, för att hålla tillbaka höjningarna av hyrorna, för att öka bostadsinflytandet och förbättra boendemiljöerna – för att nu ta några exempel. Vi har utförligt redovisat på vilket sätt det här skall gå till, var pengarna skall tas. På det här området, liksom på varje annat område, har vänsterpartiet kommunisterna under den allmänna motionstiden i år utförligt visat att det finns täckning för förslagen. Det vore bra, om man någon gång kom ifrån talet om att vpk saknar täckning för sina förslag, för i själ och hjärta vet både kommunministern och andra inom regeringen att vänsterpartiet kommunisterna har redovisat förslag, som det också finns ekonomisk täckning för. Låt vara att vi sedan inte är överens politiskt om hur man skall gå till väga. Låt vara att vi inte är överens om den fördelningspolitik som vpk företräder, dvs. att ge mera till de sämst ställda i samhället och ta mera från dem som har råd att betala. Det är en annan diskussion. Låt det bli ett slut på talet om att vpk inte har redovisat några alternativ och lämnat någon förklaring om var pengarna skall tas.

Anf. 93 Kommunministern KARL BOO:

Fru talman! Anförandet skall bli mycket kort.

Först och främst vill jag ännu en gång slå fast att det är mycket viktigt för regeringen att ha beredskap för en hög sysselsättning, och intentionerna i de framlagda förslagen går också i denna riktning. Jag tycker nog att Nils Berndtson ändå gör det mycket lätt för sig när han tar så nonchalant på de insatser som ändå måste göras ute i de bygder där arbetstillfällena inom den konkurrerande sektorn försvinner.

När det gäller byggsektorn vill jag helt kort erinra om de tidigarelägganden av arbeten som skett i fråga om offentliga institutioner, något som skulle ge ökad sysselsättning inom byggsektorn till ett belopp i storleksordningen 800 milj. kr.

Jag vill till sist säga att vi verkligen har att se till att de resurser vi kan åstadkomma blir så stora som möjligt och fördelas så bra som möjligt så att de svaga grupperna självklart inte skall komma i kläm, även om det behövs förändringar i en situation då vi inte kan fortsätta att leva över våra tillgångar. Många åtgärder som har vidtagits har detta syfte, och jag vill inte upprepa dem.

Jag vill slutligen erinra om att de beslut som riksdagen har fattat i fråga om kommunernas ekonomi gäller för år 1983. Framöver skall diskussionerna fortsätta, och jag förutsätter att det i vanlig ordning sker samtal med kommunförbunden. Dessa överläggningar är värdefulla, och det gäller här liksom tidigare att diskutera de finansiella ramarna för kommunsektorn. Jag kan då glädja Nils Berndtson med att säga att jag inte har någon annan uppfattning nu och inte verkar för någon annan politik nu än jag gjorde som ordförande i Kommunförbundet. Det är ganska skönt att kunna säga att den

Måndagen den
24 maj 1982

*Om kraven på
en kärnvapenfri
zon i Norden*

politik vi nu för innebär ett fullföljande av den politik som tidigare fördes.

Anf. 94 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Jag har inte alls gjort det lätt för mig när det gäller problem av typen Skinnskatteberg – jag vet mycket väl hur hårt det drabbar både de anställda och kommunerna. Jag har bara påvisat att en åtstramning av den offentliga sektorn inte löser dessa problem. Jag vill mycket gärna understryka att det också behövs en aktiv industripolitik, och jag kan säga att tyvärr saknas även en sådan – men det är en annan debatt.

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på fråga 1981/82:404 om kraven på en kärnvapenfri zon i Norden

Anf. 95 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Carl Bildt har frågat vilka konsekvenser för svensk säkerhetspolitik jag drar av att den sovjetiska östersjöflottan tillförts ubåtar av s.k. Juliett-klass beväpnade med långräckviddiga robotar av typ som med all sannolikhet är försedd med kärnstridspets. Han har vidare frågat på vilket sätt jag anser att detta påverkar de krav som måste ställas på en kärnvapenfri zon i Norden.

Det är bekant att Sovjetunionen sedan några år tillbaka stationerat tre s.k. Juliett-ubåtar i Östersjön. De kan också vara beväpnade med kärnvapen. Därtill kommer de sex s.k. Golfubåtar med ballistiska kärnladdningsrobotar som sedan 1976 är stationerade i Östersjön. Också den grundstötta sovjetiska ubåten 137 var, av allt att döma, utrustad med kärnvapen. Detta synes bekräfta vad som länge antagits, nämligen att kärnvapen torde vara standardbeväpning på ett stort antal sovjetiska krigsfartyg i Östersjön.

De taktiska kärnvapnen kan på ett farligt sätt bidra till att suddas ut gränsen mellan konventionella vapen och kärnvapen. Enligt vår mening bör båda stormaktsblocken drastiskt minska och helst avveckla sina taktiska kärnvapenstyrkor.

Mängden av kärnvapenbestyckade sovjetiska ubåtar i Östersjön minskar självfallet Sovjetunionens trovärdighet när man deklarerar att detta hav bör vara ett fredens hav. En nordisk kärnvapenfri zon förutsätter givetvis att kärnvapen som är avsedda för det nordiska området avvecklas. Samtidigt innebär varje påminnelse om den mängd kärnvapen som finns i vårt närområde ett stöd för åtgärder som syftar till kärnvapenedrustning. Etablerandet av en kärnvapenfri zon i Norden måste innefatta sådana åtgärder.

Anf. 96 CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min fråga.

När Sovjetunionen på hösten 1976 började ombasera de sex ubåtarna av Golfklassen till Östersjön föranledde detta så småningom en tämligen skarp reaktion från den svenska regeringens sida. Motivet var inte primärt att de kärnvapenrobotar som dessa ubåtar är utrustade med skulle vara något direkt hot mot Sverige – det är de med all sannolikhet inte – utan att de kunde vara en inledning till ett mer omfattande utnyttjande av Östersjön som basområde för olika delar av de sovjetiska kärnvapenstridskrafterna. En sådan utveckling skulle utan tvivel medföra ökade risker för snabba spänningshöjningar i Östersjöområdet i kritiska lägen och vore därmed någonting som påverkade vår egen säkerhet och det nordeuropeiska områdets i stort på ett negativt sätt.

När den här frågan debatterades 1977 fanns det många som trodde att Golfbaseringen var temporär, att det var fråga om ett drag av den militära ledningen som den politiska ledningen icke hade känt till, att det var möjligt att ubåtarna skulle skrotas eller att deras närvaro i Östersjön på ett eller annat sätt icke skulle komma att bli en permanent del i den nordiska säkerhetspolitiska bilden. I dag har vi facit i den meningen att vi vet att Golfubåtarnas närvaro är permanent och att de är en del av de operativa sovjetiska kärnvapenstyrkor som är avsedda för omedelbar insats mot mål i Västeuropa.

Ombaseringen av Juliettbåtarna behöver inte, precis som fallet var med Golfbåtarna, innebära något direkt hot mot Sverige. Men den utgör utan tvivel ytterligare en bekräftelse på en illavarslande sovjetisk politik, som i stigande grad försöker utnyttja Östersjön som basområde för olika typer av kärnvapenstridskrafter. Det är denna utveckling som inger oro för framtiden och som i förlängningen kan medföra betydande risker. Dessa ubåtar medför med all säkerhet kärnvapen, och det finns en risk för att Sovjetunionen i framtiden, med Golfintroduktionen 1976 och med Juliettintroduktionen för något år sedan som milstolpar, kommer att utnyttja Östersjön i detta syfte, om det inte sätts stopp för utvecklingen. En nordisk kärnvapenfri zon som icke säkrar total kärnvapenfrihet för Östersjöområdet skulle därmed t. o. m. kunna bli pådrivande i en utveckling i denna riktning.

Jag skulle bara vilja be utrikesministern att förtydliga följande uttalande i svarets slutdel: "En nordisk kärnvapenfri zon förutsätter givetvis att kärnvapen som är avsedda för det nordiska området avvecklas." Innebär detta också att han, med tanke på Juliett- och Golfbåtarna, står fast vid den inställning som bl. a. statsministern givit uttryck för, nämligen att det måste vara en självklar del av en kärnvapenfri zon att Östersjön görs kärnvapenfri också när det gäller dessa vapensystem?

Nr 154

Måndagen den
24 maj 1982

*Om kraven på
en kärnvapenfri
zon i Norden*

Måndagen den
24 maj 1982

*Om kraven på
en kärnvapenfri
zon i Norden*

Anf. 97 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Det är två frågor som vi diskuterar. Den ena är förekomsten av taktiska kärnvapen i Östersjön och även i andra delar av vårt närområde. Det är uppenbart att den eskalering av kärnvapenbestyckningen som pågår på alla slags farkoster, både till lands och till havs, innebär ett hot mot vår säkerhet och mot världsfreden över huvud taget. Det är också därför som vi från den svenska regeringens sida med kraft driver kravet på att man skall minska dessa taktiska kärnvapen som ett steg mot en total avveckling av den. Men därvidlag är det nu dess värre på det sättet att vi bara kan vädja – vi kan inte kräva, i meningen räkna med att få gehör. Vi kan inte – för att använda Carl Bildts formulering – på egen hand sätta stopp för utvecklingen.

Den andra frågan gäller en kärnvapenfri zon i Norden. Jag har alltid sett den tanken som en idé i nedrustningens tjänst. Det skall inte bara vara fråga om juridiskt välformulerade garantier. Det måste röra sig om nedrustningsåtgärder. En förutsättning är då att det utöver den egentliga zonen måste finnas en ytterligare zon, där det icke bör finnas kärnvapen riktade mot det nordiska området. Att gå ytterligare in i detalj om hur ett sådant arrangemang skall se ut är inte möjligt.

Men i huvudfrågan är Carl Bildt och jag helt överens: anhopningen av taktiska kärnvapen är ett hot mot säkerheten.

Anf. 98 CARL BILDT (m):

Fru talman! Vad gäller de terminologiska frågorna, huruvida detta är taktiska eller strategiska kärnladdningar, kan man nog ha olika meningar. Golfubåtarna är inte taktiska; Juliettubåtarna kan säkert användas för både taktiska och strategiska operationer. Men det är mera en randanmärkning.

Vad gäller den kärnvapenfria zonen i Norden är det inte endast en idé i nedrustningens tjänst, utan det måste vara en idé som fylls med ett konkret innehåll, som faktiskt verkar i en sådan riktning att vår säkerhet ökas och som därmed främjar en konkret nedrustning.

Jag vill bara för utrikesministern påpeka den risk som ligger i ett den formulering han har använt i sitt svar kan utnyttjas för att i Östersjön basera kärnvapenstridskrafter som icke är riktade primärt mot det nordiska området. Det är icke Golf; vi vet inte vart Juliett är riktade, men de behöver inte vara riktade mot Norden. Risker är att vi således under täckmanteln av en nordisk kärnvapenfri zon och en uttunningszon får ett reellt etablerande av en sovjetisk atomzon när det gäller baseringar av denna typ av enheter i Östersjön. Då har vi möjligtvis förverkligat en idé, men vi har förverkligat den på ett sådant sätt att den faktiskt har ökat förekomsten av kärnvapen i vårt närområde och därmed ytterligare ökat de risker för snabba spänningshöjningar i krislägen som jag pekade på.

Detta är frågor som jag menar måste diskuteras ingående och övervägas noga. Det måste självfallet också ske mot bakgrund av den faktiska styrkeutveckling som vi ser på den sovjetiska sidan. Det förblir oroväckande att Sovjetunionen under senare år baserat först ett vapensystem och därefter

ytterligare ett vapensystem som av allt att döma är avsedda för exklusiv kärnvapensinsats – globalt, på Nordatlanten eller i det europeiska området – i Östersjöområdet, och att man gör detta samtidigt som man bedriver en kampanj för en nordisk kärnvapenfri zon.

Nr 154

Måndagen den
24 maj 1982

Anf. 99 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Jag har vid så många tillfällen att jag inte kan komma ihåg hur många de är sagt att etablerandet av en kärnvapenfri zon dels skall ses i sitt europeiska sammanhang, dels måste innebära en konsolidering och en förstärkning av Sveriges och de övriga nordiska ländernas säkerhet. Alla arrangemang som inte uppfyller de kraven är inte acceptabla. Därför tror jag Carl Bildt kan vara helt lugn för att vi inte kommer att gå med på arrangemang som, tvärt emot att konsolidera säkerheten för de nordiska länderna, skulle öka kärnvapenhotet i vårt område.

Det är också uppenbart, när man har sagt så mycket, att vad det hela till sist handlar om är en överenskommelse mellan kärnvapenmakterna om nedrustning. Denna måste gälla både taktiska och strategiska kärnvapen.

Det är f. ö. numera ganska svårt att göra någon alldeles klar distinktion mellan vad som är taktiska och vad som är strategiska kärnvapen, lika väl som det dess värre börjar bli mer och mer svårt att göra en klar distinktion mellan konventionella vapensystem och sådana som innehåller kärnvapen.

Anf. 100 CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag tror icke att den svenska regeringen är beredd att ingå något avtal om kärnvapenfri zon som ökar osäkerheten och instabiliteten i det nordiska området. Men det finns utan tvivel drag i den debatt som förekommer i denna fråga som leder till misstanken att andra deltagare i debatten skulle vara beredda att sluta sådana avtal. Det är därför bra att man i detta forum och andra kan diskutera de konkreta risker som kan föreligga mot bakgrund av vapensystem som faktiskt introducerats i Östersjöområdet.

Får jag så avslutningsvis bara säga, fru talman, att jag uppfattar utrikesministern – även om han var mindre klar än man kunde önska på den punkten – så, att han instämmer i det uttalande som statsministern gjorde under hösten i Helsingfors, om jag inte missminner mig, nämligen att Östersjön i dess helhet skall vara kärnvapenfri och att detta är en del i arbetet på en kärnvapenfri zon.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Om kraven på
en kärnvapenfri
zon i Norden*

Måndagen den
24 maj 1982

*Om gränsregle-
ringen med Fin-
land*

17 § Svar på fråga 1981/82:405 om gränsregleringen med Finland

Anf. 101 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Carl Bildt har frågat mig dels om det är regeringens avsikt att underställa frågan om ny dragning av riksgränsen mellan Sverige och Finland vid Märket riksdagens prövning, och om man i så fall avser att vänta med dragning av ny gräns till denna prövning ägt rum, dels om det är regeringens åsikt att den del av Märket som man avser att överlämna till Finland ej skall omfattas av Ålandskonventionens bestämmelser, medan den del som Finland i gengäld avser överlämna till Sverige skall omfattas av konventionen.

Vart tjugofemte år sker översyn av riksgränsen mellan Sverige och Finland. Vid varje sådan gränsöversyn utser Sveriges regering och Finlands regering var sin gränskommission.

En översyn av gränsen mot Finland påbörjades 1981. I de båda gränskommissionernas uppdrag ingår bl. a. att precisera riksgränsen på det lilla skäret Märket i Ålands hav. Enligt 1810 och 1888 års s. k. topografiska gränsbeskrivningar mellan Sverige och Ryssland skall riksgränsen dela skäret i två delar.

Finland driver sedan omkring hundra år tillbaka en fyranläggning på Märket. Med hänsyn härtill har regeringen efter kontakter med Finlands regering i direktiven till gränskommissionen föreslagit att en sådan precisering av gränsen här görs att Sverige och Finland erhåller en ytmässigt lika stor del av skäret. En utgångspunkt har därvid varit att den mark där fyranläggningen är belägen kommer att ligga på den finska delen av skäret. Det är givetvis regeringens avsikt att begära riksdagens godkännande av denna gränsdragning innan den slutligt fastställs.

Den tilltänkta gränsdragningen bör inte ses som en justering av någon tidigare gällande gräns, utan som en precisering av gränsen. Ålandskonventionen kommer även fortsättningsvis att gälla på hela den finska delen av skäret, medan hela den svenska delen av skäret faller utanför konventionens tillämpningsområde.

Anf. 102 CARL BILDT (m):

Fru talman! Under de senaste åren har vi här i landet haft en aktuellare och intensivare debatt om olika typer av gränsfrågor än vad som har varit vanligt. Det är frågor som ofta är juridiskt komplicerade, som ibland tilldrar sig allmänhetens uppmärksamhet, men som framför allt har en mycket stor bärlighet långt in i framtiden. Det har gällt gränsdragningen i Öresund, kontinentalsockelavgränsningen i Östersjön och, nu senast, dragningen av gränsen över det lilla skäret Märket i Ålands hav.

Bakgrunden till denna senare fråga är, såvitt jag kan förstå, delvis höljd i dunkel. Under Finlands ryska tid uppfördes, sannolikt av militäroperativa skäl, en fyr på den svenska delen av ön Märket. Det rörde sig således om ett internationellt svartbygge i den mera betydelsefulla klassen.

Enligt uppgift skall man nu reglera frågan så, att riksgränsen mellan

Sverige och Finland på Märket ges någon typ av orm- eller serpentinliknande utseende. Den plats som fyren uppfördes på skall tillföras Finland i utbyte mot vissa av de nuvarande, enligt tradition, finska delarna av skäret. Enligt uppgift i tidningarna skulle den nya riksgränsen redan vara uppmätt och klar.

Frågor som dessa bör självfallet underställas riksdagen, och jag noterar att utrikesministern säger att så skall ske. Det är i detta fall dessutom ett ärende som rör ett flertal svåra principfrågor, även om antalet inblandade kvadratmeter är ovanligt litet. Det rör t. ex. den allmänna frågeställningen, om icke det problem som fyrens förekomst på svensk mark anses utgöra kan lösas på enklare sätt, samt tillämpningen av Ålandskonventionen. Det är ett område som icke täcks av denna konventions ordalydelse som nu tilldelas Finland, som i vissa lägen således har möjlighet att här vidta militära dispositioner som man annars kanske icke skulle ha kunnat göra.

I slutet av sitt svar säger utrikesministern för det första att den tilltänkta gränsdragningen inte bör ses som en justering av någon tidigare gällande gräns, utan som en precisering av gränsen. Jag är av den uppfattningen att det finns en precisering av gränsen som är fastlagd i Ålandskonventionen och att det i alla fall i denna mening är en justering som sker av gränsen.

Utrikesministern säger för det andra: "Ålandskonventionen kommer även fortsättningsvis att gälla på hela den finska delen av skäret, medan hela den svenska delen av skäret faller utanför konventionens tillämpningsområde." Det är tillfredsställande att detta är den svenska utrikesministerns och den svenska regeringens uppfattning.

Jag vill fråga utrikesministern i vilken utsträckning han har klargjort att detta också är den finska regeringens tolkning av vad som nu händer, i vilken utsträckning han och eventuellt den finska regeringen har ansett det vara erforderligt och lämpligt att informera även övriga, numera aktuella signatärmakter till Ålandskonventionen om denna i så fall gemensamma svensk-finska tolkning och hur man skall se på Märket i framtiden.

Anf. 103 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Detta är förvisso en litet komplicerad fråga, naturligtvis beroende på hur formalistisk man vill vara. Här ligger alltså f. n. en finsk fyr på svenskt territorium. Vi tycker att det är rimligt att finska fyrar ligger på finskt område. Så kommer att ske, om denna precisering av gränsen, som jag har talat om, kommer till stånd. Den kan inte anses stå i strid mot Ålandskonventionen. Självfallet kommer övriga stater att bli underkunniga om vilka överenskommelser som Sverige och Finland träffar.

Jag har all anledning att utgå från att den finska uppfattningen om denna precisering sammanfaller med den svenska, vilket redan framgick av mitt svar.

F. ö. brukar moderaterna normalt ha en ganska generös syn när det gäller svartbyggen, och i detta fall kan vi ena oss i denna syn. Vi får anse att brottet är preskriberat vid det här laget, och detta kan nu konfirmeras genom den gränsdragning som vi har föreslagit.

Måndagen den
24 maj 1982

*Om gränsregle-
ringen med Fin-
land*

Anf. 104 CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag delar utrikesministerns uppfattning att det av en rad olika skäl vore negativt ifall vi påbjöd att fyren skulle rivas därför att den inte är försedd med erforderligt byggnadslov. På den punkten är vi överens.

Jag noterar vidare att utrikesministern säger att fyren ligger på svenskt område. Därmed medger han att det är fråga om en ändring snarare än en precisering av gällande riksgräns.

När det sedan gäller frågan om den finska regeringens inställning beträffande Ålandskonventionens tillämpning säger utrikesministern att han har anledning att utgå från att den finska regeringen är av samma uppfattning som han själv redovisar för den svenska utrikesministerns räkning. Jag tror att det vore angeläget, t. o. m. nödvändigt, att det när denna fråga så småningom underställs riksdagen också i mer officiell form kunde klargöras att detta är en gemensam svensk-finsk syn på Ålandskonventionens tillämpning på Märket. Huruvida det sedan är nödvändigt och angeläget att informera andra länder via andra kanaler om denna gemensamma svensk-finska syn på Ålandskonventionens tillämpning, tycker jag närmast tillhör den typ av frågor som man får överlåta åt utrikesförvaltningen, med dess i alla fall stundtals mycket goda omdöme, att avgöra.

Överläggningen var härmed avslutad.

18 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1981/82:2568 och 2569 till utrikesutskottet

19 § Föredrogs men bordlades åter

Lagutskottets betänkande 1981/82:38

Socialutskottets betänkande 1981/82:50

Trafikutskottets betänkande 1981/82:28

Näringsutskottets betänkande 1981/82:48

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1981/82:13, 14 och 24

20 § Anf. 105 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista skall trafikutskottets betänkande 28 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden och socialutskottets betänkande 50 sättas närmast efter näringsutskottets betänkande 36.

21 § Anmälades och bordlades

Motion

1981/82:2570 av *Hilding Johansson m. fl.*

Försöksverksamhet med brevröstning i Förbundsrepubliken Tyskland
(prop. 1981/82:224)

22 § Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

- 1981/82:65 Vissa frågor rörande företagsbeskattning (prop. 1981/82:191)
1981/82:67 Skatteregisterlagen m. m. (prop. 1981/82:100 och 1981/82:160)
1981/82:68 Ändrade regler för skogskonto, m. m. (prop. 1981/82:182)
1981/82:70 Arvs- och gåvobeskattningen (prop. 1981/82:210)

Lagutskottets betänkande

- 1981/82:40 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Socialförsäkringsutskottets betänkande

- 1981/82:15 Ändringar i sjukförsäkringen m. m. (prop. 1981/82:144 och
1981/82:100)

Utbildningsutskottets betänkande

- 1981/82:33 En övre åldersgräns för antagning till läkarlinjen m. m. (prop.
1981/82:193)

Trafikutskottets betänkande

- 1981/82:34 Statsbidrag till kommunal väg- och gatuhållning m. m. (prop.
1981/82:133)

Jordbruksutskottets betänkande

- 1981/82:36 Ändring i skogsvårdslagen m. m. (prop. 1981/82:177)

Civilutskottets betänkande

- 1981/82:40 Vissa anslag såvitt avser kommundepartementets verksamhets-
område (prop. 1981/82:100)

23 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

den 19 maj

1981/82:419 av *Stina Andersson* (c) till försvarsministern om civilförsvarets sjukvårdsberedskap:

Ett eventuellt kärnvapenkrig i centrala eller norra Europa skulle få förödande konsekvenser även för Sveriges del. Detta ställer långtgående krav på vår beredskap bl. a. på sjukvårdens område. Jag hemställer därför att få ställa följande fråga till försvarsministern:

Vilken beredskap har civilförsvaret för att klara sjukvården vid ett eventuellt kärnvapenfall i Europa?

Nr 154

Måndagen den
24 maj 1982

Meddelande om
frågor

1981/82:420 av *Bibi Rosengren* (c) till ekonomi- och budgetministern om åtgärder för att hindra svensk export av alkohol till utvecklingsländerna:

Socialstyrelsens chef har i Världshälsoorganisationens, WHO:s, 35:e generalförsamling reagerat mot i-ländernas export av bl. a. alkohol till u-länderna.

Med anledning härav hemställs att till statsrådet, budgetminister Rolf Wirtén, få ställa följande fråga:

Anser statsrådet att det står i överensstämmelse med svensk hälsopolitik och svensk biståndspolitik att marknadsföring och försäljning av alkoholprodukter sker. Vilka åtgärder är statsrådet beredd att vidta för att förhindra svensk export av alkohol till tredje världen?

1981/82:421 av *Annika Öhrström* (c) till statsrådet Olof Johansson om en jämnare fördelning av arbetsplatser inom Stockholmsregionen:

I Stockholms län är drygt 90 % av de statliga arbetsplatserna lokaliserade inom storstadskärnan, dvs. i Stockholm, Solna och Sundbyberg, samtidigt som merparten av de övriga kommunerna i länet, särskilt söderkommunerna har brist på arbetstillfällen. Många av länets innevånare har långa och tröttande arbetsresor, vilket inverkar menligt bl. a. på familjelivet.

En omstrukturering av arbetsplatserna i länet måste därför komma till stånd med det snaraste. Statens ansvar är givet liksom skyldigheten för kommunerna och landstinget i regionen att gemensamt verka för en region i balans.

Med anledning härav ber jag att till statsrådet få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga för att åstadkomma en jämnare fördelning av arbetsplatser inom Stockholmsregionen?

24 § Kammaren åtskildes kl. 16.39.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert